

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Historiae Societatis Iesv Pars ...

Pars Secvnda, Sive Lainivs

Orlandini, Nicola

Antverpiae, 1620

Historiae Societatis Iesv Pars Secvnda Generalatum Iacobi Lainii
complexa. Liber Primvs.

urn:nbn:de:hbz:466:1-13974

HISTORIAE
 SOCIETATIS IESV
 PARS SECVNDA
 Generalatum IACOBI LAINII complexa.

LIBER PRIMVS.

SUBLATO ex humanis Bagnatio, instituta per eum Societas IESV nihilo minus fundatoris sui caelo recepti praesentiam sensit, quam cum parentem eundem ac reatorem habebat in terris. Itaque nec progressus postea minus admirabiles habuit, nec res ad Dei gloriam salutemque mortalium gessit minus inclytas, & memoria dignas. Quae ego posteritati vulgare iussus aggredior, eo tantum consilio, quo ab initio ceptum hoc historiarum nostrarum opus est: primum quidem ut admirabilem effectori parentique sanctitatis Deo per Iesum Christum, cuius prepotentis gratiae vis clarissime toto hoc in rerum cursu cernitur, laus debita sit, & gratiae agantur: tum vero, ut merita Beatorum ad minores memoria extet: & antea res post-agendis prae luceant. Societatis, cum parente orbara est, anno post Christum natum millesimo quingentesimo quinquagesimo sexto, ex cuius annimense Augusto haec incipit narratio, status hic erat. Domiciliis prope centum in prouincias duodecim distributis per longissimè distitas terrarum oras agebant Socij non multo amplius mille. Prouinciae erant nouem in Europa: Italia, Sicilia, Germania duplex, superior & inferior, Gallia, Aragonia, Castella, Baetica, Lusitania, extra Europam tres, Brasilia, Aethiopia, India. Quod si quis circumspiciat quantum hae prouinciae terrarum amplecterentur, animaduertet vix vllam fuisse orbis terrarum partem, ad quam minus septemdecim annis, ex quo primum Societas auctoritate Romani Pontificis coaluerat, propagata non esset, ac prouinciarum, quae postea addita sunt, non multas in vacuo solo constitutas, sed e partitione veterum pleraque natas. Domicilia satis multa numerabat Italia: praeter domum quamda Bassani, & Mutinense Collegium, quod carebat magistris; Collegia, in quibus publicauerat disciplinas, decem habebat: vnum Patauij, quod primum Societas in Italia extra Urbem domiciliu habuit: reliqua Venetijs, Ferrariae, Argenta, Bononiae, Genuae, Floretiae, Perusae, & omnium tum maximum Laureti: denique Senis hoc anno ceptum. Praeter haec Collegium erat Neapoli, quod vti cetera, quae erant Romae domicilia, domum Professorum cum domo Probationis adnexa, Collegium Romanum & Germanicum; Urbij: proxima Tiburtinum, & Amerinum absque opera Prouincialis per se regebat Ignacius.

Hist. Societ. Iesu Tom. 2.

Ex quibus tamen prouinciam quidam, quae prima & mater sit omnium, constituentes, prouinciarum numerum Ignacij tempore tres ac decem fuisse produnt. In Sicilia quatuor erant absoluta Collegia, Mamertinum, cui adiuncta erat domus Probationis, Panormitanum, Bibonense, & Monis regalis: duo erant inchoata, Syracusis & Catanz. Atque Italiam Iacobus Lainius, Siciliam Hieronymus Domenecus administrabat. Germania inferior seiuncta hoc anno ab superiore domiciliis constabat tribus, Louaniensi, Tornacensi, Coloniensi, quod vnum iam scholas ordiebat. Prouincia tenuis, & ipso suo in ortu orba: quod necdum admissa in Belgium auctoritate regia Societas esset (pro qua re hoc ipso tempore ad Philippum Regem Ribadeneira strenue laborabat) ac Bernardum Oliuerium, qui fuerat illi Praepositus, vita prius defecerat, quam munus iniret. Germaniam superiorem Petrus Canisius moderabatur. Ea multo erat prouincia absolutior. Vienne in Austria Collegium, ei que adnexam periclitandis Tironibus domum, ab hisque secretas conuictorum habebat aedes. Praga in Boemia, Ingolstadt in Bavaria singula cum gymnasijs Collegia hoc ipso anno deducta. Galliam Paschalius Broctus regebat. In ea domicilia duo tantum; Billoini vnum satis & cetera, & gymnasio florens: alterum Parisiis tenue admodum, atque agre inuicia sua sustinens. Castella praeter tirocinium apud Septimaneas, numerabat Collegia decem, sed pleraque sine magistris, Complutense, Salmaticense, Conchense, Montis regij: ad haec Abulense, Methymense, Vallisoleranum, praeterea Burgense, Ognatense, ac denique Placentinum, ad hanc prouinciam nuper e Baetica translatum. Porro ipsi Baeticae reliqua erant domicilia quinque, Granatense, Hispaniense, Montellanum, sancti Lucae, Cordubense: idque vnum in hac prouincia gymnasiu aperuerat: ac Tirones Corduba hoc anno astate in eunte Granatam translati fuerant. In Aragonia instituta erant Collegia quinque: quorum tria Barcinonense, Casarugustanum, Murcianum cum scholis carerent, erant familia domibus: tantum in Valentino & Gandensi litterae tradebantur. Lusitania speciem habebat prouinciae perfectae. Nam quamuis paucis admodum in vrbibus Societas consideret, habebat tamen praeter Collegia, Professorum ac Nouitiorum domos. Olisipone ad sancti Rochi domus erat Pro-

A

fesso-

Societatis
 huiusmodi
 iniquatio.

2
 Prouincia
 Lusitania.

1. Italia.

4
 Prouincia
 Romana ex
 tra ordinem.

5
 II. Sicilia.

6
 III. German-
 ia inferior.

7
 IV. German-
 ia superior.

8
 V. Gallia.

9
 VI. Castella.

10
 VII. Baetica.

M
 VIII. Ara-
 goniam.

12
 IX. Lusita-
 niam.

fessorum, ad sancti Antonij Collegium. Conimbricæ Collegium in domicilia duo partitum; quorum alterum cum ab initio Societas possederet, alterum recens accepisset à Rege, verus illud, hoc nouum; itemque ab situ vetus, quòd edito federet loco, superius; nouum, quòd iaceret in valle, inferius appellabant. Atque in superiori Nouitri quoque educabantur. His adiuncta domus ad sancti Felicis maximè ad procurandam eo loci Conimbricensis Collegij annonam. Super hæc Eboræ Collegium erat. Castellæ Antonius Araozius, Aragoniæ Franciscus Strada, Baticæ Bartholomæus Buismanius, Lusitanie Michaël Turrianus præerant Prouinciales. His verò omnibus, & prouincijs extra Europam Franciscus Borgia Commissarius generalis Hispaniarum & Indiarum nomine præfectus erat. Porro in prouincijs extra Europam numerabatur Æthiopia Abassinorum, non quòd sedes dum in ea statuta vsquam esset, sed quia oblata spe (quantum ignaris futuri mortalibus confidere fas est) satis certa prosperi euentus, cum regio vatta plurimum operarum varijs postulatura locis videretur, destinatus Prouincialis erat Antonius Quadrius: isque superiore anno cum aliquot Socijs in Æthiopiam transmisisse præcesserat in Indiam: eòdem subsequentes Patriarcha Ioannes Nunnus, Episcopus Andreas Ouiedus, ac reliqui Socij hoc tempore Oceano Indico vehebatur. Cæterum euentu haudquaquam in ijs pari, non recepto à schismaticis Patriarcha, quemadmodum in loco referam, plus hæc prouincia laborum tulit, quam frugum: tandemque desijt esse.

Iam verò, quia Brasiliæ Indiæque statum, qui ignorant loca, nisi prius rudem saltem animo sibi figuram eorum adumbrent, difficile cognoscunt; & id laborandum Historico est; vt quanto res magis obscuræ ac longinquæ sunt, tanto ad eas sub conspectum ponendas maiorem quasi faciem claritate narrationis adhibeat, hinc exordiar. Vulgus hac tempestate geminam Indiam nominat, Orientalem vnã, alteram Occidentalem. Quæ ad Orientem posita est, nota prisca quoque sæculis fuit. Quippe continens est huic nostro notoque olim & culto veteribus orbis. Itaque quanquam iter maritimum ex nauigatione circa Africam, vltimumque eius promontorium, quod Bonæ spei vocant, apertum non erat; & vix tenuia quædam vestigia tabulis poëtarum similia prodebantur, vnde argumentarentur nauigationem eiusmodi peruiisse; tamen per Ægyptum, ac Perfidem, aliasque finitimas gentes non modò aditam Indiam, sed etiam exportatas inde in Europam merces, & commercia vltro citroque instituta constar. Quæ verò ad Occidentem nominatur India, ea ante annos ab orbe redempto mille quadringentos nonaginta duos (quod quidem memoria litterarum extet) prorsus incognita latuit. Quippe ab orbe nostro immensa Oceani interitus vastitate dirimitur. Itaque quanquam necesse est ad profeminandam perfectiorum animantium, atque ad eòd hominum stirpem aliqua aliquo tempore communicatio nostro cum orbe intercesserit, seu nauibus impetu ventorum fortè delatis, seu diuino monita, aut studio eu-

riofitatis humanæ actis, seu per minora, quæ alibi interiaceant, maris interualla; tamen intermissus vtrinq; comæatus, oblitterata prorsus omnis memoria erat. Inde nouus orbis ea omnis regio, & ab Americo Vesputio nauareho, qui clarius explorauit, America: atque etiam vocabulo ab Orientali translato, India Occidentalis nomen accepit. In hac Occidentali India, nouoque orbe Brasilia est. Igitur qui Olisippone solunt, eodem ferme itinere ad Brasiliam, & ad Orientalem Indiam (cuius vni nomen Indiæ sine addito reddimus) per longum spatium pergunt: sed vbi ad torridam, & subiectam Æquatori plagam venere, qui Indiam petunt, porro pergunt ad promontorium Bonæ spei Austrum versus, vnde in ortum vertuntur; nec celerius quinto mense, plerumque serius in Indiam peruehuntur.

Qui verò in Brasiliam nauigant, ij cursum in occidentem flectunt, ac statim nauigatione ferè bimestri ipsa occurrit Brasilia; quæ ab Æquatore prope modum ipso exoriens longè in meridiem porrigitur. Eius Lusitani oram maritimam in septem hac tempestate diuiserant Præfecturas: postea etiam octaua, quam Fluminis Ianuarij vocant, accessit. Harum Præfecturarum proxima Æquatori est Tamaraca; tum deinceps in Austrum magis ac magis vergentes Pemambucus, Baya omnium Sanctorum, Illheci, Portus securus, Præfectura & oppidum sancti Spiritus, Fluminis Ianuarij, ac postrema maximè australis sancti Vincentij. In hac postrema, & in vrbe sancti Saluatoris, quæ est in Baya omnium Sanctorum, præcipuas cum aliquo reditu sedes habet Societas: in quibus etiam prima litterarum elementa pueri docebantur. In Portu securo & oppido sancti Spiritus bini ferme, sacerdos cum socio morabatur, partim eleëmofynis, partim suarum labore manuum vitam sustententes. Ex hisce sedibus ad alia subinde excurrerant loca. Vniuersi numero rota in prouincia duodecimginta: quibus inde vsque ab anno millesimo quingentesimo quadragelimo nono, cum in eas terras primum Societas penetravit, Prouincialis præerat Emmanuel Nobrega. His de Brasilia adumbratis, prouinciam Indicam placet ad huius Historiæ commoditatem distinguere in præcipuas partes tres. Prima est ea, quæ ab Indo flumine propriè nominatur India, altera Moluce, postrema Iaponia. Rursus hæc singula suas habent partes. Quam dixi propriè vocari Indiam, regio est per ampla, quæ inter Indum ab Occidente, eam scilicet partem, quæ nos propius spectat, & Gangem ad Orientem perlongo tractu in modum lingue, Austrum versus excurrit in mare. Huius lingue id maximè latius, quod Occidenti obuertum est, habent Lusitani. In eo media est propè Goa insula, & eodem nomine vrbs totius Indiæ facillè hac tempestate princeps, cum proximis & pusillis duabus insulis Ciorano, & Diuare: itemque Salfetana in continenti plaga. Supra Goam versus Septentriones, & ostia Indi fluminis septuaginta ab Goa leucis occurrunt Salfetæ Bazainæ. Ea insula est: in qua Tanaa, & quatuor inde leucis Bazainum, vrbes: in quibus quaterni ferme de Societate versabantur. Vltra Bazainum leucis circiter

13
X Æthiopia.

14

XI. India Orientalis.

15
India Occidentalis, eadem nouus orbis & America.

16
XII. Brasilia.

17
India.

circiter viginti oppidum Damanum est, quod tempore eo, quod nunc exequimur, nondum erat in potestate Lusitanorum. Infra Goam verus meridiem situm Cocinum est, vrbis secundum Goam, à qua leucis ferme centum abest, totius Indiae facile princeps. Inde quinque circiter & viginti leucis Coulanum, tum ora Trauancoris ad extremum vsque promontorij Commorini cuncum. Inde excipit eum promontorij flexu ora Piscaria ab piscarum margaritarum nomen & nobilitatem adepta. Supra eam in latere eodem Orientali Meliapura est: quam & S. Thomæ Coloniam, ab S. Thomæ Apostoli sepulchro vocant. Hisce locis omnibus aliquot de Societate agebant. Iam verò longè ultra Indiam ad solis exortum Molucæ sunt & Iaponia: & siue ad hanc, siue ad illas nauigetur, ad auream primum Chersonesum, vbi Malaca est, venit, ab Goa sexcentarum leucarum interuallo discretam. Ab Malaca ad Austrum modicè flexo cursu, tenditur ad Molucas pari ferè spatio, quo ab Goa ventum Malacam est. At multò maiore in Septentrionem flexu, primum ad Sinas leucarum spatio quingentarum: ab Sinis denique ad Iaponiam itur leucis minùs centum. Molucæ insulae sunt permultæ: Malucum plagam omnem appellant. Insularum præcipua, vbi oppidum stabat & arx Lusitanorum, Ternate erat. Ad hanc antequam Malaca venias, nonaginta procul leucis insula, cui multæ puillæ adiunctæ, Amboinus occurrit. Ultra Ternatem leucis sexaginta regio est, quam vulgò Mauri nominant: cuius duæ præcipuæ partes Morotia & Morotais. De Iaponia id in præsentia satis nota esse fuerit. In Ximo, quæ vna est tribus præcipuis eius insulis, quòd prima ab Sinis nauiganribus se offert, & Lusitanorum nauibus perebatur, ad hæc diem fidei Christianæ maximè fuisse iacta femina. In hac tanta prouincia Indica vastitate, vbi Ignatius ex humanis excessit, si recens ortam familiam inspicias, multi sanè; at, si negotiorum laborumque molem, per pauci versabantur, Socij numero circiter centum. In Iaponia tres dumtaxat sacerdotēs, & laici quinque Cosmi Turrani curæ concrediti. In Molucis totidem ferè, quot in Iaponia: quibus Alfonso Castrus præerat. Goæ præcipuus numerus, sed dimidium ferè titonum. Prouincialem cum ab excessu Xaverij iustum desiderarent, sibi ipsi Antonium Quadrium, qui è Lusitania superiore anno venerat, communibus suffragiis legerant: sed Consaluis Silueria, inelytus deinde Martyr, huius anni autumno missus ab Ignatio Præpositus appulit. Hic igitur status hoc tempore Societatis erat in India cæterisque prouincijs. Multis præterea in locis rem diuinam nonnulli haud stabili sede procurabant, & à multo summo studio accercebantur.

20
Professi
quatuor
votorum in
Societate.

Numerus eorum, qui nobis votorum quatuor Professi vocantur, quòd ad tria solennia Religiosorum vota, quartum præcipuè obedientiæ Romano Pontifici, ad obediendū eius missu pro religione peregrinationes quasuis adiciunt; suntque velut ossa ac nerui huius Ordinis; admodum erat angustus. Ii tota in Societate quinque circiter ac triginta censebantur, Ignatio suum illud tenente, vti pauci, cumque delectu in Socie-

Hist. Societ. Jesu Tom. 1.

tatem, multò verò paucissimi ac delectu maximo, experientis que plurimis cogniti in Professorum numerum admitterentur. Præter hos, quinque supererant è primis decem Iacobus Lainius, Alfonso Salmcron, Paschasius Broëtus, Simon Rodericius, Nicolaus Bobadilla. Hoc in statu rerum iustis B. Patri magis ad venerationem debitis, quam ad expiationem necessariis ritè persolutis; qui erant Romæ Professi, Martinus Olaius Collegij Romani Præses, siue (vbi tunc appellabatur) Superintendens, Ioannes Polancus, qui fuerat Ignatio ab epistolis, Andreas Frusius Collegij Germanici Rector, aduocato etiam, tamen tria tantum vota erat professus, Pontio Gogordano; de Vicario substituendo egerunt. Bobadilla Tibure versabatur. Illic accersitus, quia neque valetudo, qua vrebatur incommoda, neque canonicæ æstus permittebat in Urbem pedem inferre, suffragium suum Polanci arbitrio permisit. Lainius quoque, qui grauissimè decumbebatur, interrogatus quem nominaret, ad id se respondit accedere, quod cæteri statuisent. Itares tum bona fides atque simplicitas pro iuris formulis ac legum sanctionibus temperabant. Ergo tridui spatio ab Ignatij sine interiecto, quoad apparet, quid sperandum de Lainij salute foret; cum de medicorum sententia in tuto iam propè videretur; quia in Istituta Societatis iubent ferè ad id muneris deligi ex iis quempiam, qui adesse Præposito soliti essent, vel in proximo degerent: isque præter adiumenta summæ doctrinæ, prudentiæ, sanctimonie, auctoritatis, quibus reddebatur aptissimus, etiam Italia Prouincialis erat, & antiquissimus inter eos, qui supererant è primis decem; ipse omnium suffragij Vicarius decernitur. Hæc illi res ante sextum Augusti diem nunciata non est, ne curæ morbum exasperarent. Eo autem die allatis, quibus subscriberet litteris, de demandata sibi procuracione admonitus, ingemuit, quòd nò modò in idoneo, sed ne viuo quidem homini onus imposuissent. Verùm cum frustra esset tergiversari, non diu altercatus est. Paulò ante obitum Ignatius Ioannem Polancum, & Christophorum Madridium, qui propemodum tiro necdum Professorum ex ordine, sed magnæ vir auctoritatis erat; itemque Hieronymum Naralem collatis inter se consilijs in administranda Societate, cui rei vacare ipsi graues assidue que morborum molestia non sinebant, supræma voluerat vti potestate. Hac eadem Lainius, munere Vicarij suscepto Polancum atque Madridium, qui Romæ præsentēs aderant, dum vires, si Deo placitum esset, recuperaret ipse, vti iussit: eodemque die ad Prouinciales omnes Polancum dare literas, quibus significaret communis Parentis migrationem: munus Vicarij, quod nequisset detrectare, sibi impositum: tum vt ad generalem conuentum se ritè compararent, futurum ad Nouembrem, si fieri posset, ineuntem: quandoquidem certæ causæ permissum Constitutionibus semestri spatio cogebant contrahi: item vt Romam iter arripent: ibi futuro conuentu, quod magis esset legibus Societatis consentaneum. Siquid interim aliter videretur, locū fore nunciandi. Bonum comune familiæ, bonumque ac

Quinque
supererant è
primis decem.

21
Lainius
creatus Vi-
carius.

22
B. Ignatius
ager tres
bis admi-
nistracionis
substitu-
erat.

23
Congregatio
generalis
indicatur.

24
Constitu-
tiones quo
in statu B.
Ignatius re-
liquerit.

25
Hieronymi
Natalis so-
lida huma-
nitas.

26

prosperam idonei Præpositi creationem Deo sacrificiis ac precibus commendarent. Denique conarentur quam frequentissimi, quamque paratissimi conuenire, quia hæc prima erat futura Congregatio, atque adeò posteriorum omnium veluti exemplar ac forma: tum præter Generalis creationem res tractandæ grauißimæ: ac summa erat manus imponenda Constitutionibus. Hæc quidem promulgatæ iam erant, & ad vsum ductæ; tamen Ignatius, qui semper id spectabat, quod maximè expediret, malèbatque posteris opportunitate vtentium, quam auctoritate sua sanctitas leges relinquere; noluerat omnino ratas haberi priusquam eas experimenti secuta prærogatiuam Societas communi suffragio comprobaret. Hanc igitur ob causam nominatim vocabantur ad congregationem quidam præcipuæ auctoritatis, instituti que peritiores Franciscus Borgia, Antonius Araozius, Hieronymus Natalis, Ludouicus Consaluius: omnesque præterea vniuersè admonebantur, id vt secum scriptum afferrent, quod in vita ad promulgatarum legum accommodanda normam vbi que gentium pro diuersis nationum moribus, aliisque regionum natura vsus ac dies docuisset. Antequam hæc litteræ in Hispaniam perferrentur, siue quòd bellum inter Paulum Quartum Pontificem, ac Philippum Secundum Regem Hispaniarum commercia retardaret, siue alia fuerit moræ causa; Ignatij obitum Borgia Commissarius à Ribadeneira, qui tum in Belgio versabatur, cognoscit. Vallisoleti per eos dies Commissarius agebat. Aderant ibidem Araozius, Strada & Bustamantius Prouinciales, vnaque Hieronymus Natalis ab Roma profectus Collegio Romano in summa rerum difficultate subsidij quidquam expediturus. Hunc autem, & nuper vnà cum Polanco & Madridio, vt dixi, suprema cum potestate Societatis administrationi præfecerat Ignatius, & anno superiore (cùm idem Beatus Pater voluerat ab Romanis Sociis vnum sibi ad munus iam gerendum inualido, aliquem substitui) consensu omnes maximo nominarant. cuius rei litteræ, quibus in Hispaniam missus erat, fidei faciebant manu Ignatij consignatæ: quæ testabantur Natalem Ignatio Vicarium quidem fuisse suffectum, verum in Hispaniam non nisi ad certa quedam mitti negotia. Quæ cum ita essent, nunciato Ignatij obitu, creditum est Vallisoleti ipsummet Natalem auctoritatè Generalis Vicarij obtinere. Quare is de Commissarij, triumque Prouincialium sententia Lusitanos Patres admonet, vt se ad iter Romanum accingant. Qui simul, quæ Romæ transacta fuerant, quæque tunc agebantur in Hispania, conspexisset; diuisum procul dubio imperium censuisset, seditionem ac ciuilia inter Patres bella expectasset: sed viro illi acerrimo, qui penitus Christi Iesv, & huius minime eius familiæ spiritum hauferat, de infimo, non de summo loco ambitio ac pugna erat. Vbi mox perlata sunt litteræ de subrogato Romæ Vicario, cum ceteri libentissimè quiescere, tum verò Natalis, quem admodum ipse in suis commentariis testatur (quibus haud facillè quidquam scribi candidius potest) commotus est nihil: quin potius eam cepit animo voluptatem, vt dome-

stici ex ore vultuque multis diebus emicantem apertè viderint, admiratiq; sint. Nec quidquam interim, dum ab Vrbe litteræ expectabantur, magis erat sollicitus, atque pertimescebat, quam ne confirmati sibi muneris nuncius afferretur. Romani Patres in substituendo, nulla ipsius Natalis mentione, nouo Vicario, quid secuti sint, haudquaquam compertum habeo. Videri potuit Beatus ipse Pater totam rem factò diremisit, cum publicam administrationem nouissimè non ipsi vni, sed Polanco simul ac Madridio delegauit; sed, quoniam eius muneris mentio erat in litteris, per quas in Hispaniam factò diremisit, illud vero similius. Quòd ad Præpositi Generalis subleuandos agri labores, nec ex formula Constitutionum, sed voluntario Beati Patris ritu extra ordinem suffectus erat; existimatum, quidquid inde potestatis acceperat, pariter cum Ignatij sine expirasse. Cæterum cum ad comitia plurimi vocarentur, apparebat conueniendi paucis admodum potestatem fore. Namque tenos è singulis prouincijs cum adesse Constitutiones iubeant, ipsummet Prouincialem Præpositum, ac duos prouinciali lectos conuentum; Professorum paucitas faciebat, vt in prouincijs multis, neque conuocari concilium, neque legitimum numerus expleti posset. Certè in Bætica præter vnum, qui illam procurabat, Bustamantium, omnino quatuor votorum Professus (his enim vnus vtriusque suffragij ius est, siue ad demandandum, siue ad accipiendum supremum magistratum) nullus erat. Præter hæc nonnemo ex his valerudinem meritò erat excusaturus. Quidam grauißimis negotiis ita erant implicati, vt expediri, neque ipsis integrum, neque è republica esset. Ea causa cœptum est disputari quid factò opus esset; ac nominatim, expediret nec ne ad supplendum iustum ex lege numerum, atque ad conuentum & primum, & pro rerum momento, de quibus consultandum erat, grauißimum frequentandum, nonnullos ad Professorum ordinem aggregare; præsertim cùm idoneorum hominum virtute ac doctrina insignium copia superpetere, ipse que Ignatius quosdam Romæ, quosdam in Hispania, quorum nomina ad Borgiam per Natalem transmiserat, designasset. Res est visa magni ponderis seduleque deliberationis, agitataque Romæ & in prouincijs est. Nec Vicarius à Professorum creatione abhorrebat: saltem placebat, quò conficeretur is numerus, qui ex prouincijs adesse debet, nonnullos ex iis deligi, quos Beatus Pater designauerat; qui, postquam Profelli ceteri conuenissent, eorum de sententia, si videretur; quatuor solennia vota profiterentur, & inde suffragij ius haberent: sed tandem consensu omnium decretum est abstinendum omnino videri, ne posteris exemplum relinqueretur, quandoque comitorum sanctitati periculosum, quempiam, quamdiu interregnum esset, ad eum gradum prouehendi. Cætera incommoda, posteritatem, & ingenia hominum, rectè etiam facta ad imitandum in deterris prona respicientibus, videri hoc vno minorata. Itaque ne Madridius quidem, cui, quantum dixi, potestatem Ignatius delegauerat, inter Professos hoc tempore adscriptus est.

Deinde

27
Professus
interrogati
haud cre-
dant.

28
Vicarij potestatem ad Congregationem suam habendam.

Deinde de potestate Vicarij disceptatum est, cum aliqua dubitatio suboriri posset, ad comitiam tantum habenda, an ad Societatis vniuersae administrationem pertineret. Visum est praecipuum quidem Vicarij munus comitia esse; nihil tamen minus etiam Societatis reliquam gubernationem ab eo pendere. Quae res cum in Hispania disceptaretur, Natalis, quod administrationem ab sese remoueret, primum egit, vt Lainio Commissarij ac Prouincialium suffragiis plane haec rerum omnium potestas vel demandaretur, vel confirmaretur. Deinde id ipsum in declaratione cap. iv. octauae Constitutionis partis expressum ab Ignatio animaduertit. Adeo illis incitis erant obscura, quae nunc clarissima vsus fecit. Postremo est consultatum vtrum auctoritas Commissarioru maneret. Ex vna parte Dominicani Ordinis exempla, apud quos morte Generalis Magistri Commissariorum quoque auctoritas extinguitur, & ipsummet genus potestatis, quod extraordinarium est, suadebant finiri oportere. Sed tamen, quoniam non minus, quam ordinaria Reectorum ac Prouincialium, haec Commissarioru potestas in Societate ab vno eodemq; summo capite proficiscitur, vt ceterorum magistratuuum, ita horum visa est retinenda, quoad conuocati Patres (quandoquidem in relictis ab Ignatio institutis nulla erat de ea re mentio) certius aliquid statuisent. Nam in alijs Ordinibus cum prouinciarum Antistites maneat, Commissarios in interregno summoueri non esse mirum: quod hi a Generali demortuo, illi a conuentu cuiusque prouinciae, qui manere censetur, auctoritatem accipiant. Ceterum vbi Lainius bene valeret, eos, quibus in Societate omnem potestas erat permilla, ea vti necesse non putabatur: ac sponte ipsi cessere. Borgiavti sua est iussus.

Sponte ipsi cessere. Borgiavti sua est iussus.

30
Pontifex quomodo animatus in Societatem.

Iam vero confirmata valetudine Lainius Pontificem Paulum hoc nomine Quartum adit: eius nutui se ac Societatem studiosè tradidit dicatque. Magnificiebat Lainium Paulus, & praeter cetera de eius virtute praecleara in diebus superiore anno in amplissimum Cardinalium ordinem referre voluerat. Quare cum hominis causa, tum personae, quam sustinebat, comiter excepit atque honorifice. Commemorauit initio suum perpetuum erga Societatem studium satis perspectum inde vsque ab eo tempore, quo eius confobrinus Vincentius Carraffa Cardinalis Neapolitanus per absentiam Pauli Tertij Pontificis fuerat in Vrbe legatus relictus: ac testes huius rei quosdam ex Vrbe nominabat. Dein voce in sonum grauiorem ac lentum inflexa, cepit monere: viderent diligenter, quo pacto viuerent. Nefas esse aliam vitae formam sequi, quam quae ab Sede Apostolica proficisceretur: neque feliciter euenturum, si aliam ipsi inirent viam. Tum vero adificium non in arena, sed in firma ac solida petra posituros, cum Dei auctoritate, non hominum inuentis niterentur. Neque superiorum Pontificum decretis ita considerent, vt successoribus & cognoscendi, & si quid forte videretur, aliter statuendi creptam potestatem crederent. Post alia huius generis, tandem fronte tenum explicata, optimo esse animo iubet. Atque, Ito, inquit, nostri osque istos filios consolare. Nuncia, si me audierint, Pa-

Hist. Societ. Iesu Tom. 2.

trem optimum habituros. Quae loquens, de more benedixit. Erat hic Pontifex morum quidem optimorum, & vitae religiose peritus in paucis. Ceterum, vt sua cuique placent, & quibus insuevit, ea prima putat, cum illi normae, quam vel primus, vel in primis inuenerat, assuetus, rerum Societatis non intumesceret peritus; nostrorum hominum virtutem atque doctrinam vehementer probare se, verum in instituto, & quasi in schola ac disciplina, ex qua illi prodibant, desiderare aliquid praese ferebat: cum tamen existimare de schola vel ex ipsis discipulis promptum esset. Ignatium non perbenigne ratum, sed etiam perhonorifice viuum tractabat: verum & alias ab eo dissenserat, & molestè tulerat quaedam sua Cardinalis acta Ignatij monitu a Pontifice Iulio dirempta: & nuper dicebatur de eo mortuo ita locutus quasi nimio imperio Societate rexisset. Satis etiam costabat significasse non semel, ex nostro & suo Clericorum Regularium Ordine, qui Theatini vulgo dicuntur, vnum posse constari. Nunc ergo hac vsus oratione, cum alioqui ex alijs multis, quae passim in republica mutabat, ac rem se probaret, valdeque propensum ad omnia redigenda in eam formam, quam animo ipse comprehenderat: & summotus esset Ignatius, cuius veneratione antehac retardabatur, Lainium, ac Patres ceteros haud parum commouit, metuentes, ne nunc tandem siquid noui hoc in vita genere moliebatur, efficeret. Nec omnino frustra fuit timor, vt non longè post referam. Equidem cum illorum temporum faciem mihi represento, singularem aduersus hanc minimam familiam Dei benignitatem nequeo satis mirari. Versabantur Romae (praeter alumnos Collegij Germanici, quorum pariter Societatis industria sustentanda impendae erant) Sociorum amplius centum & quinquaginta, nullo prorsus certo reditu, eorumque pars maxima in conducta domo. Sauebat in Vrbe, vt in bello, caritas annonae vsq; eo, vt viri primarij aegre se tolerarent, ne dū alienae difficultati possent auxilio esse. Subsidia, quae superiores Pontifices subministrabant, hoc tempore nulla suggererantur: animus Pauli alienior: columen, quo sustineri omnia videbantur, Ignatij morte procubuerat. Angustiae vndique maxime, cum ecce tibi ad reliquas difficultates calamitas noua. Martinus Olanius, qui Collegio Romano praerat, ibidemque Theologium docebat, egregia pietatis, insignisque doctrinae, magnique eas ob res in Vrbe nominis, vt eo Collegium maxime niteretur, ad xv. i. Kalend. Septembris acutus febribus exinguitur: quem moribundus Ignatius significarat, cum sibi ac Socio benedictionis Apostolicae com meatum peti a Pontifice iusserat. Quamdiu is grauius aegrotauit, iuges pro eo succedentibus sibi ordine Socijs interdiu noctuque, Reectoris iussu Sebastiani Romae fuisse ad Deum preces. Mortuus est, vti vixerat, sanctissimè. Atque in supremo tempore tantam praese tulit oris hilaritatem, vt videretur insignialiquo praeter ordinem Dei beneficio fuisse. Nec mora longa: Collegium quoque Germanicum suo orbatu Reatore ac patre, Andrea Fruilio. De quo, vti etiam de Olauio, ab istino plura dicere, quod satis in prima ha-

31

32
Dei erga Societatem difficilissimo tempore benignitas.

33
Martinus Olanius moritur.

34
et Andreas Fruilius.

Quomodo
seruanda mors
Sociorum.

35
Societatis
post obitum
B. Ignatii
sensui.

36
Salmeron 2
Belgio Ro-
manam redit.

rum historiæ parte dictum est: si tamen satis dici de viris potest, qui sunt omni commendatione superiores. His duobus columnibus post Ignatium recens subductis, effectum est, ut ex quo spatio difficillimo tempore cuncta Societas, omnesque Romanæ domus suis Patribus orbarentur. Pusillus tamen ille grex, qui Deo stabat, nequaquam cecidit. Ita instituerat eos Ignatius, ut suorum excessu, quasi qui spem non habent, nequaquam afflicterentur: gauderent potius Collegia atque domos, quæ edificabantur in celo, emeritorum multitudine frequentari. Quid enim siue ad decus, siue ad fructum optabilis, quam in beata Ierusalem municipes plurimos, & quam maximam sui partem habere? Assueceret Deo, non hominibus nisi, & consilia sua ad rationes diuinas accommodare. Deum enim, uti quosdam euocat, ita alios submissurum. Nec verò eius operâ quem nos cogitatione ac spe destinauerimus, sed quem maximè ille arcano iudicio suo voluerit, suum ad opus promouendum, qui filios Abraham suscitare de lapidibus potest, vsurum. Quibus boni filij præceptis imbuti, quamuis tanta percussu calamitate, nequaquam se orbatos ac desertos crediderunt, sed totius partem Sodalitatis, ac Romanarum domorū principem in celum profectos, quasi legatos atque oratores apud Deum futuros: atque adeò confidebant, multò inde melius rei summæ prospecturos. Quod sanè, qui scriptas continuè litteras post cognitam Ignatii migrationem è prouincijs, ac propè domicilij omnibus euoluat, animaduertit non Romæ solum vsu venisse, sed latè ubique terrarum. Omnes enim hunc fermè in modum nuntiant: Audita Beati Patris abitione, singulis vulgò Sociorum cum insolito quodam diuinæ consolationis gustu nouam constantiam accessisse, nonnumquæ ardorem, tum ad consecrandam feridè virtutem, ac præcipuè ad vitæ formam ab Ignatio traditam, quam diligentissimè conseruandam; tum ad communia Societatis, rei que totius Christianæ procuranda commoda. Confidere omnes nunc demum bene Societati fore; nunc eius institutum fixum ratumque mansurum; nunc eidem robur ac firmitatem contra quosuis aduersantium impetus affuturam; nunc demum secundo cursu propagatum in latissimè. Quo è sensu animorum concordia atque communi licebat sine dubio sentire, Ignatium, quo meliore tum vita fruebatur, eo vberiorum, magisque vitalem spiritum ex augustissimo Christi fonte haustum, quasi vegetum caput in membra diffundere. Quod magis deinceps magisque comprobauit rerum euentus. Quamuis enim multæ subinde obortæ sint grauissimæ tempestates; ex omnibus tamen nauicula hæc euasit incolumis, & ubique longius mirum planè in modum prouecta est. Sub ea tempora reuersus è peregrinatione Belgica Salmeron, quò cum Cardinali de Motula Pontifex miserat, ubi Romanas res eodem ire gradu, quo reliquerat, vidit; & Sociorum, quos solitudine afflictos consternatosque inuenturum opinabatur, fiduciam, constantiam, alacritatē animaduertit; summo opere est admiratus. ac renouata carissimorū Patriū, quos reperit sepultos, cogitatione ac desiderio;

erupit in lacrymas ille quidè, sed in lacrymas minimè amaras; quòd præfens rerum status feliciter eos vitare testaretur. Belli tumultus pietatē Romanæ fouebat. Præter volutarias corporis vexationes, quas diuersi generis alij alias impetrabant, permillum est omnibus binas ut horas ultra stata spatia paci à Deo precibus exposcende singulis diebus tribuerent; quod per autumnales litterarum vacationes non incommode fiebat. Ad nonum Kalendas Octobris, multisque postea diebus, cum Vrbs oppugnatio timeretur, publico Romanorum consilio, & voluntate Pontificis, cum cæteris sacerdotibus, tum ordinum Religiosorum hominibus ad opera faciendâ vocatis; profecti è Societate cum lignonibus, bidentibus, palis, ac cæteris huiusmodi ferramentis ad sexaginta. Terni ibant, & Salmeron in primo ordine medius agminis ductor; ingemiscens è vulgo multis, & ad quamdam quasi supremi iudicij instantis speciem cohorescentibus. Addidit & sua præsentia opus facientibus alacritatem Lanius. Præerat Collegio Rector Sebastianus Romanus vir optimus, Præfessque vigilantissimus: tumque potissimum, cum videbat aditum multis ex partibus ad sollicitandum Satanæ aperiri, diligentissimè exuebat, priuacim communiterque Socios adhortans, ut & labores publicos tollerarent alacriter, & sermones ipsi de tumultibus alterutram in partem longissimè fugerēt. Quod sancta illa familia, quamuis numerosa, & è gentibus nationibusque constata diuersis, fidei ter simpliciterque præstabat. Quippe & Ignatii, primorumque Patrum simplicitatem consentionemque recordabantur, & viua moderatorem suorum exempla eernebant. Ioannes quidem Polancus ad litteras, quas à viro satis magnæ auctoritatis è Belgio acceperat, multa de bello nuntiantes, Christiana libertate, planeque imitanda, id modò Laconica breuitate respondit: De dissidijs inter Christianos Principes Societati nostræ nec moris est litteras dare, nec gratum accipere. Sapienti pauca. Vale. Nec verò armorum fragor studia pacis oppressit. Tribus continenter diebus ante Kalendas Nouembris disputationes primùm Theologica, dein Philosophicæ; postremò tres orationes tribus principibus linguis Latina, Græca, Hebræa, interpositis eadem idioma tum varietate carminibus habitæ. Theses ex Philosophia etiam de moribus, & ad cætera ex Theologica subtilitate cõsuetæ, ex Epistolis Canonici Jacobi & Iudæ, de que Concilij propositione; præloque, quod in Collegio Romano instituebatur, impressæ. Cohonestauit hæc præcæretis magnis viris cum præclara suorum Religiosorum corona, Frater Stephanus Vfusianus Dominicanæ familie Generalis Magister: cuius erga nos paternus animus eernebatur. Et disputationes, ut redderet celebriores, ipse præfens Romanæ Academiæ Rector, per seque & suum apparitorum est moderatus. Haud iniucunde vulgo accidebāt inter arma sapientiæ voces: nec pauca mirabantur, cum turbæ ubique Urbem miserent, apud Patres quieti Musarum locum esse. Porro non minoria templis, quam in gymnasijs siue Sociorum conatus, siue populi erat concussus: præsertim cum Benedictis Palmius ad domum Profellam

17
Fertur Sociorum in-
ter bellum.

Vocantur
ad opera
municendi
Vrbis.

38
Temperat
linguam &
studia.

39
Studia in
Romano
Collegio ap-
pariti in-
stantur.

40
Præclara de
Secretaria
pini Roma.

41
Ioannis
Mendoza
vocatio &
mori.

41
Ioannis
Mendoza
vocatio &
mori.

Professam concionaretur: cuius & ardor animi, & eloquentia magnos & plausus & motus excitabat. Qui cum sacro Euangelistæ Ioanni die in sacello Pontificio Latinè dixisset, clarissimum Principum aures mirificè tenuit: haud minus in ea lingua quàm in vernacula oratoris adeptus nomen. Ad hæc augebatur Romæ Societatis auctoritas rerum in prouincijs gestarum fama. Et fanè Zacharias Deslinus, qui Nuncius apud Imperatorem Pontificis fuerat, è Germania reuersus in Urbem, miris laudibus celebrabat, quæ ab Collegio Prageni & Viennensi pro re Catholica gerebantur. Itaque viri primarij, ac potissimum quaestionibus de religione præpositi clariùs se in dies profitebantur agnoscere, cohortem hanc ad salutem Septemtrionis, & ad Christianam pietatem ubique gentium siue propagandam, siue conseruandam, seu denique excolendâ, diuino consilio excitatam. Interim vetera funera nouo cumulantur; nec leuis magnarum spes rerum inciditur. Ioannes erat Mendoza singularibus naturæ bonis ornatus iuuenis, annum agens ætatis septimum ac vigesimum, Petri Confalui Mendoza, qui fuit secundus Marchio à Valle, filius. Petrus à Toletò Neapolis olim Prorex paterna eum caritate quasi filium educauerat; arcique Neapolitanæ, quæ Castellum nouum dicitur, quod perhonorificum habetur munus, præfecerat. Ipse quoque Ioannes eruditus magnificentiæ humanitatem, splendorem comitati miscere, cuncta ciuitati notus perinde & carus erat, summamque sui expectationem in re præcipuè militari concitauerat: adeò vt ad nuptiarum honestissimas conditiones aureorum nummum vel septuaginta millibus, summa id temporis maxime insigni dotis nomine oblati, inuitaretur. Sed ille Christi gratia, cui arces quoque petiit sunt, instinctus maiora cepit animo præmia, beatiore nuptias, nobiliorem agitare militiam. Ad Ignatium vti suorum in numerum se vellet recipere submisit ac suppliciter scribit. Beatus Pater, vbi omnia sedulo explorauit, moram ab se nullam respondit fore, modò à Philippo Rege potestas fieret ex arce custodia decedendi. Data sunt hæc de re ad Philippum litteræ: sed siue procuratorum negligentia, siue qua alia causa duobus annis rescriptum est nihil. Quocirca huius quoque rei procuratio Petro Ribadeneiræ, cum in Belgium mitteretur, est commendata. At Ioannes diuturnioris moræ impatiens, fretus conscientia operis, quod moliebatur, fido prudentique custodi arce tradita, è vestibus, quas habebat, indutus vilissimas Neapolitanum in Collegium abit. Redtor (is erat Christophorus Mendoza) nullo pacto adduci potest, permanere vt domi sinat; Ioannes nullo pacto, vt recedat, tandem conuenit, vt hospitium modo in Collegio diuersaretur, quoad vel à Principe, vel ab Ignatio, postquam hunc ab arce recessum cognouisset, litteræ afferretur. Re illico vulgata, Neapolim rumor, vt fit, varius impleuit. Et quonia Bernardinus Mendoza, qui pro Rege Neapolitanum regnum adhuc administrarat, valde erat cupidus cum Ioanne colloquendi; is primùm quidem è Collegio proripuit sese, & abdidit: deinde consilij sui rationem scripto explicatam ad Bernardinum ipsum, itemque ad

Ducem Albanum, qui recens Neapolim venerat, omnium, quas habebat in Italia Rex Philippus, prouinciarum moderator, misit; arcem eis simul commendans. Qui cum ambo pietatem iuuenis probassent, tum ille haud diutius dissimulandum ratus, nec continere astitit animi valens, regressus in Collegium profiteri palam quod agebat, instituit. Cumque à Marchionibus, Ducibus, aliisque principibus viris conueniretur, liberè ac magnificè sua consilia explicans, incendebat omnes ardore suo, nec paucos ad mutationem vitæ, seu ioremque disciplinam adduxit. Salutaris quoque fuit hæc hospitis mora seruo, quem ad se vnum aduocauit adolescentem fidum, probique ingenij, sed pessima superstitionis. Quippe Mahometanam, in qua educatus fuerat, adhuc sequebatur insaniam. Is vbi nouos domini mores animaduertit; eumque, coram quo antè vix apparere trepidus audebat, non solum benignissimum experiti, & quasi fratrem cepit, verum etiam sibi interdum ministrare veluti famulum vidit; fractus hoc exemplo est, abiuratoque Mahometo in hominem genitus nouum nouo nomine pro Gallifero Ioannes Petrus vocatus est. Tanto maiores habet ad permouendum vires Christiana humilitas quàm humana felicitas. Quem enim splendida fortuna amplissimis pollicitationibus non flexerat, eum Christianæ modestiæ perspecta forma cepit ac domuit. Interim litteræ ab Ignatio perferuntur, recessum ab arce non expectato Regis nutu nullam in partem sibi probari, ac planè redeundum videri. Qua denuntiatione quantum Ioannes commotus sit, facile suspicari licet. Non solum à priorum consuetudine, quam interius gustarat, acerbum erat distrahi, & à portu in fluctus reijci; sed etiam iuueni militari ac nobili dissipato illo recessu per Urbem, proque suscepto religiosæ vitæ habitu celebrato, plenus infamiæ apud homines sæculi reditus videbatur. Vicit tamen studium obsequendi pudorem malum, planeque professus est vnâ cum cæteris rebus huius quoque sitæ cuiuscuius existimationis Christo Domino facere sacrificiū velle. Sed Dominus cõtentus tam excelso animo fuit: re enim cogita, vetus Prorex manere iussit: qui vnâ cum Duce Albano prudentiam Ignatij pariter atque innocentiam, qua rem tractabat, suspexit. Venere tandem è regia litteræ, vbi negotium Ribadeneira transegerat: quibus significabatur Ioannem voti compotem factum, fratrem eius Aluarum arce præfectum. Tum verò Ioannes ad Ignatium Romam conuolat. Hic cepit inter Nouitios abiectionis ministerijs exerceri alacritate maxima: ac sæpè à viris principibus inuisebatur. In his fuit Ioannes Carrassa Montorij Comes, & Dux eo tempore Palliani, Pontifici coniunctissimus: ad quem Ioannes, cum fortè in culina muneribus occuparetur, euocatus, ita vt erat linteo præciuctus prodijt: nec tamen potuit teneri Dux, quo minus in eius rueret amplexum. Verùm exacto semestri cum per autumnum malè admodum valeret, ac Neapolim flagitaretur, idque Romæ Cardinalis Pariecus, & quidam iphus Ioannis propinqui vehementer peterent; condito prius testamento, quo iubebat sua bona

42
Exempli
boni viri.

43

in pios vsus cuncta distribui, consulatione super ea re diligenter habita medicorum, in lectica cum trium è Societate comitatu, quorum vnus erat medendi peritus, missus est. Sed voluit Deus citius, vt fas est credere, in caelum, quam Neapolim peruenire. Prima itineris nocte in Villa Marij (oppidum hodie Marinum est) duodecim ab Urbe millibus passuum, xlii. Kalendas Octobris è vita migravit; corpusque Romanè relatum, in templo Professorum est conditum. Iam simplicita vota Societatis emiserat; ac pridie quam discederet, sanctissimo Domini nostri corpore iter sibi praeunierat: quæ sacrosancta mysteria bis quaque hebdomada de Moderatorum consensu dudum vsurpabat. Cumque paulò antè vitæ totius maculas generali confessione expiasset, conscientia tranquillitatem tantam erat consecutus, planè vt videretur ad optimū finem per quosdam gradus diuina manu perductus.

44
Congrega-
tio generalis
differtur.

Ribadencia perfectis, propter quæ missus erat in Belgium, cum haberet, quæ Patribus coram ad comune Societatis bonum proponenda iudicabat; comparabat se ad reditum, sed clanculum, ne Louanienses, quorum animos alijs atque alijs concionibus mirum sibi in modum adiunxerat, objicerent moram. Pridie eius diei, quo die erat abiturus, generalè cõuentum in ver anni proximi dilatatum cognoscit; neminemque, antequam nouis euocetur litteris, dare se in viam necesse esse. Quibus rebus cognitis maximo cum ciuitatis eius gaudio bonoque aliquamdiu subsistit. Porro conuentus differendi causa fuit rerum eius temporis perturbatio. Magnopere experebantur in conuentu Hispani Patres, qui & perantiqui erant, & magna auctoritatis. Hi verò partim valetudinem causati, partim impedita itinera ad dictam diem adesse non poterant. Visum est igitur superfedere tantisper, dum rationem consilii commodissimam tempus expediret. Quæ dilatio omnibus, vt visa est necessaria, ita accidit permolesta; sed Natali maxime, & Lainio. Illius iam tum animus aliquid turbarum prælagiebat. Hic, quemadmodum ad Borgiam scripsit, tuæ gnarus imperitiæ gubernandi, Deum Dominum, vt mitteret, quem missurus erat, quotidie precabatur: non tamen intermissa est cura ea comparandi, quæ res tractandas in conuentu expeditores facere possent. Constitutiones ex Hispano sermone in Latinum Polancus vertit; & sedulo ab omnibus notabantur, quæ disceptari oporteret. Edita comitia in proximos post Pascha dies. De loco cum ageretur, Lauretum quibusdam placebat; alius Auenio: non nemini Lusitania, quod Rex subsidia esset suppeditaturus: plenisque Genua, quod multarum prouinciarum quasi in confinio sit; Lusitanis verò maxime Roma, vt inde postea digressi Patres in omnes prouincias vnam eandemque vitæ formam deserrent, eamque Societatis instituto maxime congruentem, quæ sine dubio Roma potissimum peti posset, vbi coram Beatus Ignatius parens & auctor instituerat. Litem diremit Pontifex, qui per Rodolphum Pium Cardinalem Carpentem Societatis patronum denunciauit, Romam, non aliò conueniendum. Ceterum tam multis magni nominis viris orbam

45
Longa in-
terregna
periculosa.

46
Pontifex
iubet Roma
Congrega-
tionem fieri.

Sodalitatem consolari Deus ac supplere voluit egregia sobole submissa: nec modo ijs, qui operam olim, sed & qui auctoritate in præsens sustinerent eam atque prouherent. Maxime insignes fuere Iacobus Ledesma, & Ioannes Verdolaius: de quibus infra opportunius referetur.

Atque hæc de rebus Europæis perstrinxisse sit satis. Iam è tribus extra Europam prouincijs nihil separatim memorabile quinque hisce mensibus, quos nunc exequimur, Brasilia offert. Sodalès negotiū subibant plurimum in conuertenda primū gente ad fidem, nec minùs postea in continenda. De adultis propè desperata videbatur res: tanta erat hebetudo, mobilitasque ingeniorum, tam obdurata intemperantiæ conluctudo. Idcirco ad nouellam de integro educandam stirpem, fingendisque tenera ætatis animos præcipuam Nobrega veterat curam: eamque ob rem pædagogia censēbat institui oportere quam plurima. Verum id quoque procedebat parum: quod à Brasili sedes mutare subinde soliti, liberos secum, maturefcere vt primūm exceperat, abducebant: ipsique met pueri simul adolēscēntiam attingerant, tanquā natis corroboratisque iam plumis volucres repente, eū minimè suspicantes, auolabant. Magnū ab corrupta quoque veterum Christianorum vita accebat impedimentum, siue dū opportunos iniuriæ populos asperè atqueq; habent; & inde à religione quoque abalienat: siue dum praua per exempla noua docent vitia.

Iam è Patribus Æthiopiā petituris cum plerique in Indiam superiore anno præcessissent, anno MDLVI. Ioannes Nunnius Patriarcha cum bono etiam Indi subsidio Goam Septembri inuente peruenit. Tertio Kalendas Aprilis Olisippone conscenderant decem è Societate tres in naues dispersiti: in ea, quam ob præstantiam Maris florem vocabant, Patriarcha, vnaque Franciscus Rodericus excellentis doctrinæ prudentiaque ac religionis vir, adiutor Prouincialis Indiæ futurus, aliisque præterea è Societate laicus vehabantur: itemque Ferdinandus Sosa, quem Ioannes Tertius Lusitanorum Rex ad Regem Æthiopiæ Claudium legatum mittebat: atque in itinere obiit. In altera Andreas Ouedus creatus Episcopus Hierapolitanus, idemque designatus Patriarchæ successor cum Ioanne Melquita, & Andrea Gualdane sacerdotibus, itemque laico. In tertia Constans Silueria Christiana facundia, & rebus agendis præstans, Indiæ Prouincialis futurus, cumque eo duo præterea sacris haud dum initiati. Tribus mensibus nauis, qua vehabatur Episcopus, vi ventorum abrepta, ab aliis conspecta non est: nec ea periculo nauis abfuit Patriarchæ; sed, cum is aquam confectasset, & iniectisset in mare, præter morem vis tempestatis remisit. De cetero nauigatio prospera in paucis fuit. Ioanne Albuquerque Episcopo, & Petro Mascarenia Prorege vita perfunctis, carebat tum Goa & humanarum & diuinarum rerum Præsidibus. sed è regio chitographo Franciscus Barretus in Protegijs substitutus vicem eius potestatis desiderium teuabat: Episcopi autem propria muneratione erat tota India, qui supplere posset: eoq; lætior vulgo Patriarchæ Nunnij, Episcopiq; Ouedi fuit aduentus. Cōtinuò Patres ad suæ quisque prouinciæ negotia

47
Brasilia
fuit.

48
Æthiopia
ita.

Nauigatio
Patriarchæ
in Indiam.

goria

gotia curam intendunt. Sed Patriarcha alium ac
operabat, rerum statum inuenit. Consaluis Ro-
dericius ex Societate ad explorandam Æthiopi-
ci Regis voluntatem, & consolandos reliquos è
Christophori Gammae copiis Lusitanos cum liti-
teris Lusitani Regis præmissus, idemq; sub tem-
pus reuersus renunciauit Claudium negare ab se
vel Patriarcham, vel omnino quempiam suis po-
pularibus postulatam, sed vnum aliquem dum-
taxat vulgariū sacerdotum, qui agentibus in-
ter Æthiops Lusitanis, ritu suo, vt illi optabant,
sacra impertiret. Nam sibi quidem suppetere
idoneos, qui vel Romanum Patriarchatum re-
gerent. Nec verò sibi Chalcedonense Conci-
lium, nec Leonem Pontificem probari posse: ius-
te que hunc à Dioscoro anathemate percussum.
Quamquam hæc nunciabantur, nihil tamen
minus Patriarcha profectioem moliebatur: sed
Franciscus Barretus Prætor, aliq; tum è Socie-
tate, tum extra eam consulti prudentes viri, ne-
quaquam committendum putauerunt, vt tanta di-
gnitas impiorum ludibrio obiceretur, & nimia
properatio magis fortasse schismatici animum
Regis exasperaret. Itaque Andream Episcopum
præmittendum potius censuerunt, qui præmolire
animum Regis, & aperire Patriarchæ aditum co-
naretur. Verum sapientissimus Deus, vt olim na-
scente Ecclesia, quæ Iudæi, ita nunc, quæ respue-
bant schismatici auxilia, ad Ethnicorum emolu-
menta magnam partem conuertit. Quippe dum
Patriarcha, multique Patrum prouincia Æthio-
piæ destinatorum non inuenio illuc aditu, in In-
dia subsidet, cum ad res domesticas ordinandas,
tum ad conuersionem Indorum promouendam
ingens sanè momentum fecere. Goani Collegij
iam tum magna erat moles. Eius curæ & Semina-
rium ex variis nationibus adolescentium fermè
centum, inter quos orbi quidam parentibus pue-
ri educabantur: & nosocomium, in quo ad qua-
draginta interdum inopes Christiani curaban-
tur: & catechumenorum ingens numerus, qui
tum minimè secretis à nosocomio utebantur a-
dibus, ita commissi erant, vt alendorum etiam
tor capitū negotium incumbere, quamuis pau-
lò amplius quater millium aureorum nummum
vectigal annuum à Rege Lusitano ad id loci at-
tributum conficeret. Præter infimam classem, in
qua quadringenti circiter & quinquaginta no-
scere & figurare prima litterarum elementa do-
cebantur, tres erant classès Grammaticæ. Ad hæc
Philosophiam Antonius Quadrius explicare in-
struerat, cui & Ioannes Mesquita collega hoc
anno accessit: & simul de Theologia aliquid
Quadrius idem interpretari cepit. Et quoniam
nuper è Fratribus vnus chalcographica peritus
soletia cum vniuerso eius artificij instrumento
aduectus erat, hoc primum anno in studiorum
instauratione proposuit sunt disputandæ è Phi-
losophia theses typis excusæ. Rem planè nouam
id geatum, & quam merito India supra miracu-
la sua demiraretur. Iis disputationibus summa
omnium approbatione Quadrius præfuit. Tum-
que, si vnquam, est cognitum, quantum præter
alia dona viro illi Deus ad omne reconditarum
litterarum genus dedisset indolem. In Ciorano
insula ad culmen sub hoc tempus perductum est

templum beatæ Virginis Gratiarum: circa quod
in agro, quem olim Alfonso Noronia Prorex in
vsum Christianorum Ecclesiæque tribuit, neo-
phyti, qui iam plus trecenti numerabantur, do-
micilia ponere, vt commodius templi beneficio
vterentur, cœpere. Prouincialis Consaluis pro-
uincia res ordinare adorsus, quoniam præcipua
cura in religiosa republica instituendorū Noui-
tiorum debet esse, Goani Collegij partem, in qua
ii separatim instituerentur, secevit. Tum ipse sta-
tim Goa egreditur. Opportunitatem præbuit
Barretus Prætor ad arcem Ciaulanam in col-
lem, cui obnoxia suberat, transferendam, com-
parata classe iturus: qui eum, vt secum iret, roga-
uit. Quare Consaluis lusitanæ prouinciae cupi-
dus; aliquot Goæ magno omnium assensu con-
cionibus habitis, quarum primam postero quàm
venerat, habuit die (ita cessationis erat impatiens)
Goanisque rebus Francisco Rodericio admini-
strandis relicto, libenter ea oppoortunitate est
vsum; præsertim quòd res haud sine certamine vi-
debatur & sanguine transigenda: cum Nizama-
lucus Ciauli dominus, consilio Prætoris cogno-
to, ne certius iugum acciperet, armato milite de-
stinatum arci collem insedisset. Quamquam
Prætori deinde restentada per vim nequaquam
visa est: dissimulatoq; consilio, & renouata cum
Nizamaluco amicitia, Bazainum, vbi olim fuerat
Præfectus, ad res eius plagæ cognoscendas, per-
rexit. Vbi primum ab Goa cum classe discessit,
multum instat, vt Consaluis in prætoriam se-
cum conscenderet: sedis & modestiæ tenax, &
pietatis ac cæterorum salutis vt commodius
inferiret, maluit Francisci Mascarenæ nauigio
vehi. Nullam toto in cursu vir animatum sitien-
tissimus non arripuit occasionem, qua priuatum,
qua publicè ad pietatem excoleret ex citaretque
vel militares copias, vel nauticam turbam. Est
Ciaulum supra Goam ad Borealem plagam. Li-
tora legentes ibant. Ea ad dexteram erant amæ-
na, & viridi ad requietem vestitu subinde inuita-
bant. Nec rarò marinis ærumnis, feruore que so-
lis fatigati milites, applicitis ad terram nauigijs,
descendebant. Inter eos ad auram captandam,
recreandaque corpora vel confidentes, vel tra-
tos sub umbra, vel telis innixos, statim Consal-
uis tumulo saxo conuenio iucundum salu-
bremque animis diuini verbi spargebat rorem:
vt videris videre vel Tibenadis, vel Iordanis
refertas olim ripas populorum ex Saluatoris ore
pendentium. Ciaulum appropinquans, classem
aliquantum præcedit: quodque nulli in eo oppi-
do de Societate erant, ad publicam hospitem
domum cum socio pergit. Sub tempus soluendi
ieiunij ambo digressi diuersi oppidi vicis, ad in-
eundam sanctæ paupertatis (quemadmodum
ipsemet loquitur) possessionem cœpere ostiatim
viritimque stipem emendicare. Tum statim con-
cionari, & audire confessiones aggressus tam fa-
ciles ad pias res populi inuenit animos, adeoque
cupidos profectus, vt non libenter solum audi-
rent, sed etiam conuenirent postea Patrem, repe-
ti sibi planiusque explanari, quæ pia tradiderat
monita, rogantes: eaque diligenter in libellis
memoriæ causa adnotarent. Nec erat è populo
quisquam, qui non vehementer Ciauli Societa-
tem,

49
Claudius
Rex Carth-
aginis Pa-
triarcham
recepit.

50
Andreas E-
piscopus in
Ethiopia
designatur.

51
Goani Col-
legij quanta
moles hoc
tempore.

52
Chalcogra-
phia prima
India.

53
Consaluis
Syluæ
ferusdach-
ritas.

54
Stadium
paupertatis.

tem, omnia largè promittens, expetere. Octo dies ibi moratus Tanaam progreditur. Hic iam agebant de Societate tres, Pater Franciscus Henricus, duoque factorum Ordinum expertes. A quibus, pauciterque à neophytis, quorum etiam plurimi perhonorificè obuiam occurrere, lætitia & gratulatione summa exceptus, absque mora (dies erat sanctæ Martyri Catharinæ sacer) fugestum ascendit; solatusque frequentem populum, eodem die sub noctem Bazainum perrexit. ibi Hieronymum Concham cum altero sacerdote, tribusque non sacerdotibus reperit. Ei Collegio amplificationem annui census, quo plus ad alendos de gente pueros, qui instimebantur, suppeteret, à Prætorè impetrauit. Sed illud haud paulò maius atque memorabilius. Ad eam diem, ut locis inter Ethnicos parum tutis, neque in Bazaino, neque in Tanaensi templo diuinitum Christi Corpus asseruabatur. Ille autem tempus iam rarus satis periculo vacuum, ut ardebaramantissimi Domini studio, eiusque propagandi cultus omnes inuestigabat vias, vtrobiusque celeste illud decus & præsidium manu sua collocauit. Bazaini luce conceptæ Virgini sacra: Tanaæ octauo ante Christi Natalem die, qui expectationi partus Deiparæ in Hispania, multique præterea locis est dedicatus. Interfuit Tanaensi celebritati profectus Bazaino cum magna nobilitatis parte Barretus Prætor. Celeberrima mirantibus Ethnicis supplicatio habita est: postque eam sensu quodam pietatis abundantiore solito, cum semper esset vberimus, verba fecit Consaluis. Haud multò minor lætitia celebrataque post meridiem fuit, ubi ipsemet hominibus quadraginta salutarem baptismi aquam in apparatu magnifico Consaluis infudit, Prætorè, ceteraque nobilitate spectantibus. Denique etiam Societati adiuncto nobili & opulento adolescente Paio, seu Pelagio Correa, Kalendis Ianuarij post habitam de sanctissimo Iesu concionem, Cocinum versus nauigio, quo Iacobus Noronia arcis Diensis Præfectus propè eogit vti, discessit. Malacæ interim Balthasar Diazus strenuè magnoque successu diuinam rem procurabat.

56
Iaponia res.

In Iaponia tres erant inchoatæ Ecclesiæ, Amangucij vna, altera Funaij in regno Bungenfi, tertia Firandi. Procurabant eas Socij quinque, Cosinus Turrianus, & Balthasar Gagus sacerdotes, Fratresque Ioannes Fernandus, Odoardus Silua, Ludouicus Almeida. Haud plures tum Iaponia sacros religiososque viros sine de nostro, siue de Ordine vllò habebat: sed cum huius anni æstate Melchior Nunnius Ioannis Patriarchæ frater tandem in Bungum appulisset, Gasparem Villelam sacerdotem, & aliquot præterea Socios haud sacerdotes reliquit. Ei ceteri Cosinus Turrianus præerat à Xauerio olim eas ad gentes ductus, relictusque Amangucij, ubi ad annos septem magna in sanctimonia, summis in laboribus & ærumnis vixerat. Quem Melchior antiquis Aegypti comparabat Patribus, nisi quòd Cosinus non cõtemplatione diuinarum dumtaxat rerum, sed etiam subeundis proximorum causa negotiis exercebatur. Bungenfè regnum obtinebat Rex gentis vocabulo Quiuan (Latina nos quantū licet forma conflato in vnū sōno Quiua-

57
Cosmi Turriani virtus.

num dicemus) is, qui multis post annis Christi cultu suscepto, Franciscus clarum terris & celo nomen, fuit. germanus eius Amangucij dominabatur: sed neutri pacatum regnum erat. Nam tempore B. Xauerii cum Amangucij regnaret indigena ex Occindona gente, eum Proceres, nimias perosi opes, & immoderatam gratiam hominis, quo à secretis utebatur, in necessitatem sibi consciscenda necis compulere. Quam cladem prædixisse fertur Occindono Xauerius: & post eius funestum casum inter cetera ad Christianū Iaponem scripsit, Quam vellet modò Occindonus monitis meis paruisse? Tum igitur perduelles, ut se contra reliquas Occindoni partes firmarent, Regis Bungenfis fratrem in regnum vocarunt. Hic aliquadiū rerū satis pacatè potius est, quoad Morindonus è vulgo vir, sed ingenio & manu promptus, obseruata popularium inclinatione alienigenæ iugum iniquè tolerantium seditionem exciuit. Hinc Amangucianū regnum & Bungenfè bellis arserit. Denique Rex Amangucianus occiditur; Bungenfis diu periclitatus Bungenum & Chicugenum regna ex Amanguciano imperio ad suū adiunxit. sed quo tempore Iaponiam Melchior tenuit, tum maximè rerum cardo vertebatur. Pater Cosinus diebus omnino quindecim ante eius aduentum, Amanguciano nondum sublato Rege, sed regno bellis euerfo, vrbe incendio funditus absumpta, ciuibus vel dispersis vel occisis, ad Socios Bungenfès receperat sese. Quare calamitate licet publica dolens, magno cum solatio vnà omnes coniunctos Melchior aspexit. In Bungo etiam cuncta erant tumultu ac periculis plena. Rex contra hostes in armis, non eorum vim magis, quàm suorum perfidiam metuens, tredecim Dynastas, quos habebat suspectos vnà cum familiis & popularibus (vri mos gentis est) penitus exciderat. Inde perturbatis supra modum regni rebus, in tutum situ locum secesserat. Funaij, quæ vrbs est in Bungo præcipua, domicilium habebant Socij, & nosocomium, quod Ludouicus Almeida curabat, ibi dem ad Societatem magno Iaponum bono adiunctus inuenis: cui non solum nonnulla ab arte præsidia sanandis morbis, sed quædam etiam diuinitus (ut ostendebant supra vires humanæ opis valetudines reuocata) gratia inerat curationum. Qua pellectos illecebra Ethnicos ad Christi cultum, veramque animorum salutem insigni caritate studioque ducebat.

58
Ludouicus Almeida gratia curationum Ecclesiam amplificat.

1557.
Hoc rebus dicendis veluti præstructo vestibulo, subit annus ab humana salute millefimus quingentesimus quinquagesimus septimus: quem ab confirmata Apostolico iudicio Societate decimum octauum numeramus. Quippe cum res posceret, ut ad rationem anni communem nostra numeratio accommodaretur; annum sæculi euntis quadragesimum, tamen non nisi eo in altumnum adulto, Pontificium diploma datum est, satius vitium est adnumerare pro integro, quàm vel morosius exequimur, vel tam illustri commendatam opere anni partem obliterare. Fuit hic annus & bellis turbulentus inter Christianos Principes, & priuatim Societati in Vrbe parum quietus. Reuersus ex Hispania Hieronymus Natalis, cuius opera

59
Hieronymi
Natalis res
in Romano
Collegio ge-
sta.

opera vtilis Romæ futura erat propter eius re-
rum Societatis intimam cognitionem, ad ea pra-
paranda, quæ in generali conuentu agitari de-
berent; à Vicario ad consilia adhibetur, Roma-
noque Collegio Superintendens demortui Olu-
uij loco præficitur. Ibi dum aliquot dies de pro-
pria instituta vitæ ratione Socios alloquitur, &
quante susceperint perfectionis munus exponit,
mirificè omnes incendit. Exacerbatur pietatem
imminens votorum instauratio. Libellis propo-
nebant, quas quisque cuperet sibi extraordina-
rias concedi corporis afflictationes: qui libelli
publicè recitabantur: & multæ quotidie earum
vexationum multis concedebantur, non tamen
quas ferè petebant, supra modum seueras, at mi-
tiores: compensante obedientia, quod seueritati
detrahebatur. Die sacro Epiphaniarum tres
distributi in classes Bobadilla, Narali, Polanco
sacra facientibus, eadem omnes formula, super
qua pridie scripro excepta meditationem insti-
tuere iussi erant, vota qui nondum certum ad
gradum erant admissi, omnes instaurant. Conti-
neri vis diuina in pectoribus clausa non poterat,
quin multis modis foras erumperet: planeque
omnibus insólitus ardor pro miraculo visus est.
Ignatio è caelo ignem demittenti, sancto illi vo-
torum instaurandorum mori, Natalis denique
cohortationibus adscribebatur. Porro quo vbe-
tius aderat celestis afflatus, hoc enixius in com-
moditates publicas incumbebant. Et profectò
pro eo statu rerum haudquaquã satis erant medi-
conatus. Inducis enim, quæ dierum quadraginta
inter Pontificem ac Philippum pactæ erant, ex-
actis, pro pace, quæ expectabatur, renouatum
est bellum: nec Pontifex præterniuit modis om-
nibus populo rectam suam mentem probare.
Inter cætera denunciati publicè pro suggestis à
concionatoribus iussit, semel se quoque mense
quorumuis querimonis coram duobus Cardina-
libus, qui veluti iudices assiderent, aures præbi-
turum. Hac benignitate atque Indulgentiis,
quas ad Deum in tot malis placandum sæpè con-
cedebat, seges piis agricolis laborum & præclara
messis apparabatur.

Statu rerum
publicis
corruptioni-
bus.

Tertio Nonas Februarij Romam venit è Bel-
gio Petrus Ribadeneira magno sui apud Loua-
nienfes relicto desiderio. Quanquam enim so-
lennia professus ipse vota non erat, tamen pro
vsu, quo instituta callebat Societatis, videbatur
eo tempore, quo de ordinandis firmandisque re-
bus grauissimis agendum erat, opportunè Romæ
futurus. Secum Iacobum Ledesnam adduxit
egregie sanctitatis atque doctrinæ virum, quem
à diuina providentia in Oluuij summissum vi-
cem omnes interpretati sunt. Nam & sub id tem-
pus ad Societatem accessit, quo decessit ille: &
ingenio haud dissimili atque sapientia erat. De-
num Romano in Collegio nihilo postmodum
segniùs litterarum sustinuit studia, & prouexit.
Ortus hic est in Hispania, in oppido, cui appella-
tione gentis, Villa Cuellar est nomen. Complu-
ti pimum magna cum singulari ingenij fama,
mox Parisiis multorum annorum labore, non
mediocri simplicitate doctrinæ contentus mul-
tiplici rerum scientiæ operam dedit. Postremò
Louanum inexplabilis sciendi gloriaque cupi-

61
Iacobi Le-
desna iussu
quo ad So-
cietatem
vocatus.

do traxit, simul quaesitum, si quos (quod ad-
huc non contigerat) qui satis ad plenum face-
rent, reperiret magistros, percepturumque, si
quid noui afferrent; simul, quæ iam pectore re-
condiderat suo, arcana sapientiæ depromptu-
rum. Hic familiaritatem Patrum Societatis na-
ctus, cæpit acerbis stimulis ad idem vitæ genus
impelli. Duæ res faciebant motam: primum, quòd
opera quædam de Philosophicis atque Theolo-
gicis disciplinis, quæ habebat affecta, perficere
priùs, atque in lucem emittere cogitabat, igna-
rus, an posteaquam alienis vitæ auspiciis cæ-
pisset, siue potestatem, siue ortum ad eam rem
habiturus esset: deinde, quòd verebatur, ne non
tantam posset innocentiam sanctitatemque præ-
stare, quantam in hac vitæ ratione necessariam
sibi persuadebat. Hæc retardabant, quo minùs
ad Christi crucem protinus euolaret. At Igna-
tium tanti faciebat, vt gratias Deo ingenti cum
sensu sæpè ageret, quòd hoc potissimum tem-
pore, suaque ætate talem virum mortalibus con-
cessisset. Eius porro institutum sic probabat, pla-
nè vt profiteretur Societatis hominibus perpetuò
se regendum velle permittere. Nimirum hac
ratione sedare conscientiam, & eludere diuinum
impulsum non sentiens conabatur. Sed frustra
contra stimulum calces. Deus, qui Ledesnam
non ad limen religiose vitæ, sed ad conclaue vo-
cabat intimum, reluctanti nullam quietis par-
tem sinebat esse. Itaque diuturna fractus pugna,
tandem Ribadeneiram veterem sibi amicum
adire, queritque ex eo, si vitam in Societate reli-
giosam iniret, victurus ne pacatius ac tranqui-
lius esset, quam tum viueret. Cui Ribadeneira:
se quidem futurum quid esset, affirmare non
posse, cum Dei sit vnus, quæ nondum sunt, tan-
quam ea, quæ sunt, intueri. Verùm, si de suo plu-
rimoninque, quos nosset, pronunciare sensu
veller, pro consueta rataque Dei bonitate certò
id fore confidere. Aestuabat iam diu animo bo-
nus Doctor: quare ad hanc vocem ac si ad aures
diuina vox accidisset, victus omnino atque pro-
stratus, laxat habenas lacrymis, crebroque cum
singultu. Proinde ecce me, inquit, Patere, tuæ me
penitus potestati trado: vester sum: Societati me
totum do dicoque. Quæ tam insolito cum ardore
atque impetu protulit, vt Ribadeneira occur-
rerit illico, monueritque, ne quidpiam voueret:
seque eo in æstu, in quo potens sui vix erat, nexu,
qui sedari consilij deliberationem postulat, irretiret.
Nihil ad hæc Ledesma tum quidem: sed
postridie quinam fuerit hesternus seruator inter-
rogatus, Nihil mirum, respondit: non è præcipiti
subitoque motu, sed è septem annorum lucta-
tione profectum. Hac igitur ratione decreuit
Societati se dedere: admissusque est Louanij su-
periore anno pridie Kalendas Octobris, annum
ætatis agens tertium circiter ac trigessimum.
Eaque animi excellentia obedientiæ iugum ada-
mauit, vt in commetatio lo rerum suarum (quem
ego ipsius manu scriptum vidi) ipsemet prodide-
rit, concionibus se & consuetudine Ribade-
neiræ adductum, vt Christo Domino suam
scientiam dedicaret; atque etiam, si oporteret,
proius illam in eius gratiam desereret. Quod,
qui attentius reputer quanti vulgò fiat scientia,
quanti

62

63
 Divinis
 significatio-
 nibus con-
 firmatur.

quanti ipse Ledesma ad eam diem fecisset, sacrificium necesse est nobile videatur. Nuper autem in itinere, dum Romam venit, miram erga se indulgentiam Patris celestis non semel expertus, in suscepto consilio vehementer animum confirmavit. Adfuit illi primum Deus Colonia Agrippinæ, mox Augustæ Vindelicorum, dein Brixie, postremo Romæ. Coloniae cenobium est Carthusianorum in signe. Hoc Ledesma dum vivit, perque singula oculos ac mentem studiose circumfert, & solitudinem, quietem, sacrumque illud silentium admiratur; cepit paulatim animus ad eius disciplinæ formam propendere, & affici. Ii demum videbantur homines religiosi, qui instituto Beatorum vitæ quam proximo, longè à mortalibus curis, longè ab rerum strepitu humanarum in suavissimo dumtaxat & honestissimo otio collaudandæ contemplandæque divinitatis ævum agitant. Societatis ratio sancta illa quidem, sed (quod eam propius non tractat) laboriosa nimis, & implicita videbatur: nec rebar in medijs sæculi fluctibus tranquillitati locum relinqui. Quæ dum animo agitat, propè aberat, ut in vitam à se viam damnaret, cum repente Leonardus Kesselius superuenit. Collegij Superintendens hic erat Colonienfis, vir & virtutibus, & mirabilium rerum effectione clarus: qui ubi Ledesmam vidit, vltro appellat: Non hic sunt omnia, frater mi. Habet Christi Iesu Regina sponsa vestitum aureum pulcherrima varietate distinctum. Etyerè hi sunt, & præter hos alij sunt multiverè homines religiosi, quorum Deo sunt accepta obsequia. Tam aptè atteperateque ad hominis sensum & cogitationem occurrunt, ut is eam vocem Dei vocem fuisse pristinum suum consilium approbantis minime dubitavit: multoq; id magis sibi persuasit paulò post, cum oraculum ab eodem Patre novum accepit. Inambulabat bonus tiro domide castitate ac perseverantia sollicitus. Ut erat doctus, dona hæc Dei esse didicerat: ut sunt plerumque inanibus etiam rectoribus obnoxia tironum ingenia, num sibi affutura essent ea dona vltra modum anxie volutabat. Fit obuiam hic quoque Kesselius, atque ex improviso, Certus esto, inquit, absque dubio Deus tibi castitatis atque perseverantia dona concedet. Hæsit nimirum primò Ledesma id audiens, vnde ea viro notitia: tum Dei erga se benevolentiam cum admiratione agnoscens ac venerans respiravit; pieque confidit, qui cogitationum suarum arcana Kesselio aperuerat, id quoque, quod per eum receperat, præstiturum. Nihil tamen de precandi studio remisit; quin potius aucta fiducia & precatione, quod veræ fiduciæ documentum est, intendit. Quare mox Augustæ eadè dona flagitanti, ipse Christus Dominus apparuit: qui sanctissimo suo illi ore consolans, æquo animo iussit esse, daturum se illi ut & castè, & usque ad extremum spiritum in Societate perseveraret. Hæc omnia cognita ex ipso Iacobo sunt. Cum enim morti proximum ex vita, quam egerat, suspicantes id quod erat, Patres admonissent, ut si quid nosset, quod vulgatum in Dei gloriam cederet, videret ne id silentio premere, iniquum foret; ea denunciatione cõpullus, hæc, & ea, quæ mox subijciam, Iohanni Baptistæ Pesca-

64
 Leonardus
 Kesselius
 virtute &
 miraculis
 clarus.

tori, cui solebat per sacram homologesim conscientiam aperire, narravit. Cum autem Augustanum hoc visum referret, quaesivit Piscator, qua specie Christum Dominum vidisset. Ille vero respondit, quemadmodum sanctus Paulus raptus usque ad tertium cælum, siue id in corpore, siue extra corpus accidisset, nesciebat; ita tum se tanta diuinæ dulcedinis copia delibutum caprumque fuisse, ut aliud præter incomparabilem illum diuinitatis gustum, ac suavissimum verba, quæ menti inhæserant, explicare non posset. Eodem in itinere, ut modis omnibus palam fieret, quam grata Deo esset pia illa sollicitudo castimonie conservanda, ac vitæ in Societate finiendæ, cum Brixiam pervenisset, in duplici eadem cura defixo præbuit sese videndam præses integritatis, Dei que genitrix Virgo. Species erat sole pulchrior. comites aderant tres, Maria Magdalena, Catharina virgo & martyr, & Catharina Senensis. Dulcissimè affatur cæli Regina: nec modò pudicitiam, & perseverantiam pollicetur, sed etiam rursus ad vitæ finem suam se illi speciem commodaturam: tumque intellecturum sibi vera pollicentiam, quamq; excellentissimum sit cordis corporisq; munditia, & quantam ei gloriam allaturum. Id ipsum blando vultu adpromisere tres comites. Quæ mox dum sensum recedunt, suavissimè concinentes castimoniam prædicabant. Ex quo cantu simplices hosce versiculos refert Ioannes Fernandus, qui Romæ interfuit Theologiam docens, cum hæc Ledesma prodidit: Quantum est donum castitatis, quod Deus confert pietatis? Tot diuinis confirmatus promissis antequam Romam attingeret, castitatem perpetuam B. Virgini vouerit, quod id audierat à B. Ignatio factum, ubi primum in solitudinem fugit. Id accidit in itinere ab Florentia Romam: de quo itinere ita sæpè meminit, & gratias Ledesma in commentariolo suo agit, ut facile sit intelligere multa in eo, quæ nescimus, à Deo, Beataque Virgine diuinitus consecutum. Denique ubi Romam venit, simile quiddam in Vicario reperit quod in Kesselio Colonie erat expertus. Lanius ad cetera humanitatis indicia novum hospitem etiam mensa excepit. Ubi Ledesma paulatim (ut opinor, ex consideratione eorum sanctitatis; quorum conuiuio intererat) cogitatione sublatus, propè extra se raptus videbatur sibi cum sancto Paulo in cælo versari, ac celestibus frui delicijs. mox ad sese reuersus, anxius aliquantisper subsistit; tum oculos erigens vidit in se Lanius oculos defixos, tacitoque spondentem nati magistrum sibi non defururam: surgensque à mensa Vicarius iucundè hominem complexus, ait se ipsum, ubi opus sit, ei loco magistri fore: nec dubitare, quin Deus præstitit futurus, ut aptè congruenterque instituat. Commodium autem id ipsum Ledesma tum secum versabat. Iniecerat illi Satanas scrupulum, num fortiturus esset celestis philosophiæ doctorem, à quo ita formaretur, ut anima suæ ratio poscebat. Hisigitur pignoribus paterna Dei erga se pietate comperta, sedatis curis, totum se ad ponendam inter Nouitios solida fundamenta contulit. Cornelio Vishauero, qui Messans; quò cum primis Collegij fundatoribus ierac, Tironibus institu-

titendis præfuerat, hincque præerat Romæ, in disciplinam est traditus: ab eoque mirè se edoctum, & scrupulis plurimis ac molestiis erèptum proficetur. Cuius ille dicta ac monita tanti faciebat, vt singula accuratè in libellum, qui hodieque asseruatur, referret. Priùs tamen quàm secederet, pro more Societatis iussus ingenij doctrinæque suæ specimen dare, ingenti omnes admiratione affecit, tanta cum varietate & copia, tantaque cum prudentia simul atque excellentia sapientie, audientibus Collegij vniuersis alumnis, & grauissimis Patrum, qui tum Romæ degebant, ipsoque Vicario, octo deinceps diebus de aliis atque aliis disciplinis, quibus egregiè excultus erat, quotidie amplius hora disseruit: cumque iam omnes existimarent reliquum nihil esse, de quo disputaret, septimo die significauit, postmodum de ponderibus & mensuris dicturum.

66

Lainius Vicarius conuocatur maximo nomine.

Porro Lainius per Quadragesimam iterum super Actis Apostolorum verba facere aggressus est, frequentia populi maxima, honestissimaque Præfulum & amplissimorum corona Principum: quorum non pauci gloriabantur se, quæ audissent, vbi repetissent, domum, referre in scripta, vt attentius inter audiendum, nequid intercideret, vigilarent; & paratum postea subsidium contra obliuionem haberent.

Interim verò præcipua domi cura & expectatio erat comitorum. Patres, qui versabantur in itinere, diligentissimis Deo precibus commendabantur: quidquid poterat præuerti ad conuentum celerius finiendum, sedulo expediebatur: vt, quoniam ab suis provinciis sine incommodo abesse non licebat, absentia breuior minus incommodaret: viæque in reditum ante calores summos extremo vere suscepta minus haberet periculi & laboris. Postremis litteris edictus erat conuentus in primos post Pascha dies. Quare per hebdomadam sanctam peruenere Romam è Gallia Paschasius Broctius, & Baptista Viola: mox consequentibus diebus è Germania superiore Petrus Canisius, Nicolaus Gaudanus, & Nicolaus Lanioius: è Belgio Leonardus Kesselius, & Adrianus Adriani: è Veneris Simon Rodericus: è Sicilia Hieronymus Domenecus, & Antonius Vincius. Salmeron statim erat Neapoli assurtus. Solum itaque Hispanarum provinciarum desiderabantur Patres: ac Genua litteræ afferbantur, in dies Hispanas expectari trimeses. Interim iucundissima Romani Socij tot primorum Patrum consuetudine fruebantur. Intueri Ordinis parentes profectos ex longinquis ad eò diuersisque regionibus omnes cum doctrina, tum sanctitate, rebusque gestis insignes, & suauissimum erat spectaculum, & acre ad imitationem incitamentum. Ipsique Patres benignissimè, ac simpliciter sui copiam facientes, pericula necessitateque regionum quique suarum, Societatis amplificationem, gesta in commune bonum Ecclesie, restitutos mores, hæreticos ab errore deductos, & alia id genus, quæ per famulos suos diuina sua gratia Christus Iesus egerat, memorabant: simul,

Hist. Societ. Iesu Tom. 2.

vt quamplurimos secum quisque in provinciam suam post creatum Generalem abducerent, sedulo operam dabant, præcipua Canisij cura, vt & Germanici, & Romani Collegij alumnos publicis priuatisque sermonibus ad ferendam Septemtrioni opem incenderet. Inter quæ gaudia non nihil habebat sollicitos navigatio Hispanorum; cum Gaspar Loartes Collegij Genuensis Rector nunciaret naues ex Hispania Genuam apulisse; hominem Societatis præter Ioannem Baptistam Riberam aduectum neminem: illum cum litteris atque mandatis missum, vt è nauis descendit, febri lecto afflictum. Iussis affert litteris cognoscunt, Patribus ad iter sese iam comparantibus, præter Borgiam, quem tenebat valerudo, cum Lusitani Complurum peruenissent, quòd bellum Italicum renouaretur, edictum regium promulgatum, quo vetabat quempiam in alienas terras ex Hispania proficisci, & qui essent Hispani Romæ, iuebantur exire: si secus facerent, contra Maiestatem regiam facturos. Hoc edicto, præsertim cum pactæ quoque cum Gallis induciæ pro solutis haberentur, amboque Reges ad instruendum bellum curas vitæque adiecissent, se coactos subsistere. Veruntamen etiam atque etiam viderent, numquamuis arma conquiescerent, expedire extra Urbem haberi conuentum. Sibi quidem summe esse in votis sanctissima Romæ loca iustare, & Beati Patris Ignatij videre & venerari sepulcrum; proque bono Ecclesie ac Societatis iter vel ad Barbaros cum certo periculo fore iucundum. Hæc tamen capita, cum apud se magni essent momenti, sincerè visum esse suggerere: quibus expensis, si aliter existimarent, vsquequaque se in officio fore. Primum nullo pacto committendum, vt Borgia à conuentu abesset, siquæ quòd Commissarius sex provinciarum esset, siue ob viri prudentiam dignitatemque personæ: Romam verò vt veniat, neque facile ipsum posse adduci, idque multas versasque ob causas: nec medicos super eius valetudine consultos professionem villo modo permittere nisi velle manifestum ad interitum ruere. Adeo vulgari passim in Hispania Sorbonicum aduersus Societatem decretum, & quotidie nouas aliunde quoque contra eam flammæ existeret: quæ, nisi prestò sint, qui auctoritate restinguant sua grauissimam vim, incendium excitaturæ immensum sint. Præter hæc multa esse præclare cepta, quæ sine insigni detrimento nostro alienoque intermitti non possent. Beatum Ignatium hæc ipsa pro iustis causis cur abesse à conuentu liceret, indicauisse. His accedere, quòd negotia in conuentu transigenda talia essent, quæ otium, maturam consultationem, atque ad eò cunetationem postularent. Idcirco non in oculis tractanda parum beneuolorum, nec præproperè ac tumultuariè, sed deligendam pacatam sedem & opportunam: vnde nisi rebus planè, perque otium compositis, nulla necessitas cogeret sese commouere. Omnium autem regionum pacatissimam esse Hispaniam, & Barcinonem, tum aditu prouinciarum omnibus facilissimam, tum no-

B

stro

68

Patres Hispani veni-
re prohibiti.

69

Congregationem nolent haberi
Romæ multum de causa.

70
Quare Bor-
gia Romam
non libenter
veniret.

fito nomini perbeneuolam ciuitatem. Denique viris non paucis, nec vulgaribus durum admodum videri nullam fieri laborum viæque partitionem, cum præsertim tempestate incommoda, infestis itineribus eundem esse: ipsi Roma saltem egredierentur. Hæc palam memorabantur, & scribere fusè Borgia & Araozius: si que adiecit alia esse, quæ committi epistolæ non deberent, metum, vt reor, significans, ne paulò antè reuersus in Hispaniam Carolus Imperator, vt qui nunquam Societati magnopere studuisse crederetur, abutentibus occasione aduersariis, aliquid contra eam tentaret; & Borgia ipsum, quod tentaturus credebatur, abduceret. Duæ super hæc causæ memorabantur, quæ ipsum priuatim Borgia retardarent: altera, quòd cum septimo antè anno ab Vrbe in Hispaniam rediturus Cardinale Theatinum, qui iam Pontificatum gerebat, officij causa salutaret, multis de illo ad Cardinalatum euehendo egerat, si superesset Paulus Tertius, negans protectò permissurum, vt in Hispaniam illo cultu habituque reuerteretur. Quamobrem metuere dicebatur, ne quod olim in mentem Cardinali venerat, id demum Pontifex ad effectum adduceret. Certè cum eo tempore de pace inter Pontificem ac Regem ageretur, cupidus sermonum hominibus prebiturus obmurmurandi materiam putabatur, tanquam aliquid venaturus venisset. Deinde, cum in nonnullis Societatis institutis, si vellet suo duci sensu, forsitan alia decreturus esset, cupiebat ipse extra consilium esse; submissèque & obedienter id amplecti, quod cæteris placuisset: tantum aberat, vt nouitatis vilius veller auctor videri. Mihi verò pro infima hominis modestissimi opinionè sui succurrit suspicari: eo quoque libentius vsum valetudinis excusatione, quo longius ab ipso quoque administrandæ Societatis summo abesset munere. Cæterum ita præter spem deprehensi Romæ Patres, quam se in partem verterent, ignorabant. Conuocato concilio plurima afferrebantur, quare differenda potius, quam transferenda Congregatio videretur. Primum, quæ Hispanis non veniendi Romam, easdem cæterarum prouinciarum hominibus non eundi in Hispaniam causas esse, cum præsertim discriminibus bellorum, iam grauis quoque ætas accederet. Deinde Roman videri communem Christianarum gentium patriam. Prouinciarum aliam alij sine odiola comparatione præferri non posse: nec posse non indignum videri, vt pauci multos, vna natio cæteras omnes, vnum denique membrum corpus ad se vniuersum trahere veller. Preposito Generali sedem ab Ignatio legibus constitutam Romam esse: non igitur committendum, vt alibi creatus eodem forsitan loco teneretur. Quid, si in creatione Prepositi, vel in recognoscendis Constitutionibus aliquid incidere, quod præsentem summi Pontificis auctoritatem requireret? Tum verò Constitutionibus quanto plus dignitatis & auctoritatis fore, si Cardinalium in conspectu, in oculis Vicarij Christi, in ipso sinu Apostolicæ Sedis, quam si alibi vtriamque terrarum, summa eis manus impone-

71
Differenda
potius vi-
detur quam
transferenda
Congrega-
tio.

retur? Has inter difficultates vna offerretur via simplex ac recta; vt re Pontifici candidè planeque exposita, ab eius nutu penderent. At importunum ineptumque videbatur, postquam reliqui omnes Romam è cæteris prouinciis longo itinere conuenissent, cum ibidem Vicarius adesset, tum planè cum eundem in suffragia esset; mentionem facere de conuentu in Hispaniam transferendo apud eum Pontificem, qui præcisè iusserat haberi Romæ; ac bellum cum Hispanis magnum gerens, veterat euocatos ab Vrbe Hispanos exire. Non leuitatis nota, non deteriore aliqua suspitione curam & flagitationem huiusmodi caritatem. Vicit tamen cum Generalis quamprimum creandi necessitas, tum voluntas, vt Franciscus præsertim Borgia comitiis interesset. Id vnus omnium maximè tendebat Lainius, eam ipsam (vt coniectura haud ex nihilo est) ob causam, propter quam abesse Franciscus volebat, nempe Generalatum ab se vt in eum auerteret. Aditur Pontifex. Acerbè primum, & cum stomacho negat. Allegantur duo Cardinales Franciscus Pisanus, & Michael Gillecius, qui Alexandrinus vocabatur, & tandem Pontifex Pius Quintus fuit. nihilo amplius reportatur. Recuperata interim opinione celeritè valetudine Ribera accurrit: cuius mandatis cognitis post fufas ad Deum aliquot diebus impensè priuatim ac publicè in domo Professæ, & in Collegio preces, multaque facta sacrificia, redeunt in consultationem Patres. Tulerat Ioannes Baptista ab Nuncio etiam Pontificio litteras, quibus docebat è re Catholican non esse, in eo rerum articulo Societatis viros in Hispania sanctitatis auctoritatisque maxima: extra prouinciam pedem fere. Harum occasione litterarum è quatuordecim, quibus dicendæ sententiæ ius fuit, duodecim censuerunt, ne duobus quidem postea repugnantibus, rursus ac postremò ad eundem Pontificem cum eo, vt vocem eius, vt cunque responderet, pro diuino acciperent iussu; nec postea aut mutarent quidquam super ea re, aut amplius deliberarent. Captato itaque aditu Lainius recitat Paulo Nuncij litteras; adicitque, quas visum est, causas. Denique Pontificem ita petrouit, vt diceret vehementer se cupere id hac in re decernere, quod optimum esset futurum. Et, quoniam Pentecoste immineret, negotium sancto Spiritui se commendaturum: idem facerent Patres: tum denuo consultatione habitæ ad se referent.

Videbatur Pontifex non longè abesse, vt abeundi faceret potestatem, cum repente grauissima domi procella coorta sunt: quas vulgare postis opere præteritum erit, vt Dei patrociniū intelligant, quo assidue ab intestinis externisque oppugnantibus suam hæc Sodalitatem defendit; tum vt ii, qui præsent, si quid huiusmodi in sua administratione tempus ferat, non modò antiquis & alienis hominum sanctissimorum, contra quos seditiones acerrimæ extiterunt, sed etiã domesticis ac recentibus exemplis se consolentur: cæterorum verò, qui moderatorum regimini subiecti sunt, quisque cõsuecat crucè Domini arcetè complexus, in sancta humilitate simpliciq; obedientia

72
Petitur à
Pontifice
venia tras-
ferenda Co-
gregatio
in Hispania.

73
Quæ vili-
tas ex nar-
ratione dis-
missarum
urbium.

dientia religiosi viri munus explorare, duces suos loco Christi Domini venerari, & eam vitæ formam adamare, quam sancti Spiritus ductu complexus est. Hac enim re maxime peccare visi sunt, qui auctores fuere turbarum: quod institutum Societatis, boni de cætero homines, & de quibus præclara multa superioribus voluminibus relata sunt, ac postea referentur, magistrorum inopia, & rerum agendarum occupationibus nunquam intimè cognitum, dum alio quodam suo sensu aguntur, in maximum periculum deduxere. Dux fuit Nicolaus Bobadilla vir acer, salutiq; publicæ multis in prouincijs magnis suis laboribus valde vilis; solitas tamen è libera pontius quadam caritate (sic ipse nominabat) quam ex acta regularum norma religionem meriti, ac perinde vitam cum temperare suam, tum censere alienam in sacris cœtib; temperandam. Is tum maxime cum prorogata necessitate comitia vidit, cepit moleste ferre summam potestatem penes unum hominem esse. Primò voces spargere, mox aperte dicere, à fundatoribus primisq; Professis, hoc est iis, qui supererant è nominatis in Pontificum diplomatis, administrandam esse Societatem. Inique reici, qui fuerant socij fundandæ familie, quo minus essent gubernandæ conditores. E Professis, qui (vti demonstrari) conuenerant, quatuor in suam sententiam traxit, Paschasium Broëtum, Simonem Rodericum, Baptistam Violam, Adrianum Adriani. Ac Paschasius quidem per suam simplicitatem putatur abductus. Erat enim innocentissimus, minimeque malè cogitans, adeò vt Angelus ab Ignatio vocari soleret. Simon facile creditur idem sua sponte cogitasse. Hærebat enim menti iudicium, quo fuerat ab Ignatio condemnatus. Quare duo eorum capita Lainio proposuit: alterum, quo factam sibi iniuriam in eo iudicio querebatur; alterum, quo in administratione Societatis Bobadilla subscribat. Viola multis annis salutariter, at paulò liberius versatus in Gallia, cum esset siue iure, siue iniuria grauius ad Vicarium delatus, ab eo sibi metuebat. Adrianus hoc maxime laborabat, quod habebat cum alijs commune tumultuantibus; Ordinis institutum penitus ignorabat. Sed ecce tibi, dum domi forisq; auctore dissipate tumultus hic feruet, nouus haud minor exoritur. Pontius Gogordanus triumvotorum Professus, homo laboriosus, idemque, nisi interdum durior ceruix, & ingenium intrastabilius negotium facesseret, operarius planè bonus, siue quod non probaret in Hispaniam transferri concilium, quo videbatur ipse concepta spe deiici quatuor votorum professionis à Patribus Romæ coactis impetranda; ac vereretur ne professionem Paulus concederet; siue quo alio modo à præstigiatore diabolo illulus, re cum nullo prorsus communicata mortalium, duobus sibi notis Cardinalibus eiusdem sententiæ libellum tradit, quem Pontifici porrigant. In eo docet Vicarium ac cæteros Patres instare, potestas vt sibi fieret in Hispaniam cœcedendi, quò Generalem Præpositum pro sua voluntate crearent: & instituta Societatis Apostolicæ Sedis subtrahere iudicio, prout esset commodum, fingerent. Num quid adiecerit, rescitum non est.

Hist. Societ. Iesu Tom. 2.

Hæc autem, quæ retuli, ipsemet postea Pontius professus est. Illud sanè confestim apparuit, Paulum vehementer commotum: quod necesse erat, cum Hispanum nomen haud libenter audiret, & aliquid in rebus Societatis iamdiu moliretur; si bique, dum per aliud nomen venia abeundi Roma postulatur, illud putaret. Ad decimum tertium Kalendas Iulias huius rei omnino nescius Lainius, responsum de Hispanienti professione acceptum in Vaticanum concedit. Incidit in Pontificem è mensa in suum se conclauē recipientem: nec solito aspicitur vultu, nec vnquam aduocatur. Tandem post longissimam moram Ioanni Bernardino Scoto Cardinali Tranensi supplicat, reuocet Beatissimo Patri in mentem, se etiamnum prætolari. Quod vbi fecit, idem Tranensis, vnaque Ioannes Suuius Reumanus item Cardinalis progressi, ita respondent, Sanctissimum Patrem dicere, tempus illud opportunum ad audiendam non esse: intra diem tertium diplomata Pontificum, Constitutiones regulasq; Societatis, & quidquid ad eius disciplinam ac regimen pertineret, olim nupèrve conditum ad hosce duos Cardinales iuberet afferri: necnon omnium, quotquot in Vrbe Socij essent, scripta nomina traderet: nemoque eius iniullu aunderet Roma exire. Quo tam acriter repenti huc imperio commotus est admodum Lainius, nec minus cæteri Patres, præsertim vbi cognouere mali fontem domesticum esse. Vices Bobadillæ miserabantur: Pontij verò detestabantur exemplum. Adeò simplices erant (sunt eorum hæc verba) vt nunquam putassent fore, vt è Socijs existerent, qui Societatem vniuersam perdidim irent. Obedienter, quæ imperata erant, mittuntur, addita epistola, per quam significabant Constitutionibus necdum supremam manum adiectam; sed in primo Patrum conuentu addendam; & nominibus Sociorum etiam patria adscripta est. At enim Pontius ac Bobadilla autè consilij & viribus copulatis, cuncta suspitionibus fictisque fabulis compleuerunt acriter aduersus Vicarium, contraque Ordinis instituta dimicantes, vt iam res ad iudicium, quod boni viri maxime nitentur, spectaret. Quæ cum Vicarius animaduertisset, Patres in concilium vocat, quò dinitio sæpè faciebat (sed animaduertium subinde est non parum obfuisse cœtus frequentes) rem negligendam non esse demonstrat: dandam operam, nequid Societas detrimenti capiat. De eorum igitur sententia primum omnium placare Deum, ac domesticorum animos conciliare institit. Indicuntur extra ordinem propitiando Numini pia opera: vt hanc ob rem domi Professorum, & in Collegio Litanie communiter quotidie recitentur: vt diebus singulis certus sit numerus ieiunantium: ter in die alijs tempore ad certum item numerum flagellum subeant: laici bis quaque hebdomada diuinam mensam instaurant: sacerdotes in sacrificijs omnibus Deo salutem ac perfectionem Societatis commendent: propriè verò singuli tera Sacra eam ob rem in hebdomada offerant: atque domi Professorum in veneratione publica Lainius, in Collegio Natalis præiuit. Quæ aliaque multa cum fierent, maxima etiam pars exercitationes spiritus repereret,

B 2 cuncta

74
Bobadilla
aduersus
Vicarium
tumultus.

75
Pontius Gogordanus
nouum cœt
tumultum.

76
Pontifex in
Patres con-
ciatur.

77
Societatis
instituta &
iura expen-
di iubet.

78
Vetat quæ-
quam de
Societate
Vrbe exire.

78
Quomodo
turbis oc-
cursum.

cuncta nouo pietatis ardore feruebant; ut, si quidem timor abesset, planè oprandum fuisse tempus videretur. Id ipsum commendatum est datis litteris ceteræ Societati extra Urbem: neque est segniùs factitatum. His domi procuratis ad externos sese edocendos dedocendosque Lainius vertit. Ad quos adiuisse tumultuantes norat, eos ipse conueniens, quo res pacto haberent, modestè, sed neruôsè & grauitè exponebat. Neque difficile fuit scire, qui conueniendi, quid apud quemque agendum esset. Comites enim tumultuantium pij probatiq; Religiosi, communisq; parentis amantes filij quo loco, & apud quem illi fuissent, indicabant. Quid verò egissent, ipsorum chirographa loquebantur. Nam Lainius quidem hoc inter cetera prudenter cauissè existimatus est, ut in tota hac causa, præterquam postea ad refutandas Bobadilla rationes, nihil ab se suisq; litteris mandaretur: contra verò Bobadilla & Pontius nihil nisi scribere, aliosq; super alios libellos procudere. Malam nimirum causam adminiculis suffulciendam repetitis intelligebant. Diuino tamen consilio fiebat, ut cuncta illorum scripta in Vicarij manus venirent. Nam vel imprudentibus excidebant in via, & à comitibus excipiebantur; vel in eorum cubiculis propalam per focordiam relicta interceptiebantur; vel illi ipsi, ad quos mittebantur, exoti perturbatorum consilia, ad Lainium remittebant.

79
Canisius &
Gaudanus
ad Verma-
tense collo-
quium di-
stinguuntur.

Interim Pontifex Canisio & Gaudano potestatem facit Roma proficiscendi, Romanorum Rege Ferdinando instante, ut maturarent. Etenim sub huius anni superiorisq; confinia, dum Ferdinandus Ratisbonæ conuentum habet, atque inter cetera vias inuestigat religionis dissidia componendi certorum hominum ad id delecto concilio (quo in concilio primus inter Theologos Canisio locus fuerat) decretum erat colloquium quoddam Catholicos inter & Protestantés, ut aliqua consensionis & concordie ratio iniretur. Repugnauerat Canisius, ne colloquium id genus decerneretur, gnarus cum hereticis conueniendi nullam esse rectam nisi vnã viam; ut ipsi se ad concordiam, hæresi abdicata, referant: quod peius morte detestantur. Sed aliis aliter opinantibus nihil obtinuerat. Rex tamen, qui optimè viri sanctitatem atque scientiam norat, ipsum vnã cum altero à Societate Theologo Nicolao Gaudano, ut nihil à se prætermisissimè remediij clariùs appareret, adesse iusserat, & per litteras, ut id eis iniungeret, ab Lainio contenderat. Igitur, quoniam Augustus mensis colloquio destinatus instabat, & Pontifex existimabat publicè interessè par illud Theologorum in tempus occurrere ad amolienda saltem detrimenta maiora, non grauatim eis abeundi veniam fecit: & illi Vermatiam versus, vbi colloquendum erat, iter instruxerunt.

80
Bobadillam
Socij tumultus deserunt.

Tumultus verò domesticus breui eò venit, ut Bobadillam quatuor Socij propè desererent. Quippe maius, quàm putassent, cum videret excruciatum incendium: atque ex còmuni dolore ac sensu omnium, quò progressi essent, intelligerèt; partim etiam desperata victoria ad se sollicitudine vertente, subduxere se paulatim & quiescere. Id initio minimè aduertit Bobadilla. Quare a-

criùs vrget, traditoq; libello Vicarium apud Cardinalem Carpensem in ius vocat, ut sibi quoque pars administrationis sira reddatur. Summa videbatur indignitas iudicium institui, & ceteris Patribus & Cardinaliat Vicarius qui maximè petebatur; cuique, nisi malo exemplo res gereretur, nihil erat optatius, quàm nò parte solum, sed tota omnino præfectura leuari; ecedendum tempori submissè statuens, iudicium non refugit. Voluit tamen ita causam tractari, ut, quantum fieri posset, Bobadilla fama confunderetur, qui quidem apertissimè facillimèq; refutabatur, quippe cum ageretur de Societatis institutis ac legibus, in quibus diu versatus erat, sed propemodù semper hospes. Eius aduersus Vicarium ratio hæcerat, (Præterquam quòd minimè idoneum ad regendù iactabatur, quòd ipsum inconstanter faciebat, cum aliquando Lainio placatus, per Polancum & Natalem agi omnia diceret se pati nò posse. Qui enim sub Ignatio fuerant administri, iam ipsos dominari: agereq; quò libeat, præcipitem ipsum Vicarium.) Aiebant Ignatium noluisse ab se còditas leges, quoad eas generalis conuentus, Deiq; Vicarius approbassent, ratas haberi. Quin ad eò ipsosmet Patres in epistola, quam ad duos Cardinales miserat, diserte profectos necdù absolutas eas. Ergo Lainium ex inchoatis, necdù perfectis, neque ratis legibus creatum Vicarium, vitio creatum esse. Cum igitur iusta desit potestas, res in eum statum rediisse, qui ante Præpositum Ignatium fuit, atque ad eò à fundatoribus Societatem administrandam: se quoque fundatorum in numero esse, ac proinde modestè pacateque velle, ut sua sibi rectionis portio redderetur. Ad id loci toleratum ex æquo bonoque Lainium: iam, cum omnia alij quidam gerant præteritis obliuiscuntur fundatoribus, tamen si ius deesset, tamen ex modestia ius verecundiaq; administratione deberi, cum absurdam sit filios patribus imperare. Talia iactantè cum ceteri, tum Natalis euidentissimè & acerrimè refellebãt: è cuius longa confutatione hæc fideliter summa contracta est: Doleo, inquit, inter nos, eo spiritù è Christi disciplina & vita imbutos, ut locum ambiendù in finem modestiæ & humilitate ducamus, existere exemplum eiusmodi, ut quispiã per latus puncta & apices, per fortentia certamina velit euincere dominatum sibi deberi. Quamquã Nicolaus fortasse nò sentit hac actione vltro sibi ipsum ad id, quò rēdit, aditum intercludere. Nam è primis Patribus, quos fundatores appellat, & ad quos recidisse ius regendæ Societatis contendit, cum quinque modo supersites sint, Lainius contra quem agit, Paschasius, Rodeticus, & Salmeron, qui Vicarium Lainium recipiunt ac probant; conuincitur Bobadilla suam vnus agere causam. Tum verò factis Pauli Tertij decreto refellitur, quo statuit neminem in Societate prælationis aut dignitatis vllius, si quaesset eam occultata aut manifesta ambitione conuincatur, capace esse. Sed quàm nullo iure ambitioni ius obtendat, multis modis apparet. Primum omnium falsò sibi fundatoris nomen assumit. Vnum nos Ignatium fundatorem agnosceamus; per quem Deus in suam Ecclesiam Societatem inuexit: à quo & instituentæ Religionis consilium cepit: qui ceteros

81
Ratio dicitur
contra Vi-
carium.

82
Natalis oratio qua
Bobadillam
confutat.

teros Patres ad eiusdem consilij societatem ad-
 duxit. Fuere sanctissimis quoque viris Dominico
 & Francisco primi quidam socij. cum quibus In-
 nocentio Tertio Tertioque Honorio de confir-
 mandis suis Religionibus supplicauerunt: non ta-
 men nisi Franciscus atque Dominicus habiti
 sunt Ordinum conditores. Ita priminouem Pa-
 tres socij sunt fundatoris Ignatij, non fundato-
 res: quod vel ex diplomate, quo Paulus Tertius
 Exercitia confirmat, est manifestum, ubi Societas
 nulla sociorum mentione ab Ignatio dicitur in-
 stituta. Quod si decem nominantur in Pontifi-
 cum diplomate, non ideo iis dumtaxat, vt certi
 singularesque homines sunt, Apostolica benefi-
 cia esse concessa interpretari licet: alioquin cun-
 cta Societas pariter cum illis occideret: sed illi
 nominantur, vt totum corpus representant futu-
 rum in omne æuum familiæ. Nihil ergo Boba-
 dilla magis inde, quam cuius ritè solennia qua-
 tuor vota Professus debetur: nec e ratio ad super-
 stites magis è primis decem, quam ad totum Pro-
 fessorum corpus Societatis administrationem
 rediisse, si quid valet, efficit. Sed finge esse fun-
 dadores, an idcirco, nisi aliunde accipiant, eis iu-
 risdictione est, ac non potius penes Commissarios,
 Rectores & Prouinciales, quos Ignatius funda-
 tor ac legitimus Præpositus imposuit, manet?
 An, cum reliqui è decem omnes consensiant,
 Lainiumque sibi ac Societati præficiant, vnus
 altercatio aduersus omnium consensum valebit?
 Falsò itaque fundatoris iactatur nomen: nec,
 quamuis verè prædicaretur, quidquam profel-
 set. At Constitutiones nondum ratæ sunt. Id quo-
 que aperte à vero est procul. Nam de sententia
 Sociorum eas Ignatius scripsit: & scriptas pleri-
 que Professorum pro Societate cuncta proba-
 runt: & Paulus Tertius statim vt conditæ essent,
 confirmatas censeri auctoritate Apostolica iussit.
 Præterea per Italiam, Siciliam, quatuor Hispa-
 niarum prouincias, perque Germaniam promul-
 gari Ignatius voluit: egoque promulgauit. In In-
 dia quoque & Brasilia promulgata sunt. Vna re-
 liqua erat Gallia: ex qua tamen Paschasius, quem
 solum ea prouincia tum habebat Professum, ex-
 cepit. Noluit quidem humilis & prudens Dei
 seruus Ignatius ita fixas esse, quin generali con-
 uentui, siquid vsus monstraret opportunius, ad-
 dere, demere, mutare integrum esset: quod epi-
 stola ad Cardinales indicandum putauimus, vt
 intelligerent, quantum in iis sciendis consilij
 curæque adhiberetur: interim tamen vt promul-
 gari Ignatius, ita obseruari iussit: ex iisque vitam
 institui quotidianam, & regi Societatem. Quod
 si non quasi fixæ leges, illud quidem certè quasi
 statutum iustumque ab legitima potestate tum
 communi, tum etiam proprio nostro iure vim
 habent. Nam Prælatorum decreta post eos quo-
 que rata sunt, donec abrogentur: & diplomatis
 Pontificum ab vno capite tota potestas inter
 nos, totaque munerum & officiorum distributio
 pendet. Quæ cum ita sint, miror equidem quid
 Bobadilla in mentem venerit cuncta turbare,
 Bartolosque & Iasones sollicitare, vt præfectura
 partem tam multis modis alienam traheret ad
 sese; quam, etiam si sibi deberetur, professionis
 ratio & Sanctorum exempla abdicare & auer-

Hist. Societ. Iesu Tom. 2.

ri iubebant. Quid: nonne tu ipse in creationem
 Vicarij consensisti: nonne tuum Polanci arbi-
 trio suffragium permisisti: nonne annuum totum
 pro Vicario legitimo habuisti: nonne Paulus Quar-
 tus Pontifex bis Vicarium comprobauit Lai-
 nium, eique ad rem gerendam bonum animum
 fecit: nonne cuncta Societas tanquam Vicario pa-
 ret; & nisi ipse turbes, pacatè & optimè regitur?
 Amoue procul istas à nobis artes. Vel si errare-
 mus, vtilior erat nobis simplicitas nostra, quam
 istius exempli doctrina. Constitutiones autem
 Bobadilla criminose magis, quam certum vitium
 designans, tanquam difficiles, & humanis viri-
 bus intolerandas traducebat. Et, cum assidue iu-
 dicio intenteret, idem tamen constituto iudi-
 cio vocatus ad dicendam apud Carpensensem cau-
 sam, nunquam adfuit, cum diceret absque suo
 aduocato Iuriconsulto sibi adesse iudicio non
 licere: illum verò hominem vt grauissimum, ita
 occupatissimum esse. A quo homine mirificè
 ipse homo minimè malus inducebarur, vendi-
 tante Ius quidem rubricasque pro illo facere: &
 (id, quod arripuerat decantabatque Bobadilla)
 minimè decorum videri filiorum imperio sub-
 esse Patres. Tandem veritus Cardinalis ne huius-
 modi cōtentio in perniciem euaderet recētis So-
 dalitatis, cōmunicato prius consilio cū Patribus,
 Ad pacem, inquit, conferendam ita censeo. Pa-
 ter Lainius adhibitis ad consilium primis Patri-
 bus, aliisque Professoris Societatem gubernet.
 Quinto Idus Augusti vocati super hac re in con-
 silium Patres, plerique standum eo, quod Cardin-
 alis decreuerat, censuere; testari tamen, vt Pro-
 fessi adhiberentur ad consilia, se pacis dumtaxat
 causa permittere: cum planum alioqui esset in
 Societatis legibus, quæ censentur decretis Pon-
 tificum comprobata, Vicario id impostum iuris
 non esse. Ea sententia cum Bobadilla non proba-
 retur, & multis denunciarer, quod antea
 minatus erat, nisi Carpensensis secundum se decer-
 neret, appellaturum Pontificem; censuere Pa-
 tres occupandum Vicario, adituque ad Sanctissimum
 Dominum aliunde aperto commendandam
 ei Societatem; quidque homines duo tur-
 bassent, sine fuco atque fallaciis demonstran-
 dum. Post aliquot repulsas tandem admissus, &
 benignè auditus est. Edocuit primùm cogita-
 tionem professionis Hispanicæ nequaquam eo
 susceptam consilio, quo quidam ad eius Sancti-
 tatem, nec verè, nec probo (vt iam constiterat)
 studio detulissent, verum iis de causis, quas idem
 antè non semel de Patribus cognouisset. Pri-
 mùm quidem quod existimarent inter eas tem-
 porum rerumque publicarum difficultates, ali-
 quid operæ studijque in iis regnis ab se nauari
 Apostolicæ Sedi posse: vt Pontificius ipse Nun-
 cius confirmabat. Deinde, quod præcipui de So-
 cietate quidam in Hispania essent, vt nomina-
 tim Dux olim Gandiæ Franciscus Borgia, vt Fer-
 riani Comitris frater Antonius Corduba, & alij
 primæ auctoritatis viri, quos certò nosset vel
 valetudine, vel grauitate rerum, quas habe-
 rent in manibus, impeditum iri, ne longinqua
 adeò peregrinatione Romam venirent. Adhæc
 præter impensam in conuentum, quam libe-
 raliter Hispani pollicebantur, illud quoque

84

Cardinalis
Carpensis
sententia.

B 3

cura

curæ fuisse, vt Romano Collegio, quod ad id loci subsidiis inde potissimum missis stetit, & permanens ac perpetuum aliquid expedirent, & Collegium quoque Germanicum, de qua re cogitari iam inter Præcæres ceptum erat, vtrigilibus annuis firmaretur. Cæterum sine bona Pontificis venia, bonaque precatone ita non venisse in mentem commoueri loco (quid enim fuga prodesse? quo recessu Pontificiam vim, si maxime vellent, declinarent?) vt contra deliberatum haberent quidquid de instituto, de constitutionibus, de qua re alia cunque tractaretur, ad Apostolicæ sanctitatis pedes afferre. Quod obsequium cum Christiani omnes debeant, proprio tamen nomine Sodalitati nostræ necessarium sit. Sub ea quid controuersia Bobadilla mouisset breuiter executus, ad extremum postulauit, vt designare placeret per quem totam ipse Pontifex rem diligentius exploraret, atque vt disciplinæ leges & instituta iussu recognosci, ita in homines ipsos inquireret. Subiicit Paulus rem Societatis curæ sibi esse: inde profecta, quæ egisset operamque suam liberaliter pollicetur; e deret modò ipse Lainius vnus è Cardinalibus ex animi sui sententia cui vellet cognitionem delegari. Cumque is respondisset, quem ipse Christi Domini Vicarius nominaret, eum per idoneum, & sibi gratissimum fore, tum Pontifex designauit Cardinalem Alexandrinum. De ad eunda Hispania perisistere adhuc in Dei exproscendo lumine iubet, quo quid maxime opportunum factu sit, internoscere liceat. Alexandrinus, vterat, ita se & optimum virum probauit, & sapientissimum sanctæ Ecclesiæ senatorem. Nam suapte natura prudens, adhæc longo experimento eruditus, & in præclarissima sancti Dominici disciplina educatus cum intelligeret huiusmodi Religiosorum hominum dissidia si emanent in vulgus, non nisi ad eleuandam pertinere Ordinum auctoritatē cum publici boni iactura, interdixit primùm Bobadillæ ac Pontio, ne cui mortalium præterquam sibi de causâ verbum facerent. Deinde, cum Patres vellent omnes audire, quo pronius id ac minore motu fieret, domum ipse adiit Professorum. Nicolaus causam de integro agi videns, nouam spem ingressus, noua capita conscribit, & ips, quos nesciebat ab se defecisse, Sociis ostentat. Quæ item capita ad Vicarium perlata sunt. Alexandrinus autem dum singulos audit, remque diligenter inquirat, ex facili intellexit duos illos non bene agere, ac miserum in modum à dæmone in fraudem inductos. Nihil tamē pronunciauit, quia cognitionem illi dumtaxat commiserat Pontifex, reseruata sibi sententia. Quam ob rem cogitassent Congregationem transferre in Hispaniam, instituta Societatis opportuna ne rationibus publicis, an potius mutanda & corrigenda censerent, & alia modi huiusce interrogabat. Ex eo die suboriri lux cepta, tempestaque concidere. Bobadilla diffidere causæ, sibi timere, nihil vrgere iudiciū. Guido Ascianus Sfortia Cardinalis sanctæ Floræ egerat de eo mittendo ad quorundam monasteriorum Siluestri Ordinis cognoscendas componendasque res, idque à Pontifice impetrat. Eò igitur vt quam primùm legaretur emittens,

85
Cardinalis
Alexandri-
nus rem ius-
su Pontificis
singulari
prudencia
agnoscit.

86
Controuer-
sia exitus.

idem Patribus quoque, vt summouerent turbatum segetem, adurgentibus, Fulginium breui discessit. Vnus reliquus erat Pontius, qui ne suo quidem Pylade destitutus animositatem suam infregit. Sedit se coram Alexandrino: & quatuor profitetur, si facti liceat, se contra Patres afferre. Facta dicendi potestate, primùm queritur injunctam sibi à Vicario pœnam, quòd illo inconsulto libellum ad Pontificem misisset. Quod vtradiuit Cardinalis, qui dum cætera perscrutatur, hoc etiam optimè cognouerat (idemque Pontius coram quatuor Professoris disertè confessus erat, haudquaquam quòd ad Christi Vicarium, & summam in terris potestatem confugisset, sed illud tantum displicuisse Patribus, quòd eorum abeundi voluntatem perperam Pontifici esset interpretatus) enimvero indignatus est: sed, vt apertiore eliceret obiurgandi delatoris causam, reliqua quam norat, parumper dissimulans; Age verò, inquit, quam tibi pro eare pœnam imposituere. Tum Pontius confidenter: Vt semel, inquit, orationē Dominicam, semel salutationem Angelicam pronuncietem. Hic verò stomachatus recti ac feruere viringenii Alexandrinus, verat verbum addere, ab seque ex meritis itacundè dimittit. Quæ mox cum enarraret Pontifici Cardinalis, dicitur Paulus admiras, & auersans insignè cecitatem, quod vulgò solemus in rebus maxime ab opinione abhorrentibus, signum crucis sibi figurasse: continuoque, tamen sententiam nullam tulerat, fecit liberam Vrbe excedendi potestatem atque euntes primùm centum, mox quinquaginta aureorum nummum viatico sponte iuuat. Dimissi, qui ad comitia conuenerant Patres in varias partes: Domenecus in Siciliam ex itinere Roderici Gomij à Silua postulari Melitum Calabriz urbem eius tum ditiori subiectam, ad statum Religionis inspiciendum, quantumque ad Marchionem pertinebat, ordinandum digressurus. Sed in itinere grauissimo diu morbo retardatus est. Nicolaus Lanouis Venetias primùm, deinde in Germaniam: Antonius Vinckius Perusiam in Euerardi Mercuriani locum, qui præcipuè quidem recreandæ valetudinis causa, quam profus perdiderat, in Belgium, simul tamen ad res eius prouinciæ componendas Commissarij nomine mittebatur: vnaque cum Leonardo Kesselio, & Adriano Adriani profectus est. Veronam Viola abiit, Asitum Pontius non omnino, quantum apparebat, volens, quamuis viciniam Bobadillam habiturus esset, qui fernè Fulginij, quò conuentum Siluestri norum edixerat, morabatur. Vterque tamen egregiè operam posuit. Bobadilla habendis etiam publicè ad populum per sanctiores dies concionibus, & conscientia quæstionibus explicandis, eam sibi doctrinæ famam auctoritatēque conciliauit, vt turmatim consuleretur ab omnibus: dicto omnes audientes haberet: dissidia nutu dirimeret: denique Cleri populique mores de sententia regeret. Haud pari auctoritate, sed ardore animi & labore, atque adeò successu non dissimili rem gessit Pontius, Duæ erant Asilij Sodalitates: vna à Beata Virgine, altera à Caritate nomē: quæ coniuncta paulò antè opera pietatis se ob eundis munibus dedicant, carcere clausis,

87
Patres in
sua prouin-
cia reuerti.

88
Pontius A-
sili, Boba-
dilla Fulgi-
nij res bene
gerunt.

egris, indigentibus, alijsque huiusmodi calamitosorum generibus adiuuandis. Instituta erant præclara, sed vsus propemodum nullus: idcirco Sodalitatum Antifites, & Concilium ciuitatis publicum pro ea, quæ circumferbatur de Societate fama sanctitatis atque doctrinæ, diligenter à Vicario sacerdote postularunt, qui huius Sodalibus sancta impertiret mysteria: instituta, quæ suscepissent, exponeret: consilio præstò esset: stimulos opportunis sermonibus admoueret. Missus est igitur ad certum spatium quoad res formam susciperent, cursumque rectum inirent, Pontius, qui ardorem suum haudquaquam intra paucos continens, ciuitatem omnem inflammauit. Tantus erat consensuum peccata sua concursus, vt, cum sæpè ante solis exortum condescidisset, ad alteram noctis horam perseveraret audiens.

89
Constitutiones à Cardinalibus recognita nulla tamen improbatæ.

At Romæ sedato licet tumultu, cōciliatoribusque summo, supererat tamen sollicitudo non modica, quòd Constitutiones atque diplomata iussu Pontificis recognoscèbatur iudicabantque Cardinales, quos antea retuli, Reumanus, & Traneus; quibus additi dicebatur Alexandrinus, & Clemens Dolera Monilianus Cardinalis Aræ cæli. Verum hæc quoque tandem omnia prorsus illibata sunt reddita. Quod sanè haud scio an præstantissimum sit institutorum Societatis testimonium, siue quòd viri sapientissimi, diuersorumque Ordinum è Dominicis, Fræiscanis, & Clericis Regularibus iudicauerunt, siue quòd præoccupati, & quidem eorum calumniis, qui intimè notà habere existimandi erant: siue demum quòd ijs temporibus, eoque Pontifice, cuiam diu non omnino probari videbantur. Ijsque fuit exitus grauissimæ tempestatis, ex qua præpotens Deus præter illud de Cōstitutionibus iudicium nobile, magna simul ex parte illud alterum elicitur commodum, ne exemplum proderetur conuentum generalem faciliè quopiam ab Vrbe transferendi.

90
Clementia Societatis.

Hic opportunum etiam est Societatis clementiam recognoscere. Nihil in turbulentos consultum est grauius, tum ne quisquam criminandi animum arripere, quandoquidem rem ad Pontificem detulerant, tum maximè, vt omnes intelligerent, quoad eius fieri potest, aliena ab hoc Ordine esse coacta imperia, & expressum timore supplicij obsequium. Sed eius inter se membra, cumque suo capite, Christoque Domino nullo magis, quam caritatis nexu colligata esse oportere. Ipsi quoque turbarum auctores postea se dignos veniam præbuerunt. Neque illud notare omiserim, cum tumultus ad complures extororum, iisdem, qui conciebant, vulgantibus emanasset; eam de Societate vulgò fuisse existimationem, nihil vt homines nisi turbulentis succenserent, quòd tam bonos Dei famulos, fratresque suos tam indignè vexarent.

90
Tiberis vsus Augustus.

Sedatis intestinis seditionibus bellum etiam publicum conquiscit, pace Paulum inter Philippumque composita. Quæ Romæ lætitia, quæ consecuta gratulatio sit, promptum est suspicari. Sed præhorauit eam continuoque diluit Tiberis. Noctè ea, quæ diem præcellit, quo die in Senatu Pontificio pax erat solenniter pronuntianda, aquis ingentibus, ac vehementer reflante

Africo auctus plana Urbis latè obruit. Vsque ad summum gradum templi Professorum (sancta Maria à Strata tunc dicebatur) aquæ altitudo peruenit. Edes Collegij vndique obfessa; ac ruina timebatur, eamque ob causam illico ad Professos iuniores infirmique traducti: nihil tamen grauioris acceptum est damni. E rebus ad victum necessarijs, & ad Germanos alumnos, & ad vicinos quoque iuuandos superfuit. Ita cælestis Patris indulgentia præstò fuit. Quin etiam vir probus, & nostrarum rerum voluntarius procurator suæ erga nos pietati tribuebat, quòd ad primam vsque contignationè submersa domo, sibi quasi in manus adnasset vitula, quæ & suam, & vicinorum inopiam peropportunè leuasset. Ingens porro damnum vulgò est factum, longè tamen inferius quàm quantum hæreticorum apud Germanos mendacia guttura proclamabant. Per multa hominum millia miserimè oppressa extinctaque, in his Cardinales septem, & Pontificem ipsum agrè fuga elapsum nebulones vanissimi tanquam diuinæ voluntatis ostenta Romanam damnantis fidem popello simplici venditabant. At Lanius pacato Philippo Regi Pontifice, nouam ingressus spem itionis Hispanicæ impetranda, non intermitit vias omnes rationesque tentare. Præ cæteris Principibus, gratiisque Paulo vitis Cardinalem Petrum Patiecum exorat, vt negotium seriò suscipiat, suoque nomine postulati causas expromens bonam eundi veniam conetur elicere. Quo fideliter, cumque cura rem agente, respondit Paulus plurimum se id consilij Deo Domino commendasse, prorsusque videri sibi primum hunc cœtum haberi Romæ oportere. Hoc demum responso Patres de voluntate Dei non dubij animos sumunt, sperantque, vt Ignatio promiserat, Christum Iesum Societati suæ Romæ propitium fore. Romam itaque edicunt conuentum. Et quoniam hiems instabat peregrinationibus longis infesta, simulque Patribus nuper in prouincias suas reuersis, vt earum res componendi spatium foret, tempus conueniendi Martij anni proximi dicunt. Ad illud tempus disputationibus reseruatis, orationibus modò & eleganti dramate studiorum initia honestata. Singuli præterea Magistrorum præfationibus præluere binis. Auxit frequentiam auditorum non modò pax publicè restituta, sed nouæ etiam ædes. Migrauerant enim è domo, quæ erat prope templum S. Mariæ supra Mineruam ad longè commodiorem Saluati domum; eam nimirum, quæ magnificentius ab Cardinali Antonio Maria Saluato instaurata è regione noui Collegij visitur. Collegij Præses Natalis omnia scire disposuit, ordinauitque suppellectile, & reliquum omne instrumentum nullo profus alienorum ministerio adhibito, Sociorum humeri transfuxere. Polancus Euangelium sancti Ioannis, Emmanuel Sà vaticinia Oicæ, & primam è S. Thoma secundæ Theologiæ partis, Ledesma nuper è tirocinio euocatus secundæ secundam explicare orsi, alijs alias disciplinas accuratè tractantibus. Erant in Collegio amplius octoginta, quamuis propè totidè ad supplementum varias in oras, pars ad leuandas rei familiaris angustias Romanarum domorum hoc eodem anno abiissent. Ex his multi in Siciliam, circiter vi-

91
Congregationem generalem vobis quàm Romæ, cum prima sit, habendam Pontifex rursus pronunciat.

Collegium Romanum in ædes Saluati migrat.

92
Collegium
in Monte
Politano
inchoatur.

ginti in Germaniam, octo in Mōtem Politianum profecti, quod vnum hoc anno Collegium inchoatum. Studiosè ea ciuitas per seque datis litteris, & missis legatis communi consilio tum per Ioannem Riccium, ac Robertum Nobilium ciues suos Cardinales de Collegio instituendo egerat, è stationibus breuibz sæpè operam Societatis experta. Sed hoc initio subsidia non nisi ad octo alendos conferti posse aiebat, mox numerum quaterdenum, qui ad Collegium requirebatur, expleturam. Quòd ijerant flagitatores, & egregia se bonarum frugum vbertas ex eo solo semper ostenderat, concessum est. Principio Ludouicus Codretus vnà cum Philippo Guazalotio ad res præparandas missus, apud Franciscum Mariam Taurulum optimum virum, qui multis pōst annis à Clemente Octauo Pontifice Maximo factus est Cardinalis, diuersatus est, humanissimeq; tractatus. Septimo Idus Octobris Roma cæteri peruenere. Actantisper dum Gymnasium publicum, quod dicebatur S. Martini, in domum concinnaretur, quod ciuitas curabat, in ædibus Cardinalis Nobilij summa eius tum Romæ agentis voluntate habitant. Eodemque mente publicatis scholis, primò duodecim supra centum, mox valdè plures numerantur optimæ indolis adolēcentes: quos in duas classes distributos duo præceptores erudiebant.

Camertes, ac Foroliuenses magnopere Collegia expetebant, sed cum alias ob causas, tum quia non placebat in interregno institui de nouo colonias, dilata res est. Verum Argentæ, quod inchoatum erat Collegiolum, solum est. Argentæ mediocre oppidum est duodeuigesimo à Ferraria milliario in diœcesi Rauennati. Hic aliquot ante annis abiderant se, & infame cubile posuerant hæretici, nec paucos maximè per scholarum occasionem infecerat. Rauennatum Antistes Ranutius Farnesius, & Dux Ferratensis Hercules, & præcipuo studio Alexander Flicus vir princeps in aula Ferrariensi, & Ordinis nostri per studiosus aliquot eò mittendos è Societate curarunt. Extriparis hæresibus magno populi bono, sed magno cum labore tres amplius annos ibi cum posuissent; cum inter eas rerum hominumque angustias disciplina domestica teneri non posset, ex magistris altero extincto, altero decumbente, Baptista Velatus è populo æstiuorum mensium vacationem petere à Patre Ioanne Pellerario Ferrariensis Collegij Rectore, cui & Argentani Socii parebant, iustus: per errorem petiit missionem. Qua impetrata res opinione facilius transacta est, nullo ijs, qui Ducis interponere auctoritatem meditabantur, repentino discessu, relicto morarum loco, partim Ferrariam, partim Mutinam abierunt.

94
In Collegio
Lauretano
res mirabi-
liter multi-
plicantur.

Lauretanum Collegium Dei erga se, Matrisq; sanctissimæ mitam benignitatè expertum. Multi decumbentibus ægroti: quibus ad morbi molestias paupertatis accedebant incommoda. Nondum enim ad eum, qui postea Præsidum benignitate præfinitus est, modum rebus compositis, cum ad quotidianum victum singula è penu sanctæ domus petenda essent; eius administri (vt vbi que non rarò vsu venit) plus nimio se difficiles morososque præbebant; vt pij prudentesque

Religiosi per sæpè quauis penuria cōsiliari malent, quam necessaria postulando fatigare & irritare homines nec admodum rerum æstimandarum peritos; & vbi minus oportet, magis attentos. Tamen Oliuerius Manaræus Rector in ea calamitate paucillum farinae & faccari, & aliquot oua cum impetrasset; ea mittit ad honestam feminam, vt in solamen ægrotantium aliquid placentularum conficiat. Erat ea matrona spectatæ virtutis nomine Ludouica Vinciguerra. Hanc opus aggressam, filia virgo Maximina & alia puella nepris adiuuant, vel more puellarum, quæ libenter his laboribus veluti ludis cum parentibus occupantur, vel studio pietatis. Operis certè magnitudo auxilium nihil desiderabat. Dum igitur vnà omnes officiosi laboris delibant partem, mira quadam succendi pietate, ac dulcedine impleri cœperunt, ac sentire massam, dum tractant, intra manus quodammodo augeri. Inde numerum ingentem bellariorum conficiunt: & postremò, dum macram euertunt, collecturæ si quid farinae resederit, propè discum, in quo fuerat allata, denuo complent. Hanc, & confectum opus in Collegium remittunt. Oliuerius, qui per paucas placentulas pro materia præbita expectabat, vbi magnum canistrum plenum aspexit, ac de farina nihil penè detractum, rei nescius valdè tristatus est, deque Ludouica grauitèr questus, quòd sibi fidem fessellisset. Etenim, ne qui offensis, à quibus obseruari Sociorum quoslibet motus nouerat, id ipsum iactandi ansam arriperent, quod timere videbantur, Patres domum suam auertere quæ ad sanctam Deiparæ domum afferebantur, seridè feminæ interdixerat, ne quid de suo præter operam adhiberet. Illa verò, & puellæ constanter asseuerant, præter aquæ rosæ per exiguum quiddam, & aliud nescio quid pro more ad condiendum addi solitum, omnino additum nihil; imò farinae totum id planè, quod remiserant, superfuisset. Cæterum ex insolito pietatis ardore, copiaque diuinæ dulcedinis, quantam ne in augustissima quidem Dei Genitricis cella inter preces antè gustassent, faciliè aduertisse se Dei præsentiam aliquid supra vires nature agentis. Instat Oliuerius, cauere vehementer mendacia: si vellent quidpiam de suo piè largiri, facere id posse, verum miracula falsa fingere, id verò nec Beatæ Virgini, nec Deo gratum, sed sacrilegium esse. Eadem illæ seridè affirmant. Et vita erat sanè eiusmodi omnium, quæ rem satis per se probaret. Erat earum confessarius Raphaël Riera sacerdos è Societate grauis & integer. Hunc etiam Rector admonet, vt rem diligenter exploret: puellas simplices blandè appositèque interroget separatim; dein religionem grauis noxæ obijciat: ad extremum, vbi ad sancta accedunt mysteria, sacri iudicis officio prudenter integreque fungatur. Imponi Societati, & muliebrem vanitatem pro miraculis dissipari nequaquam sinat. Viis omnibus perentatis, etiam continuò ad sacrosanctum Christi Domini corpus accessuræ, vel statim eo accepto interrogatæ, neque tum, neque quoad vixere, vnquam significauere aliud, nisi eius temporis beatam sibi vsuram fuisse: ac planè sensisse, dum massa tractaretur, ea manum magis ac magis impleri. Sic igitur merito

merito diuine Bonitati laus, cui placuit suos famulos adeo mirū in modum consolari. Oliuerius autem, quod notam omnē leuitatis effugeret, neu res a quibusdā se cūs acciperetur atq; oportere, tū quidē silentio feminis indicō, ne domi quidem diuulgari est passus. Duobus tamē post mensibus Romam ad Societate scripsit, & in cōmentarios iam senex retulit, ne, Deidona litegeret, ingratus haberetur. Ex quibus ego & litteris & cōmentariis hec accepi. Vbi nouum in eodē genere prodigium protinus subiicit ad suam, vt ipse ait, modicā fidem reprehendendā ab indulgentissimo patre Deo sub idem tempus patratū. Obsonator domesticus pistore sancte domus (vt quotidie erat necesse) adiutus, quid domi sit panis, scrutatur, vt quā minimū petens, quā mitissimē accipiat. Quatuor tantū in seu quinque panes in arca reperit. Super hæc promū sanctitatis eximia, & beatūq; simplicitatis iuuenē, qui Alfonso Hispanus vocabatur, num quid panis alibi vpiā præterea sit, interrogat. Quo negate, prætēr ambo curiosē omnia rursus inspicunt, prætēr eos, quos dixi pauculos, nullos inueniunt. Re ita cōperta obsonator abiit, pauloq; post reuertitur, videt vnam trichinij partē instructā impositis in lances panibus a conuictis nec magnitudine, nec specie, nec vlla re discrepantibus. Subiacit bonus vir: aduocat Alfonso: ex postulat, quid tantum panis absconditū habuerit. Ille nondū re animaduertent. Responder ingenuē, prætēr id, quod paulo antē vna vidissent, micam panis in tora domo non fuisse. At, inquit obsonator, in trichinij menā instructa panibus est, vnde illi prodire? Alfonso hoc ipsum vt videt, frater, inquit, si Deo cordi est, vt olim quinquē hominū millia, ita nūc pauculos famulos suos quinq; multiplicatis panibus pascere, facile profectō est. Desertur ad Oliuerium res. Ille primō silentium indicit: ad suaq; statim quæstiones aggreditur. Hortēsum Androsium, qui Collegij Minister erat, & ipsum Alfonso diuertes aduocat: penas cōminatur grauissimas, nisi rem, vt gesta est verē ac fideliter indicent. Nihil potest iniquū vel ad suspitionem fraudis elicere. Adhibet ex obedientiæ virtute seuerum præceptum: interrogat continuō ante postq; sacrosancta Dominici Corporis suscepta mysteria. Deniq; mandat confessorio, vt, si fallaciam hac in re deprehēdat, hac ipse reos fraude, vt grani crimine, haud absoluat: ad se mittat. Nihil tamen auditū est vnquā, nisi quod diuinā Patris amantissimi prouidentia cōmendaret magis magisq; Alfonso enim non semel sibi antē accidisse dicebat, cum tamē, quid esset, nesciret, vt, cum panē proculdubio deiturū in mesā crederet, plurimū tamen reliquiarū sustulisset. Equidē haud dubito, quin hac benignitate Deus ac Deipara Patres illos, qui maximis laboribus audiendū iuandiq; confluentes peregrinos assidue occupati, non angustiis modo victus, verū multo magis acerbitate suppeditantium consternabantur interdū animis, afflictiq; iacebant, recreare, & ad tolerantiam adhortari voluerint; vt alacrius ad Dei gloriam & hominū salutem plurimorum quotidianas illas molestias angustiasq; exsorbent, fidē facientes, sibi notas eorū difficultates esse: nec passuros, vt cuiusquā iniquitate suis operariis necessaria denegarentur alimenta: nec sub-

sidia vnquam defutura cælestia, etsi quandoque humana deessent. Quam cælestē paternamq; curam ipsis quoq; præcipuis Lauretanae ædis procuratoribus manifestā facere Deus voluit, ne salutare familiam metu impendij alere grauaretur. Gubernator enim Lauretanus Gaspar Doctius, isq; qui rationū tabulas cōficiēbat, palā narrabat & profitebatur biennio, quo Lauretum Societas aduocata esset, magnam summā ad bina ferē milia aureorū nūmū in tabulis expensū patere amplius, quā in accepti tabulis extaret, & tamē nihil æris alieni esse contrāctū, nec percipi, quo pacto tabula non cōuenirent, cum terū singularū ratio cōstaret optimē, nec quid quæ esset acceptū, quod diligēter nō esset in tabulas felatū. Quare aperte illi rem B. Virginī tribuebāt, cuius in gratiam Filius, qui fecerat olim ex aqua vinū; nūmos nunc in ærario multiplicasset. Labores autem Patrum egregiē cum aliis positi multorū animis à vitiorū atq; etiā heresum sece extractis, & quorundā etiā corporibus ab iniqua dæmonū oblesione liberatis, tum præcipuē cū Gallorū exercitus in subsidium Pōtifi veniens illaciter fecit, & in agro Piceno aliquādiu subsistit. Et quoniā solers Dei caritas nihil negligit, misera quoq; mendicantium turba prospēctū est. Horum ingens ibi numerus propter vberē ex cōsuetibus assidue mense toto perstrepebant tēplo: præq; auaritate lucelli cum omnia turbaret facta, nulli tūc intererant. Quapropter actū est cū Prætorē, vt cæcellis apud tēplores cōcercerentur, certo homine illis præfecto, qui nō sineret à re diuina abesse, interim duobus in cōmune mendicantibus: Patresq; eos tum antertum post meridiē cōuocatos docere quæ necesse est Christianū nosse, & ad officium hortari cōperunt. Hæc aliq; huiusmodi quotidiana in publicū beneficia, & præterea modestia & comitas, quæ ex toto oris habitu apparebat, ita homines permouebāt, vt simulatq; in Societatis quis numerum veniret, alius quidā quasi maior homine haberetur: multiq; Socios siue incedētes, siue orātes nō sine magnis ad pietatē stimulis admirabūdū spectaret, venerabūdūq; eorū veltimēta cōtingerent. Quæ populi studia minimē requirebant illi quidē, sed ad proficiendū erant opportuna: eaq; virtutes vnde solida illa efflorescit auctoritas, parerit sibi necesse est, qui labores fructuose amat ponere. Quantus autem illorū in animis iuandū mortales flagrarer ardor, specimē capere ab vno licet. Die lune, eo, qui supremū ante cæneralia diē præt, flagitabant multi, vt sibi permitteretur ad cōmonendos homines, & ab eius tēpotis licētia deterrēdos sese per cōpita verberare. Quos cum repulisset Oliuerius, vni adhuc instāti subridens, præstare id facere domi respōdit. Serio ille iocum interpretatus, rapimū sese subducit, induroq; sacro tergū magno flagello validis cōtundēs ictibus, & largē cruentas horrifico & miserabili clamore, Orate pro peccantibus, ingeminās, ex improuiso inter fratres à prandio deambulātes apparet. Cōstiterē ad spectaculū omnes attoniti: multiq; miserabilis vultus, flagitorū crepitus, feror exastuans lacrymas excussit: quos dā etiā ad sui respectū cōuersos, ignauitæ sue subpudiit. At ille cum valenter perseueraret pulsans adeo impalluerat, vultumque mutauerat, vt, nisi cōcercitus maturē futisset, casurus fuisse sub verberibus videretur.

In

97

Lauretano-
rum Patrum
salutares
labores,existimā-
tio,

feruor.

98
Auxilium
diuinum in
confessionibus
audiendi.

In audiendis quoque confessionibus præfens diuinæ benignitatis auxilium sacerdotes multi sensere. Namque immanes interdum homines, scelerebusque coopertos maximis cum audirent, qui neque vllum doloris edebant indicium, neque exhortationibus, aut incusso terrore commouebantur, sublata ad fontem pietatis mente repente emollitos proflutque mutatos animaduertent. Experimento discentes ad mortaliū animos inflectendos, ita cum ipsis elaborandum hominibus, vt præcipua cura sit agere cum Deo. Idem nonnulli post preces suas non admodum ab doctrina instructi inter agendum cum pereruditis, sed prauarum opinionum errore imbutis experti subsidium. Tanta enim copia sermonis, vique argumentorum confutarunt errores, vt iis, quos arguebant, sibi que ipsi admirationi essent. Talia commemorari sæpe possent, sed neque inculcare passim consilium est, neque proflut tacita præterire.

99
Salmeron
& Ribadeneira
in Belgium
missi.

Cæterum per Italiam plurimum vbi que cum inopia & morbis, Iulio præsertim Augusto que menibus consistarum. Neapoli rem præclare gerebat, ciuitati que pergratus erat Salmeron, ac templo ædificando initium fecerat; cum per aurumnum à Pontifice euocatus cum Carolo Carraffa Cardinali, qui ad Philippum Regem in Belgium de pace inter ipsam, & Henricum Gallorum Regem concilianda legabatur, est missus. Additus ei comes à Vicario est Ribadeneira, inter cetera curaturus ab Rege, vt Societas Pontifici commendaretur: & quamdiu res exigeret, apud regiam amolendis calumnijs moraturus. Inter eundum transiit Vormatia, vbi iam cæpto colloquio, Canisius & Gaudanus impigre dimicabant. Aduersariorum potentissimus & famosissimus quisque conuenerant, Philippus Melanchthon, Erasmus Schneppius, Ioannes Pistorius, Erasmus Sarcerius, Henricus Bullingerus, Brentius, Illyricus Flaccus, aliaque huiusmodi monstra. Conuenticula agebant frequentia: conuenerant acerrimè: suorum Principum armabantur edictis: certum erat qua vi, qua dolo abire victores. Duodeni ex vtraque parte conuocati erant Theologi, ex quibus seni vtrique collocutores nominabantur: hisque item seni accedebant quasi subsidiarij, quos nominabant adiunctos. In primo Catholicorum ordine Canisius quartum, in secundo Gaudanus tertium locum habebant. Qui cum animaduertent inde aduersariorum conatus & vigilantiam, hinc Catholicorum quorundam tarditatem ac propè ignauiam: valde timebant, ne congressus hic, quod in alijs eiusdem generis euenerat, in Sedis Apostolicæ iniuriam cederet. Itaque sedulo adlaborant, vt collegarum animos excitarent, sibi que adungerent. Quod, Deo propitio, sic effecere, vt Iodocus de Rauestein Tileranus, Martinius ac Franciscus Sonnius Louanienses Doctores, ac Federicus Staphilus, quos ipsi met accersendos curauerant, & ipse collocutorum princeps Mespurgensis Episcopus secum omnia communicarent, Canisio, qua inter se consultando decernerent, negotio præscribendi dato. Ortho Truchfès Cardinalis Augustanus cum intelligeret nõ doctrina solùm, sed potius acri prompto-

100
Canisii &
Gaudani
opera in Vor-
matienf
colloquio.

que ad eludendas fraudes, & capienda ex tempore consilia opus ingenio esse; magnopere contendeat, vt mitteretur Natalis: sed re Societatis publica, cum instaret generalis conuentus, Romæ eius presentiam postulante, concedi non potuit. Designatus fuerat à Catholicis Ioannes Gropperus vir egregiæ sanctimonie atque doctrinæ, quem dein Pontifex renuentem in Cardinalium adlegit Collegium: gnarusque Canisius quanti referret hoc etiam commilitone religionis corroborari partè, priuato quoque officio missio cum litteris nuncio obtestatus erat, vt accederet. Sed is laborati frustra operamque ludi denūcians, nec vllam sine veritatis iniuria, ad sua mendacia hæreticis affixis, iniri concordiam posse, cassum laborem subire superstit. Neque id Romæ Lainius, aut quispiam vbius gentium vir cordatus ignorabat. Sed vt illi duo è Societate piæ Regis menti de Pontificis voluntate concessi erant, non tam lucri spe, quam damni auertendi studio; ita hialiorum operam eandem ob causam appetebant. Principum nullus coram, sed vicarij & legati conuenerant. Ac nomine Ferdinandi Regis præerat Iulius Flugijs Episcopus Numburgensis, cui hinc atque hinc Catholici hæreticique in concilio, quos vocabant assessores, aderant. Sed hæretici per vim ac potestatem tyrannicè omnia administrabant. Pridie Idus Septembris conuentum primùm est, de que forma ineundi colloqui discipari cæptum. Nisi enim certum quid statuatur in quod pars vtraque consentiat, sicque instar normæ ac regulæ, ad quam controuersæ res exigatur, nequidquam colloquutionem de partibus conciliandis institui. Id Lutherani nequaquam inficiabantur, sed contendeant ex verbo Dei puro, vt aiunt, ac puro agendum. Catholici verò verbum quidem Dei affirmabant religionis fundamentum ac regulam veritatis esse: verum, quia illud interpretari non cuiusuis vnus è populo est, hæc postulabant primùm, vt integer diuinæ Scripturæ canon reciperetur, quemadmodum ante mille annos ab Ecclesia receptus & approbatus est: deinde, vbi de vero factæ Scripturæ, verbi que Dei sensu controuersia oriretur, vt ea ex Patrum & veteris Ecclesiæ consensu diiudicaretur: postremò, quoniam Collegium non nisi duas inter partes futurum erat, Catholicos inter ac Protestantas, sectas alias à confessione Augustana abhorrentes sercernerent damnarent que. Hic verò apparuit, vt Canisius loquitur, gigantes illos extruere Babylonem. Inmittit in eos Deus spiritum confusionis, vt inter se digladiarentur, & Philippus Melanchthon consentanea ijs pœna, qui immanes bestias educat, à suis alumnis egregie laceraretur. Quidam igitur dum rationi & confessioni Augustanæ congruenter Sacramentatorum, Anabaptistarum, atque alias sectas damnare se aiunt paratos: alij negant hos potius, quam illos segregandos; eò ventum est, vt certarent, esset ne Philippus cum Witembergensibus, an Schneppius cum Ienensibus Theologis re ac nomine sectator Augustanæ confessionis; ac denique quinque, qui leuius delirabant, è collocutorum numero à collegis eijcerentur. Illi verò contumeliæ intolerantes expostulatorium libellum

Existe col-
loquio.

rite

102

Collegia
parum apta
ad hærsum
pulsandum.103
Causis
Coloniensium
causis.Coloniensium
Collegii statu
et pro-
prietate.

rite consignatum, quo collegiarum fraudes aperiebant, apud Præsidem Flugium reliquerunt. Ad eò verò intra legitimum imminuto hæreticorum numero, cum septem modò è duodecim residui essent, abruptum negotium est pari cum gloria Catholicorum, quos inter, vt vna est veritas, ita sententia vna, & vna vox fuit, & hæreticorum infamia; qui nisi plenè eos voluntaria occideret improbitas, cum Dei scientia pacifica sit, suam Dei non esse viderent. Illud præterea ad liquidum intellectum est huiusmodi congressus ad pacem conciliandam viam non esse idoneam. Nam quæ potest iniri sincera rectè sentiendira-
tio cum ijs, qui fundamenta subruunt veritatis? Qui pietatem Ecclesiæ veteris, auctoritatem sanctorum Patrum irrident? Quibus, quam ex fide nequitia norma architectari sunt legem, ob-
stinatum est perditè obtinere? Animaduersa est etiam ex eorum diebus, quibus conuenere, actis diuersitas morum, incredibilis petulantia, impudentia, acerbitas hæreticorum: bonitas contra in Catholicis, ac pia modestia, vt prouum sit, quod Christus Dominus monet, ex fortu de arbore pronunciare. Hæc relata communiter ex hoc conflictu vtilitas: illa Canisij & Gaudani propria fuit. Vormatiæ paucierant religionis in-
corruptæ. Hos paucos mirificè confirmarunt. Ceteri mores fædè deprauatos magna ex parte correxerunt. Publica adire Gymnasia, ibique pueris instillarunt castæ fidei elementa. Nec parum Canisius pro suggestu populo alloquendo profecit, dum homines hæreticos, qui audiverunt, in admirationem venerationemque rerum, hominumque Catholicorum adduxit. Idem, quamdiu colloquium aduersariorum dissidia sustinebant, excurrens Coloniã exceptus est plausu multico, tota ciuitate quasi ad hominem diuinum videndum vndique confluente. Continuo ibi quoque suggestum conscendit Germaniceque & Latine apud frequen-
tissimum auditorem salubri cum plausu dixit. Iam florebat Collegium, in quod sub initium anni introducti Socij docere quinto decimo Kalendas Martias orserant. Verum nulla propemodum in eo Collegiorum Societatis extabat facies. Quippe vnum erat è publicis Gymnasijs quæ vocant Bursas, nouissimè ab ciuitate conditum, & ab eiusdem insignibus trium coronarum ad eprum nomen: neque id Societati possidendum, sed dumtaxat regendum nominatim Ioanni Rherio cuiusuo familiae consularis tradiderant adaçto in leges descendere Bursarum aliarum; cum ea etiam cautione, religiosum cœnobium ne introduceretur. Eò loci eoque discriminis nobilissima in ciuitate, quæ semper gloriata meritò est se Romanæ Ecclesiæ fidelem filiam, religio Catholica venerat, vt, quo ei pro vitili succurreret, nihil recusari deceret, quod modò subiri fas esset. Putidum enim fuisset inter ferrum ac faces consueto velle gradu pacis incedere, & in tempestatis perturbatione requirere tranquillitatis tenorem. Ergo dissimulatis domesticæ disciplinæ titulum multis (quanquam Senatui & discipulis constabat de Societate esse, nec nisi Iesuitæ vocabantur) tamen promiscuè cum conuictoribus laicis degebat ac vellebantur, & ex-

tera de more aliarum Bursarum administrabant. Extitit patientiæ solertiæque pretium luculentum. Ante omnia cum Theologicæ disciplinæ, fidum religionis sepimentum, & profanarum nouitarum securis, iaceret, coniunctis cum Ioanne Groppero studiis, vt erigerent eas, elaborarunt. Illi operam maximè, & exempla, per quæ multi excitati sunt, contulere: Gropperus cum auctoritatem, tum etiam stipèdiorum incrementa Doctoribus, Deinde eum viderent perniciem magnam oriri ex circumpositis hæreticorum scholis; aduili sunt, vt iuuentutem ab commercio eorum & contagione abducerent. quod effecere tum datis circumquaque litteris ad Magistros Catholicos, alioque viros auctoritate & religione præstantes, tum maximè diligenti cultura creditæ sibi iuuentutis, cuius rei fama, cum etiam editis typis totius doctrinæ index longissimè spargeretur, tam multam Coloniã ad trium coronarum Collegium iuuentutem pellexit, vt ex modico antè numero conuictores breui ad centenos excreuerint, ceterorum verò discentium plus octingenti quinquaginta triennio inscripti sunt: qui ita instituebantur, vt ipsimet Præceptores vix carere miraculo existimarent eorum in scientia, multoque magis in pietate profectum. Quippe cum haud pauci primò rudes confluerent, & praua consuetudine imbuti, interdum etiam hæresi contacti ex hæreticorum scholis egressi; paulatim & mores, & superstitionem, & praua omnia in recta & proba commutabant. singulis diebus sacrificio diuino in D. Maximini vno Patrum faciente, intererant: ordine ad sacram concionem procedebant. Nemo non singulis mensibus; plurimi quinto decimo quoque die expiabant homologesi noxas, & ad eandem religionem notos adolescentes alliciebant. Nihil inter eos turbarum: vulgò in vniuersis odium hæresis, & abolendæ studium. Eminebant tamen ad eò conuictores, vt, dum ea uetur, ne cœnobium Religiosorum condatur, iam totum Collegium ab sanctissimo cœnobio admodum nihil distaret. Cetera adolescentium ingenia in virtutis speciem, quam in Magistris domi spectabant, vitrò figurabantur. Ingens cunctis nitens animi sollicitudo. Nemo non de imitatione Christi apud se aliosque id genus libellos, & ferè palam è cinctu pendencia precatória ferta habebat. Diuinam mentem quaque hebdomada instaurare: vitrò subire aspera: publicas obiurgationes appetere, & alia modestiæ ingenandæ vitia, nostrorum Titonum in morem. Respiciebat planè diuinus spiritus mentem rectissimam, qua genus id Collegii susceptum erat, & in profectum vertebat omnia. Non medio ceter ipsosmet Patres ingenuitas illa puerilis, candorque animi & pietas ad omnem perfectionem, Dei que laudem inciebant, vt discipulorum profectus pro stimulo & doctore esset Magistris. Studiosè Patres, dum sedulo remouere conatur omnes tanti operis remorandi causas, inter sese cauerant, ne qua apud quem adolescentium Societatis ineundæ mentio fieret. Verum enim verò quid verbis opus erat, dum ita clamarent facta: Ergo ipsi adolescentes ad maiora Dei dona recto minorum vili sensum prouecti, nec solum specie,

specie, verum etiam experimento blandissimo virtutis capti, sponte sua religiosis se votis adstringebant. Qui dum ita perseverant animo religioni obstricti, externo habitu nihil ab sodalium vulgo discrepantes, maiores vsque vsu, & consuetudine sua, tum sermonibus opportunis creabant utilitates sodalibus, latiusque in dies diuini ignis propagabatur. Quo presidio in ceteris quoque Collegijs & disciplina morum, & studia litterarum maiorem in modum exulta. Per magnum ieiunium solennes inter se Collegiorum omnium concertationes adeo turbulenter, perque eam conuiciorum & contumeliarum non petulantiam modo, sed etiam acerbiteram peragebantur, vt nunquam sollicitudine metuque ingentis mali vacaret ciuitas, cum earum tempus recureret. Ea cura Patrum industriam magno suo gaudio primo statim vertente anno leuata est, ijs appositis disputationum rectoribus, sic adolescentium mitigata ferocia, vt iam propere non minus vrbauitatis ac modestie certamen, quam ingenij & sapientie foret. Solennes quoque mense Decembri disputationes, quas inde Quodlibeticas vocant, quod cui differendi negotium Academia dederit, qua de re cunque libitum fuerit, disputare ius est, ed sensum excesserant, vt ad risum captandum totae referrentur. Itaque scurrilia dicta, mordaces alienae vitae descriptiones, ioci quoque, & sales obsceni de industria inculcabantur. Verum cum id muneris delatum esset ad Patres, quos sane liberaliter Academici non modo talibus, sed etiam grauissimis quibusque iudicijs honestabant, illa etiam emendata prauitas est & monitis & exemplis eorum. Inter haec cum & frequentia, & fama doctrinae trium coronatum Collegium vsque eo floreret, summa cautio Patribus erat vt Collegijs reliquis nullam in partem incommodarent, sed vt mutua cum ijs beneuolentia, collatisque in medium auxilijs colligarentur. Quod accommodando se in loco rationibus eorum, deferendis vbi que honoribus, perpetua modestia, & officiorum assiduitate praclare sunt consecuti: adeo vt Matthias quidem Cremarius optimus vir exacta iam aetate, qui Collegium Montanum regebat, serio & illud Societati tradere moliretur, negans alijs posse credi salua conscientia. **E**t quanquam successor non idem initio beneuolentiae fuit, tamen & illum officiosa Patrum modestia, & communis boni contemplatio breui demeruit. Itaque aliorum quoque Collegiorum adulescentes apud Patres noxas expiabant, ad declamationes diebus festis conueniebant, & institutioni Christianae intererant. Auctores tantarum rerum praecipui quatuor erant, Leonardus Kesselius totius familiae moderator, quiq; animas & Sociorum & adolescentium plurimorum per homologeses regebat. Huic mirabatur Canisius tantum inesse diuinitus seu facultatis, seu felicitatis tributum, vt sine legum alibi solennium auxilio ita caritas inter omnes sub eo, ita simplicitas, obedientia, diligentia constaret. Tum Henricus Dionysius, qui Theologicis scholis, & omni ope ingenij, pangendis quoque, cum vsus ferret, carminibus (adeo nihil negligit caritas) denique popularibus concionibus

magnum Collegio & columen & ornamentum erat. Praeterea Franciscus Costerus, quem & diuinae & humanae sapientiae interpretatio, & Mathematicarum etiam disciplinarum explicatio, & linguarum varietas spectabile faciebant, & linguarum varietas spectabile faciebant, cui praecipue etiam Tironum institutio demandata. Postremo Ioannes Rhetius, qui Regens more aliorum Collegiorum (quod ei nominatum, vt diximus, Collegium creditum erat) appellabatur, eo que Rector vocatur a nobis, quanquam id muneris solum in disciplina litteraria obtinebat, Kesselio cetera procurante. Is oratoriae facultatis potissimum professione Collegium illustrabat. Omnes hi, vt item reliqui, exempli vbi que rectissimi, mire inter se concordantes, certatim laboriosi, cupidissimi subleuandae religionis. Inde conferre quisque in commune, quod in se esset: omnia conari: omnia experiri: summe cauere, nequa ceptis offensio opponeretur. Multi ciuium, plerique Senatorum fauebant, sed ante omnes Ioannes Gropperus, quem ferunt & conuiuia interdum laeta instituisse, vt, cum vocasset, quos maxime oportere censeret, occasionem inde nancisceretur sermonum, vnde Societatem apud eos in existimatione & gratia collocaret. Plurimum etiam iuuit Gerardus Amontanus Carthusiae Prior suggerendis, praeter alia, vitae subsidijs: cuius benignitatem nequam fatigabat dies, sed felix rerum successus incitabat. Inter caelestia vero auxilia cum patronam sibi ac praesidem Dei parentem assumplissent, & semper eam praesentem sentire; & obseruatum tum maxime cum quis dierum ei dedicatum ageretur, solere Collegio singulare aliquid bene ac feliciter euenire. Cum templo careret, & ad agendum cum populo interdum locus desisset, effectit auctoritate sua Canisius, vt suggestum eis ad beatam Vrsulae semper pateret: deinde paraciarum sancti Mauritij, & beati Lupi, in qua Collegium erat, attributa ordinariae conciones: & Henricus Dionysius ad summi templi suggestum vocatus, quod magna cum dignitate verbi diuini, & publica commoditate diu obtinuit. Sacris vero populo administrandis precarium usum impetrarunt sacellis sanctae Magdalenae ad gradus Mariae. Nam Socijs, & plerisque discipulis in domesticis sacellis praebant. Tor ac tanta incommoda summo opere aggrauabat cum rei familiaris angustijs assidua colluctatio: cum certi vectigalis prorsus nihil adesset, ac ne mendicationem quidem status ille rerum permitteret. Et tamen magno illi constantique animo viri non modo suam tolerabant inopiam, sed & (vt sanctus Paulus ait) nihil habentes, multos autem locupletantes, adolescentium tenuiorum, quos viles aliquando sperarent Reipublicae fore, difficultates leuabant: & (quod mihi quidem egregium visum est ceterorum decorum ornamentum) in plurimis, quas Romam dedere literas, nullum vnquam verbum posuere, vnde graue significarent onus; vnde fatigari appareret, aut plus aliquid siue ad humanae vitae necessitates, siue ad religiosam tranquillitatem expetere. Id modo continenter significant studium priuatum cuiusque perfectionis, verem laborum segetem, communem ad labores alacritatem, & praclaros inde diuinae gloriae fructus. Quarum conspectu rerum

Canisius

Canisius magna animi sui voluptate fruebatur: cum interim in Saxonia pro suis tribunalibus impietatis Ministri predicarent Canisium Vormatiae post primum cum Melanchthone congressum, cum ad concionandum referre se voluisset, obmutuisse illico, & expirasse. Non enim pudebat hereticos ex eo loco, qui debuit esse quasi sella veritatis, aperte mentiri eo tempore, quo egressa Colonia & Vormatia ipsa insignis Canisij fama Germaniam utramque peruagabatur. Ut appareat quid in tenebris audeat, qui luce palam usque, et insignia mendacia nundinantur. Ceterum non solum Canisius ex congressu cum pestibus illis nihil est passus iniuriae, sed haud modice iis, quem ante de Societate conceperant, terrorem adauxit. Et Gaudanus, qui diutina tussi extenuatus, iudicio medicorum tabe conficiendus paulatim videbatur, in grauissimis diurnis nocturnisque studiorum laboribus, qui vires eneruare integras debuissent, singulari Dei munere propè est valetudini restitutus. Ad eodè congressu, quamuis cum retris ac pestiferis belluis non modò Canisio vitam non eripuit, sed etiam eius socio reddidit. Haec Salmeron Vormatiae cognita magna ex parte; caetera Canisius ipse nunciauit. Status porro Societatis in superiore Germania optime habebat. Ingolstadij mira planè efficiebantur, Augustano Cardinali, & Alberto Duce Bauaro, qui Monachij quoque Collegium instituere cogitabat, auctoritatem rebus diuinis conciliantibus. Pragae item, ac Viennae fluebant res è sententia. Praeter multos, qui quotidie ad gremium reuocabantur Ecclesiae Catholicae, hoc futurae mellis indicium apparebat, quòd existimabat populus homines Societatis doctos esse, quidquid reuera sit de religione sentiendum, probè nosse, in gratiam tamen Romani Pontificis dissimulare id profiteri. Quare & filios tradebant illis in disciplinam: quia erudiebantur, ut nominatim minimè vocarentur ad Catholicam fidem; sed communiter cum orthodoxis discipulis ad pietatem, ad fugam scelerum, & ad virtutis amorem impellerentur. Idem tamen cum viderent condiscipulos audientes sacra, confitentes peccata, aliaque rite usurpantes Catholicorum munera, erubescabant primò, notari sese existimantes: deinde ad eadem paulatim affecti, ita religionem orthodoxam ex animo complectebantur, ut ad eam parentes adducerent.

108
Hæreticorum de Societate opinio.

109
Difficultas Societatis in Belgio.

Buxellas, vbi Philippus Rex erat, Salmeron & Ribadeneira iv. Nonas Decembris tenuere. Cardinalis Carrassa quinto decimo post die peruenit. Interim illi Societatis negotia tractarunt. Decretum Parisiense (condonet Deus auctoribus) noxam Louanij, & in ipsa Regis curia opipidò magnam faciebat. Dicebant homines vulgò, Si fallum, si iniquum, si famosum est, cur id Pontifex non damnaet? idque amici omni modo curandum clamabant. Verum Patres, quanquam cuiusdam tantum impulsu temere erat factum, tamen veneratione doctissimi eius honestissimi-que Collegij, cuius vocabulum præferèbat, malebant paulatim sine strepitu, sua sponte concidere, quam cum fragore atque tumultu eueri. Louanij id vnum erat causæ, quare Collegium ciuitas stabile non exciperet: passimque fama,

Hist. Societ. Iesu Tom. 2.

vt gaudet vanis, adiecerat à Rege Galliarum eiectam Societatem: eiusque iussu Doctorum Parisiensium decreto damnata. quod maxime inter aulicos regios iactabatur. Eo opportunior Ribadeneira, & Salmeronis fuit aduentus. Et sanè quanti intersit principes viros, non solum non esse, sed ne existimari quidem Religiosis hominibus aduersos, clarissimum hoc retro tempore in Sicilia, & Hispania documentum acceptum est.

Ioannes Vega extremo superiore anno diuturnis laboribus & ætate iam fractus decedè diè Sicilia potestatem sibi fieri eum à Rege contenderet; translatus ab eo Pintiam (quam Vallisole-tum vulgò dicunt) fuerat, & Concilij Regij Præses summa gratulatione omnium cõstitutus. Hoc è Sicilia abeunte multorum animi qui rebus Societatis in hominum potius, quam Dei studebant gratiam, prodidere se, & aduersari cœperunt. Fabularum, falsorumque fictores criminum licentiam se nactos rati, rumores dissipare infestos. Erant qui, vti à Ioanne fuerat Societas aduocata, ita cum eo abituram crederet. Quidam certè persuadebant sibi eius destitutam præsidio perseuerare diu non posse. Verum Deus voluit apparere non id opus mortalium humeris, sed eius præpotenti virtute subnixum. Nam & Prorex nouus (is erat Ioannes Cerda Dux Methymnae Cæli) protipitium se ostendens, nec fictis criminationibus aures præbens, delatorum audaciam retudit. & qui expectabant nouæ Sodalitatis interitum, vbi viderunt nihilominus vigere ac stare, Dei venerationi prouidentiam cœperunt. Quidam præterea qui Sacramentorum à Societate inductam frequentiam criminati erant, ad eodè resipuerunt, ut cõuenire Patres, ac veniam petere non puduerit. Mercatoribus tantum quibusdam satis fieri Syraculis nequiuit. Mos erat Syraculis vt ad diem S. Luciae sacrum, quam ciuitas patronam ciuemque suam magnifico ritu colit, super alia celebritatis inuitamenta nundinae celebrarentur, confluentibus è tota Sicilia mercatoribus, qui armillas, collaria, purpurisum, cerussam, aliaque huiusmodi puellarium nugarum magno numero afferebant. Nulla enim erat, quæ eo die, quem toto expectabat anno, aliquid eius generis è mercatu non referret domum. Hoc verò anno vbi huiusmodi nihil, vel modicum venditur, inuitare & instare mercatores. Puella negare eas res sibi amplius vsui esse, quoniam Patribus Collegij S. Iosephi minimè probaretur. Quod vbi audiebant illi, excruciebantur, & ijs Patribus malè precabantur non sine risu puellarum. Ceterum Panormi calamitas publica opportunam magis, quam optabilem præbuit demerendæ ciuitatis materiã. Ex montibus, quos à tergo Panormus habet, defluentem in pluuijs aquã, vbi ad mœnia vrbis allapsa erat, excipiebat canalis, & mediam per urbem deuehebatur in mare, os eius canalis in angustum nuper coegerant atque interseperant publicani, ne, quod fieri deprehensum erat, expottandis per id venalibus importandisque cum publicorum vectigalium fraude via pateret. Ergo per autumnum, qui præter modum pluuiosus fuit, tum propter ipsas faucium canalis angustias, tum fortè inuectis, vt sit, torrentis impetu obturamētis, ad mœnia vis aquarum immentia collecta est. Ecce

110
Societas in Sicilia Vega discessit non nihil laborat.

Omnia in bonum vertuntur.

111
Panormi-tanis in summa calamitate succursum.

C. autem

autem dum imbres imbribus ingruunt, nouique è montibus torrentes vsque arietant, quinto Kalendaris Octobris, quarto decimo die postquam Romæ restagnauerat Tiberis, ipsis impetu deiectis mœnibus vrbs, tota illa colluui effunditur: & tectis, quæ prima rapuerat, tecta quatiens non modò stragem immanem fecit, sed & præ se agens omnia, in quæ inciderat, & versus mare contorquens, latum limitem, quæ incessit, aperuit. Ad mille tecta euerfa. Mortales ad tria millia partim aqua, partim ruina domorum oppressi. Cadavera ducenta circa Collegium reperta. Vbi nunc Professorum est domus, ea tempestate Collegium erat. Id, quanquam duarum decempediarum altitudine aqua scholas opplerat, nihil passum iniuriæ. Nec in templum, vrin editiore decliuitatis parte situm, aqua peruenit. Sub horam noctis primam ac dimidiam tempestas & clades ingruit. Patres, tametsi malum erat eiusmodi, quod præter pios clamores in cælum, non multum humanæ opis reciperet, tamen, siquid possent, conaturi, bono numero in publicum cum facibus prodire. Horrendæ incubuerant tenebræ: terrorem fragore tectorum, vagus per vicus tortens, crepitans imber, pereuntium & periclitantium voces multiplicabant. Illi discursare: media in pericula ruerè: bonum animum facere: in clamare, quæ ad peccatorum dolorem, quæ ad Dei placandam iram, quæ ad erigendam spem apta forent. Hic infantes in cunis, illic lapsos in aquas, atque animam iam iam exhalantes pueros rapere. Quotquot sexu, ætate, valetudine infirmiores offerrentur, ab ruinis, ab aquis extrahere. Denique haud dubiè conficit quàm plurimos ab interitu eorum operâ reseruos. Qui ipsum in templum delati Collegij, pars etiã per se eodem fuga elapsi, confuso mixtoque strepitu vagientium, ciulantium, quiritantium omnia complebant. Productum est ad solatium diuinum Christi Corpus, & supplicatio in ipso templo foribus ac fenestris patentibus, vt procul etiam spectantibus animus adderetur, instituta. Tum & vestientis, qui nudi ex aquis emerferant, & omnibus apposita oratione ciboque recreandis de prompta benignitas. Nec paucis per dies aliquot, quibus vnâ cum domo res omnis perierat, nihilque perfugij & opis restabat, cum cibarijs, tum hospitio succursum. His officijs, vt res aduersæ maximè fidem atque benevolentiam produnt probantque, Collegij Panormitani magnopere illustratum nomen, & caritas propagata.

112
Sub Caroli
V. reditum
in Hispaniã
excitantur
in Societate
aduersarij.

Quam in Sicilia, eamdem è pari causâ res in Hispania vicissitudinem passâ. Imperator Carolus superiore anno cum Imperium Ferdinando fratri, regna Philippo filio tradidisset, è Belgio in Hispaniam profectus (quò ad quintum Kalendaris Octobris vnâ cum sororibus Maria & Eleonora venit) in cœnobium secesserat Fratrum sancti Hieronymi, cui nomen ab S. Iusto, firmum in agri Placentini tractu peramano. Egregius Imperator maleuolorum Societatis sermonibus præoccupatus, nunquam visus erat permagni eam facere; sed vulgus (vt temere Principum nutus interpretatur) Carolum, vnâque sororem eius Mariam Societati palàm iactabat infestos.

Hanc famam callidè aduersarij fouebant, haud cessante Cano. Qui velut nunc tandem ducenti nacti multò confidentius contrâ pugnam vrgerent. Crimina fingunt vulgantque turpissima. Decretum Parisiense decantant. Exercitia spiritalia, studiumque meditationis iuuenum corruptelam, generosâ indolis venenum appellant. Denique Illuminatorû sectam planè hanc esse, quæ tyrannus Turcarum commodiorem rationibus suis ad infringendos militares spiritus Christianorû, totamque Europam sub imperium subiungendam ne votis quidè ausus esset optare. Hæc dicebatur inter amicos, è suggestu nonnemo deprædicabat, ita vt amicorum Societatis pars refrigererent, pars animos desponderent: quæ nimirum inter cetera (vt supra indicatum est) Patres ne Romam ad conuentum abirent, remorabantur. Tantum (quod vti iam satis ipsi intellexerent) possunt de rebus diuinis vel tenuissimi nutus Principum bene maleque mereri. Sed Deus famulos suos cum finit percuti, paratum habet medicamentum. Ille hanc tempestatem, duorum præcipuè viro- rum, Ioannis Vegæ Concilij Regij Præsidis, & Patris Francisci Borgia operâ diluulit. Diuina prorsus factum providentia Lainius ad Vegam scripsit, vt ipse sub hoc tempus in Hispaniam reuocaretur, vt posteaquam Societatem statuerat in Sicilia, ibi quoque firmaret. Quam in rem sanè pro vitili, totoque illo & sapientiæ & auctoritatis pondere magni illius Senatûs princeps incubuit. Vt enim Hispaniam attingit, publicum signum suæ erga nos pietatis extulit. Confessarius ei, vt postulauerat, è Societate datus est Petrus Saauedra. Quamcunque adibat vrbe, siquod ibi domicilium nostrum esset, inuisitabat: perhumaniter Patres; ipsique se sponte conuiuam aliquando offerebat, tum vt suo paterno animo indulgeret, tum vt auctoritate sua populi animos illis conciliaret. Quod Abulæ potissimum confectus est, vbi perspecta eius in Societatem beneuolentia, duo è primoribus ciuitatis, qui cognitam viri prudentiam & integritatem habebant, stantes apud animum suum, quam familiam Vega protegeret, eam suo quoque amore dignam, ex aduersarijs beneuoli fautoresque sunt facti. At Borgia pro veteribus Caroli erga se meritis, suisque in cum officijs, cum Placentiam venisset, è re diuina putauit fore, si per occasionem eum salutandi, de Societate, suoque in eam ingressu aliquid certius edoceret. Ipse quoque Carolus videre hominem pridem cupiebat. Quare omni benignitate excepit habuitque iustum apud se in cœnobio (quo genere humanitatis nõ nisi cum paucissimis vrtebatur) diuersari certo in cubiculo, quod idem ipse designauit. At Franciscus vt in conspectum Imperatoris venit, ad eius se abijcit pedes, & flexis perseuerat genibus. cumque subleuaret Carolus, instaretque vt surgeret; ille contrâ precari vt sineret sic insistere genibus. Videri sibi quodammodo coram Dei maiestate, quam in eo veneraretur, consistere, ac proinde (si veniam daret) tanquam Deum alloqueretur omnia contuentem, pauca de genere ab se vitè suscepto dicturum. Quandoquidem ita vis, ita sit, inquit Carolus; libenter nobis, quæ dixeris, audientur. Tum Borgia à beneficijs er-

113
Ioannis Vp.
84 in Scit-
tatem ecci-
nia pnt.

114
Borgia Ca-
rolo V. ra-
tionem red-
dit sui in
Societate
ingressu.

pa se Imperatoris exortus, quibus hæc illi cogebatur exponere: causisq; cur id ante non fecisset, commemoratis, ea primum breui recensuit, quæ ad suscipiendam seueriorem vitam sæculo abdicatione ipsum induxerant. Sub ea de familiæ delectu differens, cum & sua à puero & maiorum suorum pietate ad Franciscanos animo propenderet, tamen ut potius se ad Societatem conferret, tribus præcipue factum causas affirmavit. Primum, quod, cum de vitæ deligenda forma ageretur, Deo per se, perque alios enixè, multisq; modis, ac diu consulto, ubi ad alios Ordines animo adiiiceret, inquietem mentemque sentiret: simul verò cogitationem ad Societatem vertisset, admirabili quadam securitate in ea acquiesceret. Vnde Dei voluntatem intellexerit iubentis in hoc potius, quam in alio quopiam sibi Ordine famulari. Deinde, quod, cum Societas noua esset, atq; apud multos laboraret inuidia, existimabat se obsecrum in ea & inglorium latere posse: cum contra in celebratis familijs ex splendore earum vereretur, ne in honorem nomenque incurreret amplius quam fugisset. Postremò, quod vri magnis Principibus nouellos ad delicias hortos instructentibus gratius faceret, qui stirpem noui generis, quamvis ignobilem conferendam in ijs offerret, quam si multò nobiliorem pomarijs eius veteribus adderet: ita credebatur germen, quale quale ipse afferret, acceptius Deo fore, si in hortis, quos ille recens adornabat, quam si in adultis robustisq; conferret. Adiecit institutum Societatis ex vtraque vita mixtum, Marthæque idem munus Mariæque complectens, qualis Apostolorum, & Christi Domini vita fuisset, valde sibi placuisse. Denique cum hæc omnia ad se fertraherent, non tamen quidquam se ausum statuere ac sequi, priusquam re cum multis & gratuitis vitis ex ipsius Religiosorum antiquis Ordinibus communicata, eos ipsos habuisset sui consilij auctores. Atque ad eam diem satis magnum vitæ susceptæ fructum, diuinæque voluntatis pignus ex animi sui quiete ac lætitia percepisse. His auditis Carolus gratum sanè accidisse sibi eum sermonem ait, quod sibi mirari sæpe in mentem venerit, quod homo eius dignitatis atque prudentiæ comprobatis longo sæculorum cursu certibus ignotum ac nouum, de quo anceps circumferretur fama, præposuisset. Ad quæ Franciscus cum ostendisset, si Societati diuturni temporis comprobatio deesset, id non eius potius, quam rerum omnium aliquando orientum esse: satis tamen Romani Pontificis auctoritatem pro qua uis approbatione esse: atque adeò ita esse natura comparatum, experimento que cum in alijs Religiosorum familijs, tum in Ecclesiæ nascentis compertum exordio, vri in ijs quidam vigor & quasi integer & incorruptus sanguis floreat, qui vetustate aliquatulum cõsenescat: deinceps ingressus obtestatorum Societatis, & maleuolorum accuratè diluere & refutare calumnias, in lucemque manifestam proferte mendacia, restarus est Deum, si quid in Societate minus Euangelica perfectione dignum vnquam vidisset, ne vnum quidem diem se in tali hominum numero fuisse mansurum. Hæc autem sapiens Imperator audiens ac ponderans, sensim contra delatores accensus,

Hist. Societ. Iesu Tom. 2.

militari illo recalescente spiritu fronte sibi manu repente percussa exclamat, Ergo mihi ita mentiantur? Mox impetu residente, leniter ac incunde protrahitur sermo. Et Carolus, Illud, inquit, Pater, quomodo dilueris? Iactant inter vos nihil nisi iuuenulos cerni, nullam canitiem apparere. Hic Borgia statim modestè. Dum mater, optime Princeps, iuuenula est, filij senes esse qui possunt? Hoc autem si vitium est, curabit dies. Ante vigesimum annum huius numerose iuuentutis albescente coma & nos abundabimus canis. Quamquam nec ita, vt fertur, egeamus annis. Equidem sextum & quadragesimum ago, vtinam melius transegissem; & mecum habeo comitem, qui annos quinquaginta ad Societatem attulit, canosq; permultos. Is erat Bartholomæus Bustamantius probitate vir doctrinæque conspicuus: quem Imperator aduocatum agnoscit, quod cum eo ab Ioanne Tavera Cardinali olim misso grauibus de rebus Neapoli egerat. Alia multa de secessu suo, vitæque asperitate disseruit Carolus, & post tres dies abeuntem Borgiam iussit sæpe ad se redire. Sed Franciscus aularum, nisi aliter officium cogeret, piè osor, nunquam nisi aduocatus reuertit. Dictu facile non est, quantam hæc Caroli humanitas vulgo cognita & sermonibus celebrata serenitatem rebus Societatis attulerit.

Tria eo anno re ditibus certis vehementer amplificata Collegia. Murcianum ab Episcopo Cathaginensi Stephano Almeida natione Luitano, qui ad reliqua, multam quoque suppellectilem domo sua detractam dedit. Methymnense à Petro Quadrato honesto eius vrbsi ciue ac mercatore opulento, qui iam inde ex eo tempore, quo Ignatius litteratum studia Lutetiæ persequens ad subleuandam inopiam suam in Belgium excurtebat, Antuerpiæ hominem nouit amauitque: cui Ignatius id ipsum prædixisse fertur, fore vt aliquando Collegium suis extrueret. Is igitur coniuge vehementer impellente lætissima femina Franciscæ Mansionia, certo reditu attributo domum hoc ipso tempore ac templum extruebat, instruebatque per diligentem. Denique Placentinum ab Gutierrezio Caruiale eius vrbsi Episcopo: qui ad ea quæ antè benignè donauerat haud paucioribus adiectis, fundatoris nomè impleuit. Nec verò Socij salutis publicæ procuracionem solito quidquam lentius tractauerunt. Granatæ ad cæteras conciones ad neophytos Mauros vernacula ipsi Arabum lingua habitæ. Ad eosdem Ludouicus Santanderus, alijque Patres in Granatensem agrum, & Gandiensem missi haud nullo operæ pretio. Vbi enim secum viderunt paternè agi, fingendos se ijs multi ducendosque totos penitus præbuere.

Sub extremum annum Hispali multi deprehensi hæretici: inter quos Lutheri impius alleccla, qui magna comparata librorum pestilentium copia eos per muros vrbsi noctu inferens, clanculum inter ciues venena spargebat. Hanc rem animaduertens Bustamantius Beticæ prouinciæ Moderator, quatum fortè aderat, ad premunendum populum, multò explicandam studiosius Catholicam Christianæ fidei doctrinam ratus, sanctæ fidei Quæsitores, & Archiepiscopi Vicarium admonuit. His placuit, vt tribus in templis

116
Collegia
Murcianæ,
Methym-
nensæ, &
Placentinum
perfecta.

Mauricis
neophytis
nauata ope-
ra.

117
Hispani de-
prehensi
hæretici.

118

tres de Societate populum edocerent, & retro-
rum eliderent semina antequam comprehen-
derent. Cuius præclari operis vt auctor fuc-
rat, ita initium ipsemet Bultamantius die Chri-
sti Domini Natali fecit. Dimissi sunt & in cir-
cumiectam regionem seduli catechista præci-
pue eorum profectu, qui vsque ad Almadrauas
processere. Nihil enim religiose vsquam prædæ
later, quod non sagaciter odoretur ac peruestiget
acrimonia caritatis. Almadrauas Bætie vocant,
quas Latini Cetarias, thynnorum piscatu nobiles.
Celebrantur olim, hodieq; gloriam obtinent,
quæ inter Cartheiam, & Gades sitæ sunt, in di-
tione Methymnæ Sidoniæ Ducis, sub fauces
Herculei freti, qua Gaditanus Oceanus cum in-
terno mari miscetur. Quippe sedes, vt volucrum
quædam, & alii quidam piscium, ita mutant
thynni mira naturæ solertia in maximè stolido
animali. Vbi exegerunt hiemem in Oceani te-
pore, gregatim maria interiora petunt ad æsti-
uandum, & exponendos fetus, cum aquæ dulcis
illecti copia, quam tot flumina inuehunt, tum
clementiore aura per æstatis fetuorem, plerisque
in Euxinum vsque subeuntibus: vnde post æqui-
noctium Libræ remigrant in Oceanum vniuersa
cum prole. In hac commigratione multitudo in-
credibilis & in cetariis aliis, & in Cartheianis,
quas diximus, Maio ferè & Iunio mensè thyn-
norum capitur, inuitante Deo ad religiosa ieiun-
ia paratu annonæ. Ergo sub capture tempus
cum præter piscatorum turbam, & prædicatorios
militres ex vniuersa ferè Hispania negotiatores
confluere, præterque eos, vagorum colluuias
mendiculorum, & flagitiosorum è fæce, ac faci-
norosorum omne genus, ad hæc lenones cum
scortis; nec furta, nec cades, nec flagitia, & alia
dictu factuque fœda impiæque aberant; quæ
tanto licentiùs, quanto impuniùs patrabantur,
cum sæpe noxiarum vis aduersus legum iurisq;ue
custodes facta cõspiratione præpolleret. Talium
gnari Patres existimarunt & sua sibi laxanda retia,
si fortè piscatores capere, mercatores mancipare,
prædatores animarum Christo facere prædam
possent. Euentus egregie ad spem primò respon-
dit. Inde repetita sequentibus deinceps annis ex-
pediit. Flagitiorum tabernæ vel eiectis, vel ac-
cessu prohibitis scortis, omnino sublata: pax, fi-
desq;ue introducta: expiata culpis nocentum
peccata: rudi, desperataque turbæ tradita saluta-
ris doctrina: obscenæ cantiones in sanctas com-
mutate: iurandi execrandiq; compressa licentia:
omnes pane vitæ refecti, eo paulatim successu,
vt iam non ad mercatum magis plerique, quam
ad statas curandorum animorum ferias quotan-
nis redirent: vltroque Patres, siquid fortè mora-
rentur, accirent. Mollia nimirum sunt Christia-
na ingenia, & docilia pietatis, modò Præcepto-
rum constantia paululùm cum dicentium lan-
guore luctetur.

120.

Ioannis III.
Lusitania
Regis mors,
& Regina
pietas.

In Lusitania cum res prorsus ad voluntatem
fluere, importuna Regis mors interuenit. Ioan-
nes hoc nomine Tertius post aliquot dierum ten-
tariunculas pridie quam moreretur, ita agrotans
leuiter, vt electo surgeret, continuò grauissima
febri correptus penè ex improviso oppressus est.
Sed æquillimus Regum Rex spatium optimè, vt

duxerat, claudendi vitam deesse pio Regino luit.
Rite expiatis noxis, sacrosancto instructus viari-
co, oleo etiam sancto delibutus ad diuinum tri-
bunal migravit. Nec minor difficillimo eo tem-
pore Regine constantia, quam Regis prodita est.
Rogata ne interim, dum Rex diuinam Eucharis-
tiam susciperet, interesse velleret, ne quid vini
oculis, quod spargeret distraheretur curam, ob-
uersaretur, in sacellum secessit; ibique Christum
alloqui clara voce aggressa eo sensu, Regè ei, re-
gnù, se ipsam commendat, ita eiusdem nutui sub-
mittit vniuersa traditque, vt ijs qui aderant la-
crymarum vim ingentem, sicis ipsa oculis du-
rans crieret. Ipsamet omnium primo noctu sensit,
vbi primùm Rex agere animam cepit, moxque
alijs ad sacrum christum afferendum digressis, so-
la inuenitur effigiem cruci affixi Domini manu
tenens, magna Regem voce piæque ad peccato-
rum dolorem, ac fiduciam in Christi locandam
meritis, ad gaudiorum spem celestium excitans.
Interdum illa quidem, vt intimè coniugem suauis-
sime que diligebat, commouebatur animo, vt la-
crymarum nonnulla peruinceret; cohibens tamen
virtute sensum, & temperans pietate humanita-
tem ad vltimum Regis spiritum mira fortitudi-
ne modò illum, modò Christum alloquens per-
seuerauit. Statim verò, vt is animam exhalauit, re-
uerenter inclinata demortui manum exoscula-
tur, & summo uertese. Mortuus est Ioannes tertio
Idus Iunij die Saturni iam illucescente. Eo subla-
to magnum res Christiana columnæ amissit, ma-
gnum Societas nostra. Quam nec dum, vt ita di-
xerim, natam, hoc est, ante Pontificiam approba-
tionem, complexus, ita perpetuò suis in regnis, in
Europa, Africa, & vltimis Asiæ & Indiarum oris
regia munificentia, paternaque benignitate, ita
in cæteris Christianorum terris commendatio-
ne auctoritateque fouit, defendit, prouexit, vt
non magis benefici Principis, quam indulgentis-
simi Patris loco esse in omne tempus posteritati
nostræ debeat. Id adeò ex iudicio mandatoque
vetusto Beati Ignacij, quod propterea subiun-
gam, intelligi potest.

*Præpositis, Prouincialibus, Rectoribus Colle-
giorum, & Præpositis domorum Societatis
Iesu, vbicunque terrarum ac gentium sint,
salutem in Domino nostro sempiternam.*

Quamquam Deo procreatori, ac Domino nostro
vt fonti perenni, & capiti omnium honorum, si
quid tale est in minima nostra Societate, gloria
& laus debetur; tamè erga cooperatores, & præ-
pue ad ministros diuinæ eius prouidentie æquum
est nos pro virium nostrarum imbecillitate ijs vti
officijs, quæ grati animi sancta iura postulant ad
gloriam diuinæ eius maiestatis. Quamobrem
consideratibus nobis quantum inter omnes Chri-
stianos Principes Serenissimo Regi Lusitaniæ
cuncta nostra Societas debeat, cuius fauore &
admodum liberali auxilio fundari cæpta est, tot-
que in partes propagata magno cum prouentu
diuini obsequij, & spirituali adiutorio anima-
rum, visum est in Domino excitare vos per obe-
dientiam ad id, ad quod certum habeo complu-
res vestrum suamet sponte per caritatem moueri.
Igitur omnes quicunque præstis, quique sub
obediencia,

111

Ioannis III.
Regis Socie-
tatem ex-
cellentia
merita.

obedientia vestra degunt tum sacerdotes in sacrificiis, tum ceteri in precationibus suis quotidie, & nominatim de Rege eodem, simulque de Regina, & liberis eorum coram Deo memineritis. Siquidem quidquid gratiae summa bonitas largietur, in regna ipsorum redibit: in quibus praecipuo quodam modo optandum est nobis ut laudetur & glorificetur sanctissimum eius nomen. Atque hoc pacto nos parte aliqua defungemur officij, quod plurimum debemus: reliquum vero explebitis, qui nostras omnes immitatates supplet. Cui placeat opem nobis impertiri, ut sentiamus semper eius sanctissimam voluntatem, & integrè exequamur. Romæ 14. Iunij, anno salutis 1555.

Cuncta in Societate quina singuli sacerdotes pro Regis anima fecere Sacra; ceteri preces & psalmos huiusmodi officijs destinatos quinque recitarunt. Præter hæc in Lusitania exequia satis luculento apparatu celebratae, & multis elegantè conditis carminibus, & funebribus orationibus honestatae sunt. Quippe Regis longè communem egressa modum benignitas officia quoque grati animi postulare singularia visa est. Ut autem minus iactura sentiretur, fecit Regina virtus, quae regni administrationem suscepit, dum Sebastianus, qui trimus è Ioanne Principe supererat, adolefceret. Suscepta administratione Regina pietatem suam latè explicare cepit. Pleurisque prudentia P. Michaëlis Turriani, quo sacris à confessionibus utebatur, mira erat: sed eius prudentia vno constabat præcepto. Vnum hoc operam dabat, ut in Reginae animum solidum ac verum Christi Domini amorè ingeneraret, ex quo cetera sua sponte manarent omnia: nec gratiam sibi Reginae, sed illi diuinam venabatur. Quare cum acceptissimus illi esset, tamen ad conuentum generalem cum Roman accerseretur, excusatione, qua vti poterat, quasi Regina moraretur, abstinuit: sed ipsa facillè pro communi Societatis bono ad comæatum concedendum adducta, semel atque iterum, quamuis frustra, comitiis iterum atque iterum dilatis, est iter ingressus.

Extincto Ioanne Rege Borgia in Lusitaniam, & missi Caroli Imperatoris, & Societatis iulendae, & consolanda Reginae causa proficiscitur. Summa erat æstas caloreque grauiissimi, & alioqui valetudine valdè afflicta viator. Eboram itaque vbi venit, in grauem incidit morbum. Iamque medici de eius salute desperabant, cum circumstantes lectulum plurimos è Socijs altum præ se humefcentibus oculis dolorem ferentes, quod tali parente adeo immaturè orbarentur, ipsimet Franciscus ita est consolatus, ut fidem faceret, ex eo morbo nequaquam se occasurum. Quod magna omnium, præcipuaque medicæ artis prudentium admiratione euenit. Inde reuersum in Castellam Carolus Caesar, qua eum consueuerat humanitate excepit, & digredienti aureos nummos ducentos dedit, adiiciens plus dedisse, cum plus haberet, pauca nunc à paupere pauperi dari. Id autem non in primo Borgiae Carolique congressu, ut in eius vita proditur, contigisse ex ipsiusmet litteris Borgiae certum est, quibus nunciat post suum è Lusitania reditum, cum Carolum comite Dionysio Vasquio adisset, ca

Hist. Societ. Ies. Tom. 2.

pecunia summa donatum esse: quam ille statim Collegio Romano seposuit.

Monuit hoc anno Lainius Borgiam, reliquamque Societatem, ut eorum, qui è vita decederent, scripto memoria seruaretur, & ad hanc diem defunctorum collecta nomina in vnum conferenda codicem, conseruandaque Romanam mitterentur: quod in tota Societate fieri tum ceptum, nunquam postea prætermisum est. Et verò multorum hoc anno insignis ad memoriam migratio fuit. Duos ex Italia, quatuor ex Hispania, satis fuerit nominatim referre. Obiit Perusia Ioannes Rodericius Grammaticæ magister ætate maturus, necdum tamen sacerdos, optimi exempli, modestia, caritate & obedientia singulari. Tertio ante obitum die monitus ab Euerardo Mercuriano tum Collegij Rectore, ut se ad caelum versus iter capessendum accingeret, atque fidenter promeret, siquid fortè animum torqueret, respondit nihil sibi aliud scriptum esse, quàm ne vita prorogaretur. Adeo auebat dissolui, & esse cum Christo. Integris sensibus vsque ad vltimum spiritum, auribusque ad sacras lectiones intentus, sublatis in caelum oculis, sanctissimum Christi Iesu dulcissimè nomen pronuncians, manibusque ante pectus iunctis, quasi ad voluntarium se opus componeret, vel mors amice iam se adesse præmonuisset, XII. Kalendas Februarias expirauit, tanta superflua vultui hilaritate, ut haud obscure caelestium gaudiorum prægustare animus dulcedinem videretur. Quares ita omnes domesticos, qui erant circumfusi, commouit, ut in omnibus mira vitæ contemptio, ardensque quàm primùm abeundi ex ea, & carum sodalem sequendi cupidò excitaretur. Sepultus est, quòd Collegium templo careret suo, in sancti Laurentij templo principe ciuitatis, in sacello vbi diuina tum Eucharistia asseruabatur. Cuius in exequiis Canonicorum, & Decani benignitas summa perspecta est.

In Lauretano Collegio iuuenis erat Ferraricus, Hercules olim Cabedus nomine, iam venia Moderatorum, nequid profani vel vocabulo retineret, Gregorius vocabatur. Aliquanto antè tempore nuncium rebus caducis cum remittere decreuisset, deinde intepuisset, tandem cognita saeculi fallacis ac dæmonum fraude, maiore quàm si nunquam haestasset, studio atque constantia sub anni superioris initia in Ferraricenses Collegium admissus erat. Inde vocatum Romanum, moxque valetudinis causa Perusiam, postea Lauretum traductum, quòd nusquam melius fieret, Patres censuere de medicorum sententia ad natale solum referendū. Malebat ille vbiuis potius, ut peregrinus, quàm in patria mori. Sed tamen obedientiam suam voluntate potiorè habens, placidè acquieuit. Ergo cum Laureto Ferrariam, quanta poterat cura ferretur, in manibus socij dum in lectulo collocatur, animam apud Fanum fortunæ efflauit. Sub idè tempore eius pater Iulius Cabedus probus homo piusque, æger degerebat Mutinè: qui dum, ut erat solitus, rectè diuinatum meditationi dat operam, videt filium ingenti cum gaudio in caelum ferri. Quod visum de Gregorij sui morte æternaque vitæ interpretans, quamuis eum suauissimè diligeret, summa est voluptate

123
Mortuus
in Societate
nomina Ro-
ma conser-
uari cepta.

124
Ioannes Ro-
dericius Pe-
rusia obiit.

125
Gregorius
Cabedus
moriatur
Lauret.

126
Patri
mors eius
diuinitus
annunciatur.

voluptate completus. Paucis post diebus obitum eius nunciatis & consolantibus Patribus, nihil sibi consolatione opus esse respondit, quod nec noua accidisset mors, & ea beneficium ingenis contigisse filio comperisset. Hæc Mutinæ pater vidit. Ferrariæ etiam amita narravit, dum in precationibus vigilaret, sibi Herculem suum Ferrariam reuertentem quasi ibi concionaturum modestia vultus, & maiestate mira visum. Sanè iuuenem magnæ solidæque religionis vniuersi, qui notant, existimabant: magnique Polancus, aliique Societatis primarij viri faciebant.

127
Insignis vi-
sa patris
Francisci
Villanouæ.

Eorum, qui decessere in Hispania ante omnes memorandus est Franciscus, cui ab oppido agri Placentini, in quo est natus, vulgò nomen Villanoua fuit, illustrissimum, si quisquam, documentum quanto ad rem pietatis bene gerendam donis humanis, naturæque præsidis diuina adiumenta præsent. Is anno primo & quadragesimo voluentis sæculi Romam ab Archipresbytero, apud quem æditui locum habebat, litium causa quarundam missus, cognita Societate, Ignatio se adiunxit, haud leuem inter exercitia spiritus colluctationem perpessus. Nam (quemadmodum postea cognitum ex eius epistola est) quoties de libertate abdicanda, deque subeundo obedientiæ iugo cogitabat, in magnas redigebatur angustias: & quoniam certum illud omnino ac fixum erat, vitam diuino obsequio micipare, offerebant sese longinquæ arduæque peregrinationes, agrorum in nolocomiis procuratio, aliæque ad speciem laboriosa, in quibus tamen salua esset libertas. Quæ Villanoua cum obseruaret, haud difficile intellexit, vbi vera consisteret hominis de sese victoria: statuitque, id maximè, quod sibi carissimum sentiebat esse, in Christi Domini gratiam, qui pro nobis factus est obediens vsque ad mortem crucis, voluntatem videlicet, libertatemque suam perpetuæ obedientiæ cruci suffigere. Hac nobili palma sub ipsum agonis ingressum de se atque ludificante dæmone reportata, retulit paulò post haud minùs insignem. Domum admissus, & coquo datus adiutor, cæpit ministerij eius tædio odioque præter opinionem tentari grauissimo. Quæ contra vana terculamenta tendendum audentius ratus, ante Christi è patibulo pendentis effigiem humi procumbens, vouet se, quamdiu viuat, si per Moderatores liceat, eo in opere permanfurum. Pernoſcebat Beatus Ignatius quantum ad excellentem virtutem in tirone in dolis ac facultatis esset: inde aliis super alia laboriosis exercens muneribus, cum quidam Patrum leuationem precarentur, respondebat affatim ei vitium ad cuncta suppetere. Nec dubitauit pronuciare, sat bene cum Societate actum iri, si è Scholasticis sexaginta, qui tunc educabatur, vel viginti post perfectum studiorum orbem Villanouæ similes euassent.

128

Inde breui rudimento imbutum, quamuis alterum & trigésimum ætatis annum ageret, in Lusitaniam, vt litterarum studia ab Grammatica ordiretur, miit: eoque loco valetudine minùs bonaventem in solum patriam, ac deinde Complutum transtulit mirabili planè successu. Nam & ad alia multa per Hispaniam inchoanda Collegia momenti plurimum attulit, & Complutensis

ipse Collegij parens & conditor fuit: & vniuersa de Societate vbique terrarum optimè est meritus: quam alumni eius per diuersas postea partu provincias pariter cum Christiana pietate amplificat. Quippe centum quadraginta quatuor lecta capita, in usque non paucos rara facultate, & preclarissimi euentus, in eam admisit, cum plerosque ipsemet Beati Ignatij exercitationibus, traditaque sibi à Deo sapientia permouisset. Fundamentum eius virtutis sui victoria fuit. Quæ ab iis, quæ dixi, profecta initis, ad eò constans in toto vitæ cursu perseuerauit, vt Odoardus Peretia sacerdos è Societate fide dignus narraret, ex ipso Villanoua se accepisse, nihil obiectum illi vnquam in actione virtutis, à quo sensus animusve abhorreret, quod Deo iuuante nõ subegisset. Quam rem haud tardè animum inducet credere, qui vitam hominis inspicat. Complutensis iam Collegij Rector, & sanctitate notissimus in humilibus culinæ officijs tanquam pristini memor voti, propè assidue verfabatur: ac dicebat, qui se Rectore esse iusserant, parum vidisse ad quid maximè esset factus: se potius ad culinæ ministeria, quam ad regendos homines natum atque aptum fuisse. Rudi tunica attritaque, & curta cum assidue vteretur, staturaque pulillus, ore plus satis fusco, torus denique malè à natura tomatus, nihil haberet spectabile, quam virtutem animi sui que contemptum, è culinæ aliisque manuum operibus ad viros doctos & graues euocatus, sæpè ita, vt ferebat ministerium, sordidatus prodibat: nec principio admirabantur illi solum, sed quodam pudore suffundebantur. At Villanoua dicebat his occupationibus immorari se nõ virtutis causa, sed quod ea sibi aprè quadrarent munera: suum patrem, auum, maiores ita vixisse. Erat enim humili stirpe: quod nullo loco cunctanter ille profitebatur. Quin etiam Placentiæ, cum Episcopus, qui Collegiū extrucebat, dum ædificationem spectat, animaduerso non satis calcis per inopiam aquæ suggeri fabris, ad Franciscum versus, dixisset, Nonne esset ad manum, qui posset iumentum agere: & aquam, & si quid aliud est opus, afferre: Est, inquit Villanoua. Commodum huc frater meus aduenit. is rectè istud muneris exequetur. Obstupuit Episcopus solidam humanæ auriæ despicientiam: & ait, Non deerit isti domi mea, quod agar. Sed Villanoua confirmauit non esse hominè ad alia idoneum; peruenitque, vt publicè Martinus Timon (hoc erat ei nomen) Rectoris Villanouæ germanus a seculum agens diu cerneretur. Atque hunc non contemptum, sed verum fuisse germaniamorem demonstrauit euentus. Breui enim Martinus, Deo iuuante, perfectionis amore captus, & in Societatem adscriptus magno cum virtutis exemplo, annis in ea compluribus actis decessit. At Villanoua non sponte solum ad sui despicientiam intendebat, sed pari alacritate (quod non perinde multi faciunt) oblatas iniurias sustinebat. Cum elementis Dialecticæ nauaret operam, condiscipulus ex externis nescio qua eius voce offensus excanduit: atque, vt erat ardens, ac manu promptus adolescens, nihil tale expectanti Villanouæ colaphum impedit. Hic repentinum factum admirans, vbi aliud nihil occurrit, in se causam conuertit, prouoluitur ad pedes adolescentis, & veniam submisit.

129

130

submissè precatur, quòd imprudens ei causam
ira suggeresset. Post aliquot annos simile genus
iniuriæ pari constantia repulit. Homo nequam
aditum in honestam domum ad flagitium captab-
bat: quod cum sensisset Villanoua, in tempore
egit, vt excluderetur. Non latuit res intemperan-
tem: & inde exulceratus, vnde sanari debuerat,
cum primùm in via, quæ Maior Compluti dicitur,
obuium Villanouam habuit, grauitè imp-
pacta palma percussit. At bonus Christi disci-
pulus non verbo, non vultu, non animo indi-
gnatus, genu flexo alteram percipienti genam
offert. Et mox insignem ac publicam contum-
eliam seuerè vindicare cum Vicarius Antistiti-
tis moliretur, egit enixè, vt reo pœnæ omnis
gratia fieret. Hæc ad honoris, illa ad com-
modorum despicientiam pertinent. Libentissi-
mè ac sæpè pauculis frustulis ex iis, quæ Sociis
& mensa superfuerant, victitabar. Si quando
affectu sibi eximium quidpiam vidisset, por-
rigentem reiciebat, monens ne contumeliam
sibi faceret. Viro enim Religioso probrium &
ignominiam esse, quamdiu valendo pateretur,
non efcis vti communibus. Itinera Roma vsque
in Lusitaniam, & alia per Hispaniam, omnia pe-
dibus, petrarò ascendo cõfecit. Nec in hospitibus ad
panem quidquã, nisi, si quando paxillum casei
adhibebar. Curiositatè quoque ita domuerat, vt
diceret, si nunciaretur sibi Angelum è cælo la-
psum in via ante ædes Collegij concionari, se
minimè ad audiendum accessurum, si studio du-
cise nisi pio sentiret. Quam quisque minùs in vi-
ta domaret perturbationem, ab ea ingruente
morte, molestias pati grauiores, aiebat. Conges-
serat quasdam voces, quibus se velut stimulis ex-
citaret frequenter, & increparet. Earum è nume-
ro sunt hæc: Villanoua, ad quid venisti? Veni, vt
crucifigerer. Veni, vt alienas noxas, & quosuis
tolerarem angores. Veni, vt pacem animi reperir-
rem. Vbi autem? in penuria, in alienorum tole-
rantia delictorum, in calamitatibus, in secundis
iuxta rebus atque aduersis. Villanoua, quod in
te non sanasti, perfer in aliis. A tuis vlcenibus, vs-
que dum ea persanatis, ne oculos remoueto. Si-
ne alios loqui; tu, quæ te tuorum oblitum, aliena
curandi vitia libido vrget, vide vt comprimas.
Quæ res ad te non pertinent, quasque corrigere
ne quis, in ijs tace, ac Deum roga. Quid festucam
vides in oculo fratris tui; trabem in oculo tuo nõ
confideras? si omnes perfecti sint, tu vitiosus,
quæ tibi vera sit pax apud Deum? Hæc sibi iden-
tidem occinebat. Quæ ostendunt in cura alienis
erroribus succurrendi, nunquam ab suis oculos
ac manum remouisse. Animi submissionem in
diuinis maximè, vt par erat, ostendit. Iussus ab
Ignatio sacris initiari Ordinibus, & omnino veti-
tus repugnare, paruit quidem, sed, dum ad fa-
ciendũ primum Sacrum se comparat, indiesq; at-
tentius suam vilitatem, mysterijque ponderat
maiestatem, per longum tempus in apparatu tra-
duxit: neque ausus vnquam esset ad aram sacrifi-
catus accedere, nisi seuerum adfuisset Roma
præceptum. Anno sæculi eius altero & quinqu-
gesimo die Pentecostes sacras primitias obrulit.
Confluxerat ingens populi multitudo. Nouus
sacerdos inter sacrum quemdam horrore, & co-

gitationem dulcissimæ Christi caritatis varijs
motibus æstuabat. Vbi verò ad ea Symboli ver-
ba, *Et homo factus est*, venit; lacrymis se perenni
flumine superfundentibus, interclusa voce diu
retardatus, spectanti etiam populo vim lacryma-
rum elicit. Concionem in ea celebritate habuit
è sancti Dominici sacro Ordine Paschalis Man-
tius in Complutensi Academia princeps Theo-
logiæ Professor; multaque præclarè de mysterij
venerabilis excellentia, nec pauca de Villanouæ
virtutibus dixit. Egisse etiam sæpè dicitur Bearus
Ignatius cum Villanoua, vt sineret se inter Pro-
fessos adscribi; sed re, dum vltro citroque per lit-
teras certatur, dilata, translato interim in cælum
Ignatio, humilitas filii de Patris caritate victo-
riam tulit. Hoc sui contemptu Franciscus ad a-
gendum cum Deo, & excipienda largè dona cæ-
lestia idoneus reddebat. Præter consuetum
Societati orationis tempus horam totam quoti-
die antequam alij surgerent, meditationi tribue-
bat. nam & somnum in angustias redactum si-
bi subdiderat: & quàm in sese durus, tam beni-
gnus in Socios, Excitatoris matutini munus sibi,
quoad vixit, perpetuò reseruauit. Addebat Ioan-
nes Castaneda, quamdiu propter angustias do-
mus eodem vsus est contubernio; se ferè qua-
cunque hora noctu cuigilasset, sensisse, ac sæpè
vidisse in genua prouolutum supinis manibus
Franciscum orantem. Eius meditatio in Christi
Domini vita, & sacra nece versabatur. In hac aie-
bat, dum peregrinaretur in terris, ad imitandum
velle exerceri: alia sublimia & mira reseruare ad
fruendum in cælo. Ex frequenti meditatione fa-
cile consequebatur, vt veluti Deum haberet in
conspectu, vbique ad sui custodiam intentus a-
geret; sensuque dulci ac tenero pietatis afficeret-
ur sic, vt lacrymæ promptissimæ essent. Fuitque
cum stementem ipsummet sua manu lapidibus
impluuium nobilis Doctorum, & grauium viro-
rum corona circumsteterit. Qui cum spectant, &
comiter subinde compellant, ille inter laborem
diuina ingressus colloquia haud plures mitte-
bat voces, quàm lacrymas. Itaque manus qui-
dem versabatur in opere, & nunc concinnabant
lapides, nunc loco ponebant, malleoque pulsa-
bant; cor autè Deo vacabat, & cælestibus faci-
bus colliquecebat: vnde sensim per os flamma-
tia verba, per oculos quasi odoratus fluebat im-
ber, blandissima vis cordibus oculisq; adstætium.
Adeò beatũ otium in negotio Sanctis abundat,
& fecundum est: qui que semel in diuinitatem se
mergit animus, ea & pasci vbique potest & pa-
scere. Sed in primis è victoria sui, consuetudine-
que cum Deo profecta est insignis quædam Vil-
lanouæ sapientia. Non pauca narrantur, qui-
bus videbatur haud dubiè futura præuidisse,
præsertim in adlegendis ad Societatem, siue
excludendis petitoribus. Mortem etiam suam
persentire vilis est. Certè sacerdoti, qui pro
salute eius viralem se immolaturum Hostiam
profitebatur, Fac, inquit, quemadmodum
solet pro vita sanctis: significans se mox, vt con-
tigit, obiturum. Humanarum disciplinarum
non erat vltra Dialecticæ limen progressus, &
tamen consulentium de officij rationibus, alijs-
que, & implicatis quæstionibus & grauitissimis

multitudo innumera confluebat; cunctoque in populo instar prouerbij increbuerat, cathedram Complutensium certissimam cathedram esse Villanouæ. Alludebant autem ad respondendum de Iure scellas. Mantius nobilis Theologus (de quo paulò antè memini) apertius loquebatur, Theologiam Villanouæ Complutensium omnium Theologorum sapientia longè pluris apud se esse. Bartholomæus Torres, qui Segunti diu diuinam scientiam docuit, moxque Episcopus Canariensis insignem de Sanctissima Trinitate librum edidit, triginta annos aiebat se verfatum inter Sanctum Thomam, Scotum, Durandum, & eiusmodi subtilitatis Theologicæ magistrōs, nec apud quemquam inuenisse rationem, ex qua aliqua via expediri non posset: verum Doctoris Villanouæ (sicenim ioco appellabar) rationibus & argumentis manus sibi pedesque vinciri; neque vllum effugij locum relinqui. Apertè etiam profitebatur plus se ad vtilem sui cognitionem triginta diebus, quibus in Exercitiis spiritualibus præceptorem habuerat Villanouam, quàm triginta annis, quos in Theologia truerat, profecisse. At Alfonso Ramirius Vergara, Doctor & ipse per celebris, mortis proximus duo aiebat sibi à Deo præbita æternæ suæ salutis pignora, vnum, quod non fuisset Episcopum fieri; alterum, quod animæ suæ magistrum Villanouam dedisset: quem etiam Angelum Custodem suum libèter nuncupabat. Iam fiduciam in Deo Villanoua tanto collocabat firmiùs, quanto ad eam fuerat notiore doctrina institutus. Anno sæculi quinquagesimo & proximo cum Cöplutenfè Collegium planè, quo sustineretur, haberet nihil, nisi emendicatam in diem summo labore stipem, eamque perangustam; fortes & paupertatis Euangelicæ amantes Socij, quò sollicitudinem Reçtori consueta alimenta comparandi leuarent, obtulere paratos sese gelida sitim extinguere, & pulmento obsonioque omni carere. Sed Franciscus iussit strenuè primum quæ Dei sunt, Deo reddere, tum corpori, quæ postulare humana conditio, non negare. Atque his vt plenius, ac minore negotio prouideret, cœpit sua quadam prudentia eos, qui cupiebant in Societatem admitti, quanquam idoneos, morari atque reuicere. Verum contrà, ac sperarat, euenit. Vt primum ad Societatem aditum clausit, visus est pietatis fontem obstruere. Iam subsidia ne consueta quidem, quamuis diligenti conquisitione impetrabantur: quibus, quos admiserat, sustineret. Hoc Franciscus, qui vias Domini diligenter obseruabat, vt vidit, sui angustias animi inculans, de Dei bonitate confidens, cancellos, quos prudentia carnis fixerat, prudentia Christi reuellit. Laxat aditum Societatem inire volentibus: ac prorsus vsu venit, vt quo anno recepti plurimi essent, is pariter è fidelium pietate annonam ferret vberriam; quæ in posteriores quoque annos redundaret. Hoc igitur experimento edoctus, dicebat postea non tam Reçtoribus inopiam formidandã esse, quàm ipsam inopiæ formidinem, quæ ex parua in Deo fiducia nascatur. Ac domestici planè facebantur ali se fiducia, quam Villanoua in Deo fixam haberet. Pari fiducia ac pietate ad puellam moribundam

136

acceritus, afflictissima parentis miseratione flexis ad precandum Deum genibus non antè surrexit, quàm puella esset valetudini restituta. Tandem magis virtutis, quàm ætatis peracto curriculo in Collegio ab se instituto Compluti anno ætatis duodequingagesimo, tertio Nonas Maij decessit: ac Martinus Gutterrius vir è Societate insigni virtute, qui tandem inter hæreticos proximo Martyribus sine occubuit, quæ admodum ipsemet ad grauium virorum consolationem aperuit, decimo post obitum die diuinitus cognouit, eum beato Dei conspectu iam frui. Villanouæ successit Reçtor Emmanuel Lopus è Collegio Murciano vocatus.

Paulò ante Villanouam xvii. Kalendas Aprilis item Compluti mortuus erat, ac primus in nouo templo sepultus Ioannes Carrera magni homo corporis, virumque olim inter Complutensium Academiæ iuuenes celebratarum. Cum Deo ausus, demoneque luctari maiore lucro, quàm hunc vicerat, victus ab illo est. Cum enim Deo ad sua vocanti castra diu pertinaciter repugnaret, ad suos aliquando reuersus (erat oriundus ex oppido, cui nomen Val de oliuas) vidisse dæmonem dicitur per fenestram in cubiculum, in quo erat, irrupisse monstrosa specie & horrenda: idque cum existimaret tempus suam ostendendi & animi, & virum magnitudinè, stricto ferro tandem cum larua certasse, donec abegerit. Verum tantum quamuis victori relictum horrorem, vt statim Complutum repetens cesserit Deo, & in gremiù perfergerit Societatis. Sex annos in ea vixit apprime solers, & vtilis in regendis penitentium animis cum opinione præstantis virtutis. Quæ opinio anno millesimo quingentesimo septuagesimo non patum est aucta, cum extractum è sepulcro eius caput, Mariæque Mendozæ Collegij Complutensis fundatrici concessum, dum terra, quæ adhaererat detergitur, cerebro prorsus incolumi ac vegeto reperitum est. Res nimè dubia, aut obicura fuit. Quippe extractum è cranio cerebrum, & in patina expositum plurimi accurrere spectatum, ac præ cæteris Vallesius medendi arte nobilis: qui pronunciauit, sanè eam corporis partem, quæ vitari celerrimè confuseuit, annis tredecim durare integram sine miraculo nequiuisset, præsertim cum haud perinde incolumes partes reliquæ perstitissent. Habuit caput illud post Mariam Catharina eius consobrina, & quasi sacram reliquam conseruauit.

Octauo Idus Septembris Marcus Salinas obiit secundus Collegij Placentini Reçtor. In subitbanum rerum Collegij causa profectus laterum dolore septimo die sublatu est magno cum Placentinæ sensu ciuitatis. Quo die diuinum moribundo Viaticum allarum est, inter comitantes aduenit adolescens soluta admodum vitæ, in quem Marcus acriter fixo obtutu, ita agit caput, ac si in beat mores corrigere. Animaduertente hoc circumstantes. At adolescens loquax ita percussit nutus, vt Christo, qui præsens aderat, tangente præcordia, erubescere & cohorere inciperet. Nec multò post in Ordinem Franciscanorum, qui Discalceati dicitur, ingressus in eodem vitam religiosè consecit. Tantifuit virum inuulsi-

137

Vita Ioannis Carrerae

138

Marsi Salinas obiit.

se Deo carum, Christoq; Domino in Sacramento præfenti comitem iussit.

339
Bernardi
Cantabri
mira san-
ditas.

His adijciendus Bernardus Cantaber, cui ob insignem virtutē Sancti cognomen vulgus indiderat. Romæ scriptus in Societatem: indeque missus in Hispaniam, pedes torrentium impetus ac vortices superasse non raro diuina virtute dicebatur. Instructa domo Probationis Septimanensis in ea iussus est coquus esse. Quod Borgia cum fecisset, vt veterani virtus propolita ad intuentū Tironibus esset, ille libenter accepit, vt recenti Titonum seruoer continenter aleret suum. In rebus itaque duris & asperis, in sui contemptione, in afflictando multis modis corpore princeps erat, orationi præcipue deditus: vbi muneri factis suo fecisset, subsæcua captans tempora, fugiebat ad Deum: nec raro totas in eius optato congressu peruigilabat noctes. Egerrimè diabolus cum reliqua ferebat viri facinora, tum orandi constantiam. Itaque cum vincendi spes nulla esset, ad perturbandum saltem conuertebatur. Orati horrificas dirarum bestiarum imagines obiectabat; ac sæpè tetra colubri forma circumserpens, surrepebat per vestes; seque per collare ad nudum corpus lubricus insinuans totum gelido attacku perterritabat. Quas Bernardus præstigijs ne abrupta quidem oratione, patientia superabat, magno cum superbissimæ belluæ dolore: quæ cum veller illudere, videbat se adeo ludibrio haberi, tantoque infra veras haberi bestias, quanto minus quam illa formidaretur. Mortuus est Toleti, quò Bustamantij comes iuerat. Ibi cum domus Societatis non esset, dum in Cardinalis Taueræ nosocomio versantur, & ægis Bernardus omni officio adest, morbo ex contactu & laboribus hæsit, summa cum alacritate migravit ad Dominū. Sepultus est in eius nosocomij templo perhonorificè: & supremus Cappellanus Alfonsus de Cabria, vt infernosceretur, notari loculum iussit. nec postea impetrari potuit, vt ad Societatis domicilium referri sinerent: cumque Ludouica Cerda speraretur postea concessura, quæ & nosocomij patrona, & Societatis perstudiosa erat, nihil est amplius impetratum, nolente ea id templum Bernardo spoliari, vbi suum quoque humari corpus volebat.

140

Episcopus
Andreas
Quintus
in Ehibis-
pam abiit.

Provinciarum inter hæc extra Europam successus varius fuit. Brasilia maligno cum prouentibus labores consuetos & pericula tulit. Æthiopia spem ostentauit bonam. India solidos cepit fructus multo quam antè benignius ferre. Prætermisla igitur Brasilia, vbi in excidendis siluis ac dumetis potius, quam in sementi facienda, defudatum est, quinto decimo Kalendas Martij Andreas Episcopus præmuniturus (quemadmodum supra exposui) Patriarchæ apud Claudium Regem Abassinorum ingressum, de communi sententia virorum Goæ sapientum, discessit. Duos è Societate sacerdotes Emmanuelem Fernandium eximia virtutis & sapientiæ virum, & noscentium opinione omnino perfectum, & Andream Gualdanem, tresque non sacerdotes Consaluum Cardosum, Franciscum Lopium, & Antonium Fernandium adduxit; quos ipse postea paulatim Quicquid sacerdotes omnes creauit. Octauo Kalendas Aprilis Baroam venerunt op-

pidum imperij Abassini versus Indiam primum, & ditionis Isaaci Barnagazii Regi Abassino subiecti caput. Ipse Barnagazius bonum ad spatium egressus obuiam humaniter Episcopum, & magno honore excepit. Populi verò ea fuit gratulatio, ilque ad manus ei deoseulandas concursus, vt inde velut è secundo auspicio spe præcipere lætum rei totius euentum fas esset. Ad viginti dies eo loco morati (quo tempore apparatu quàm maximo sanctæ hebdomadæ solennia officia peregere: per multisque tum Episcopus Confirmationis, tum alij Patres Baptismi & Confessionis Sacramenta impertiere) ad Regem intenderunt iter. Quo interius procedebant, hoc plures ex reliquis copiarum Gammaræ occurrebant Lusitani, qui confessione multis ab annis repetita expiabantur: & quidam cum ijs, quas dudum habebant concubinas matrimonio iusto copulabantur. Ostitui itinere ab Rege distantibus vir è gente primarius cum iumentis occurrit Regis iussu ad deferenda Episcopi impedimenta, & comitum Lusitanorum; qui quindecim erant cum suis quisque familijs. Cum verò tam vnus tantum diei iter abessent, missio nuncio vetuit Rex, quoad ipse aduocaret, procedere. Dies erat feria sexta ante Pentecostem. Itaque mora non incommodè cecidit ad impertiendū Sacramentis Catholicum gregem. Feria tertia Pentecostes aduocatur: & ad seopeti iustum rursus consistere, eodemque loco figere tentoria iubet. Multi se adiunxerant Lusitani, ac tentoria disposita eleganti sunt ordine. Itaque eorum conspectus nonnullam Abassinis speciem magnificentie præbuit. Altero die multi ex aula nobiles cognatique Regis Episcopum deducturi ad tentonum eius accedunt. Ergo Episcopus, cæteri Patres, ac Lusitani omnes iussu equos inscendere, Claudio è superiore quodam loco cum matre ac fratribus spectante, in primum veluti atrium equites præter morem deducuntur. Hic ita, vt venerant, in equis diu persistere, quoad Rex tandem & descendere, & ingredi interius atrium, vbi eius tabernaculum erat, iussit. Ibi quoque subsistendū, expectandumque diu fuit, cum ipse Rex inter serica quædam vela prospectaret. Ab utroque latere ad tentorij fores multa vis grauium ætate virorum, multa nobilitas, quorum in manu scipiones, ordine haud ineleganti, taciteque constiterant. Post longum denique interuallum Dynastis duobus, quorum alter Barnagazius ipse erat, ad introduendum egressis, honorificè admissi, per benignè excipiuntur. Secundum salutationis officia litteras Patriarchæ Prætorisque Indiæ Episcopus reddidit. Cæterum ex eo primo congressu licuit intelligere Regem valde à Catholica religione alienum animum gerere. Quanquam, vt erat homo cautus, & ingenio haud ignobili, Lusitanique amicus nominis, morbum animi conabatur obtegere, neque vllū, siue tum, siue diu postea aduersus Episcopum genus prætermisit humanitatis. Scripsere Patres existimare se tota in Æthiopia Imperatore Claudio neminem inueniri posse imperio digniorem. Procul ab eo fordes, immanitatem, & barbaros mores; Regem planè, virumque optimū, si vna abesset religionis impietas, nec, quomodo se gerebat, planè desperatam eius conuersionem.

Idcirco

Excipiunt
honorificè.

141

Idcirco Episcopus progressu temporis, cum ex familiari consuetudine eum plus quidem nimio obfirmatum in Dioscori hæresi, verum acri præditum mente deprehendisset, veritatem, si commodè ostenderetur, agniturum sperans; rogauit, ut coacto è suis Doctorum concilio controuersas res discipulare cum ijs liceret. Nec mora, concilium aduocatur: disputationes instituuntur, quibus ipse Claudius intererat; atque ita, ut cæteri præ eo Abassini inane dumtaxat obtinerent nomen Doctorum. Argumenta, quæ vim haberent nullam, obiecit ab ipse Rex; allataque contra eorum praua dogmata rationes idem solus ad aliquam si non veri, certè Ingenij speciem diluebat. Abassini magistri, ubi erant irretiti, nec expediti aliter poterant, veluti comprehensæ, & obliuctantes fera, strepitu clamoribusque concilium dirimebant. Hæc apud Regem dum fiunt, Turcæ in Abassini fines Zomoro quodam duce irrupere, totumque eum tractum, vnde commercia inter Indos Æthiopesque iunguntur, ita reddidere infestum, ut nulli prorsus in Indiam nisi incerti nunciij, nullæ comarent literæ. Qua de causa diu Patriarcha, Goaniq; Patres rerum Æthiopicarum statum cum sollicitudine ignorarunt: quod haud dubiè multum ad impediendum successum habuit momenti. Apparuit tamen sapiens Dei clementia in eo, quòd si paulò longius Andrea profectio dilata esset, omni obsepto in Abassiam aditu, quæ supererant Catholicorum reliquæ, omni destitutæ cultu facile in barbariem atque perfidiam omnino degenerassent: nec rerum, quæ postea melius prouenerent, iaci semina potuissent.

142
Res ab O-
uiedo in
Æthiopia
gestæ.

143
Patriarcha
Nunij
virtus.

Inter hæc Indiæ res destinatorum Æthiopia Patrum auxilio, Patriarchæ præsertim, ingens capiebant incrementum. Domi fontisque Patriarcha vtilitates afferebat ingentes. Domi consuetas subinde exhortationes habebat, Tironumque excipiebat confessiones. Sed Tirones æquè ac veteranos ad perfectæ virtutis studium non doctrina erudiebat magis, quam inflammabat exemplo. Redigebat se vsquequaque in ordinem optimus Præsul; in quorumuis confessionibus ancillarum quoque audiendis, in ægris visendis, in cuncta domestica disciplina ad eò intentus ac diligens, ut bis terque labori succubuerit; & tamen religioni sibi anxie tribuebat, quòd ipse Professorum è numero Collegij sumptibus aleretur, paratus, si copia fieret, emendicare victum citius, quam videri contra sanctæ paupertatis professionem quidquam committere. Paruit tamen Patribus vel personam, quam gereret, decere ostiatim cerni mendicantem negantibus, vel contra Societatis instituta esse Collegij vitæ, quæ ita Collegio inferuieret. Adduci non poterat, ut vestes quamuis obsoletas ac laceras, quas resarcire suis manibus consueuerat, melioribus vnquam mutaret. Templi præfecto in Sacri faciendi ordine ita studiosè summissæque parebat, ut nemo vel in seruandis designatis temporibus accuratior, vel in priuata suæ pietatis gustu ad communes rationes accommodando paratior esset. Neque his tantum rebus Indiæ Ecclesiæ, verum etiam Antistitis obeundis sæpè muneribus adiumento fuit per id tempus, uti supra narratum est, Pastore suo carenti. Feria quinta

maioris hebdomada oleum in totius vltima India concessit, & n ultos non solum sacerdotio initiavit. At Societatis ac ministratiõnem nulla ex parte attingebat: verum Prouinciali Confaluo, eiusque adiutori Francisco Rodericio modesta summa integram illibatamque permittebat. Et Confaluo quidem prouinciam perpetuis itineribus peragrante, Rodericius Goanas res sedulo procurauit. Non admodum multi proximis annis ad baptismum Indi accesserant. Causas eius rei inuestigans Rodericius, eam inuenit potissimam, quòd per summam enim uero indignitatem, nullo apud Ethnicos Christianæ res in pretio erant. Neophyti nec magni ab Europæis habebantur; ac sine fine modoque à Brachmanis ducebantur. Igitur hanc diaboli euertendam artem Rodericius, & Christianas res in quàm maximam, ut æquum erat, adducendas existimationem ante omnia ratus; Barretum Prætorum Bazaino reuersum conueniens, quantum Regi suo laudem parere, quantum afferre diuino cultui incrementum, & populis miserè pereuntibus commodum queat, demonstrat. Is ut erat sua sponte ad pietatem ac benignitatem propensus, prolixè operam pollicetur suam: sed bellum subito interuenit. Idæcan immisso in Canariorum fines exercitu, crebris excursionibus terrestres ab Goa commearus arcebat. Aduersus eas copias Prætor coactis tribus fermè millibus peditum, & paucis equitibus exiturus, cum vniuerso exercitu primùm ad templum sancti Pauli Societatis accessit. Ibi Patriarcha ad aram maximam ornatum magnifico stans ei nixo genibus inclinatioque capite supplicanti bene precatur. Proritus inde copias educit ingentium animorum plenas ea maximè re, quòd plerique militum confessione, diuinæ que menta propitiauerant Numen. Nihil enim licet ad agendum fortiter contemnendamque mortem militem incitat, ut conscientia bona; per quam & fauere superos, & quæ post mortem securura sunt, lata fore confidit. Iuere Barretti rogatu duo pariter & Societate sacerdotes iussi equos ascendere Ioannes Mesquita & Petrus Almeida. Expectauere præter morem congressum Mauri, sed nequaquam sustinere. Ioannes Mesquita in acie prima ante equites ibat, in præcella hasta Christi signum in cruce fixi præferens. Adeò Saluatoris conspectus, & Patris acres hortatus animos incendere militum, ut postea victores reuersi nihil æquè atque hunc sibi à Mesquita iniectum ardorem vulgò celebrarent. Interim Goa & trepidatio ingès, & assidue erant preces publicæque supplicationes: ut non immeritò Saraceni dixerint fieri non posse, ut in bellis Lusitani victoria cadant, quorum milites tam fortiter in acie ferro; domique turba imbellis tam piè fuis ad Deum precibus dimicat. Fusi igitur prostrati que Mauri, & Ponda arx ex Idalcane capta & incensa. Quo in excidio, dum ceteri alia tecta concremant, Pater Almeida in Mahometi sana suas exprompsit iras. Reuersus inde victor Goam Barretus rectè ad Collegij templum inter festum tympanorum tubarumque strepitum Deo gratulatum perrexit. Obuiam occurrere, qui in Collegio educabantur, pueri coronati, viridesque manibus prætendentes ramos;

144
Christi-
rem
Francisco
Rodericius
in India
promouit.

145
Prætor
Barretti
pater, qui in
Idalcane
Moris.

mos; postque eos Collegij Patres & Patriarcha: quos latitia cum ingenti complexus est Prætor. Paulò post iterum ad reliquias belli proficiscitur: & quoniam Mesquita ad Diensis arcis milites excolendos cum socio discesserat, pro eo Antonium Acostam cum Petro Almeida secum duxit. Vbi debellatum tandem, paxque eum Idalcan facta, tum, ut cæperat, Rodericio opportunè instante, & adurgente Silueria, ad promouendam sedulò religionem animum intendit. Tria præstitit, quæ ut leuarent Christiani caput, fecere; magnamque Ethnicis ingenerarunt exstimationem sanctæ religionis. Primum iussit in militiam adscribi indigenas Christianos: ipsèque mer fauens coram, & excitans ad laudem, cum recenserentur, interfuit. Deinde baptismorum omnium paulò celebriorum solenne præsentia sua cohonestauit. Postremò multa ex eis, quæ dudum in Christianorum commoda Lusitani Reges statuerat, superioresque Indiæ Procuratores præferant, proinulgauit, publicorumque & questuorum munerum administrationem à Brachmanis transferre in Christianos adortus, etiam publicè quempiam Ethnicòs ritus vetuit usurpare. Hac Prætoris benignitate, sedulaque tum aliorum, tum ipsius Rodericij industria ingens ad Christianum populum facta hoc anno accessio est; lato scilicet Rodericio, qui longè vota transcenderat sua. Nam cum primo in Indiâ appulsu satis habiturum se dixisset, si Goano in Collegio diebus singulis singuli baptizaretur, ut summa demum dies æquaret anni; primo hoc anno amplius mille & octoginta sacro fonte renasci vidit. In his multorù conuersio notabilis fuit. Brachmanum quidam ægrem filium nulla medicorum ope habentem melius in Beata Virginis sacellum Diuaris insulæ intulisset, eumque Mater salutis illi eò valetudini reddidisset; filium pater primò ad Collegium detulit, eum puerum Christi esse prædicans, eidemque ab se reddi; post paulùm semetipsum & familiam totà adiunxit. Longissimæ duo ætatis, annorum alter centum & triginta duorum, qui Goam in Canarinorum, dein Maurorum, postremò in Lusitanorum potestate recondabatur: alter centum ac viginti, ex aqua tandem diuino fecundata spiritu renati sunt. Ac senior præcipue post nouum animi natalem gestire latitia, planeque reiuuencere visus est. Tres femina: amissis viris conicere se in flammis deereuerant, veteri errore imbutæ, si ita morentur, in altera vita generosiorum sobolem parituras. Quod dum moluntur, deprehensæ & captæ, mox ad fidem quoque traductæ vitam à Christo duplicem accepere. Sed inter omnes maximè fuit insignis virginis Regiæ conuersio, cui Maria inditum nomen. Homo erat Goæ non solum regia stirpe clarus, sed prudentia, doctrina & cultu suæ sectæ inter Mahometanos nobilis, Meales nomine: quem in regnum Idalcanis, quod sibi iure debitum affirmabat, iam diu restitueret Lusitani meditantur. Duo huic filij, vna erat filia nubilis, quam sponfam potentissimis Regibus destinabat. Hæc & puerorum catechismum per vias concinentium vocibus, dum eunt ad Collegium redeuntque, cui propinque ædes Mealis erant, & lectissimæ feminae Mariæ

Toscanae, quæ Iacobo Peteriz nobili opulentiore ac pio Lusitano nupta erat, adhortationibus, ac postremò celeberrimæ supplicationis maiestate, qua die sancto Paschæ Sanctissimum Christi Corpus Patriarcha circumtulit, baptismi amore succensa est. Sed difficillimum erat pro arcta custodia, qua Mauri feminas suas obseptas tenent, viam expedire, qua & sanctæ fidei doceretur initia, & sacra lympha respergeretur. Cum verò ad Patrem Rodericium perlata res esset, auctoris fuit, ut ipsamet virgo missa in fidei pignus è suis gemma rem totam Prætori significaret. Lætus eo nuncio Prætor, quasi mutuam tesseram, adamantem ad puellam remisit: dieque sancti Laurentij quatuor cum matronis eam abducturus domum Mealis accedit. Progresso ad fores Meale, dum cum eo Barretus agit, Christianæ matronæ in gynæceum euadunt: nec ita potuerit, quid venissent, dissimulare, quin mater virginis Mahometanorum errorum perditè amans, continuò præsentiret. Inuadit itaque filiam vel deiectura suis manibus in impluuium, vel oppressis faucibus offocatura. Matronis opem contra ferentibus strepitus & clamor ingens coortitur: capilli sparguntur omnium: nec longè aliqua perniciès aberat, nisi tumultu immanibusque exitus clamoribus Prætor maturè succurrisset. Eius auctoritate compressi motus: tum prolata gemma Prætor filia voluntatem parentibus aperit: eumque publicè ipsamet virgo attestaretur; Christianam velle se esse, tandem Mariæ Toscana domum, quæ inter alias aderat matronas, in lectica asportatur. Paucis diebus à Patre Francisco Rodericio eruditam die Assumptionis Deiparæ celeberrimo apparatu Patriarcha sacro fonte tingit tanto populi concursu, ut Prætor ipse summouere virga multitudinem coactus sit. Qui ad ceteram dignitatem eodem die aureos propè milenos in annos singulos, quibus puella cum dignitate viueret, è vectigalibus regiis assignauit.

Decimo octauo Kalendas Octobris Goæ aëris vitium, quod Cocinum vsque permanauit, vulgatum est. Dolor pectoris, tussis, febris vulgè omnes strauit. In Collegio vnus Prouincialis Consalvus sub initium Septembris Cocino reuersus tenuit se, non quidem valetudine corporis, sed animi robore dissimulato morbo, ut iacentibus inferiret. Decimo quinto tandem die salubrior tempestas euanescente malo affulsit. Decimo sexto Kalendas Decembris magnificas Beato Ignatio tandem sine eius cognito exequias Goani Patres celebrarunt. Prætor & honestissimus quisque Lusitanorum interfuere. Patriarcha Sacrum fecit. Consalvus pro concione virtutes, & egregia Beati Patris facta, quantumque illi totus orbis terrarum, & India nominatim deberet, explicauit. Porro Cocinum Bazano (vni supra demonstratum est) abeundi Consaluo causa fuit fama Nestonani Episcopi, qui ex Ægypto profectus in Christianos, qui S. Thomæ dicuntur, inuaserat; magnaque boni Pastoris habitu vorax lupus Catholici gregis edebat strages. Erat Cocini Melchior Carnerius designatus Episcopus, & socius Patriarchæ; qui, dum Consalvus ad ciuitatis tutelam Cocini subsidet, magno cum vite discrimine in montes Malabarum, vbi esse

hære-

146
Ras decreta
à Prætoris
ad religionis
proficium.

147
Insignes
Ethnicorù
quorundam
conuersiones.

148

149
Consalvi
Silueria
sirenum ca-
ritas.

150
Melchioris
Carnerij
caritas &
sanctitas.

hæreticus ferebatur, penetrauit. Locis propè desertis vagi fusi que per montes nullo fermè certo oppido, ibi Christiani agitabant. Itaque edoceri non nisi agerrimè poterant cùm diebus festis ad Sacra conueniebant. Ea re Carnerius in quodam templo duobus mensibus assidue perseverauit: diebus que sanctioribus frequentes communiter alloquens, & si qui fortè inter hebdomadam accederet, comiter excipiens ac tractans magnopere conciliauit sibi, atque in recta fide constabiliuit. Multos quoque non paruulorum modò, sed aduulorum etiam Catholico ritu baptismate consignauit, voto obligatos parendi Romano Pontifici. Harum fama rerum Nestorianum ita deterruit, vt nequaquam eò, vti decreuerat, ausus accedere, rumorem tantum sparserit, se Cocini disputatione publica palàm facturum, quam ipse traderet, eam Apostolicam esse fidem. Quod cùm Carnerius diuino auxilio causæ que bonitate fretus vehementer expeteret; tamen Nestorianus haudquaquam præstitit, sed in regnum vicinum se fuga subduxit. Eò quoque Carnerius insistens persequi, Regi persuasit, vt fatorem errorum, pacis que perturbatorem comprehendi iuberet; sed parum abfuit, quin ipse Melchior quam nocenti parabat pœnam, subiret innoxius. Multi & olim ac nuper abducti, vt sensere Episcopo suo insidias strui, id que Melchioris sualu, in rabiem acti de medio tollendum ipsum viis omnibus statuerunt. Quæ pericula quanquam amabat Carnerius, tamen Patriarcha ybi cognouit, ne destinatus sibi adiutor successor que præriperetur, vt que Episcopum eum consecraret, Goam reuocauit. Quò dum redit, Cocini propè confectus est. Quippe incedenti per vibem missa ab tergo sagitta transfixum pileum decussit è vertice, haud magis mæsto sacrilego, quòd proximè ab destinato, quam Carnerio, quòd proximè ab martyrio abfuisset. Sub hæc scheda probis in Consaluum, & impiis in Christum Dominum maledictis referta in capsula, que ad elemosynas in primario templo prostabat, inuenitur. Ea res admonuit Patres, vt inquiri diligentius in certorum hominum fidem curarent. Ecce autem ingens deprehenditur numerus falsorum ex circumcissione fratrum, qui ex variis veteris terræ orbis regionibus in Indiæ latibula fuga delati, cùm Christianorum præ se speciem ferrent, iudaismum alia que sacra impia obtinebant animo clanculum, furim que spargebant. Igitur, si vsquam, in India maximè tribunal sanctæ Inquisitionis rati necessarium Patres, & propter licentiam, & propter colluionem omnium gentium & superstitionū; tum ibidem apud eos, ad quos ea pertinebat cura, tum datis in Lusitaniam & in Italiam grauibus litteris, necessitatem multis ex capitibus demonstrantes inslitere, vt ea arx ad incorruptam seruandam fidem (quod post paulò sæculi anno sexagesimo factū est) Goæ statuere-tur. Hæc autè dum Cocini Consaluum agit, mirè suis conacionibus populi pietatem incendit, & studia Societati conciliauit: cui eiusdem operæ ædes Beatæ Virginis Adiutricis addita est. In ea, vti Tanæ ac Bazaini fecerat, diuinissimū Christi Corpus perpetuò asseruandum protinus collocauit. His videlicet Consaluum quauis arce fir-

151
Vnde sacra
Inquisitio
in Indiam
introducitur.

152
Consalui
Silueria

mioribus, & quouis nobili opere pretiosioribus, quibus adhuc siue ob tumultus bellicos, siue propter incogitantiam caruerant; gaudebat munire & decorare oppida monumētis, longè alios Indiæ thesauros, quam quos aurifero ipsa gemmifero uè sinu condit, exponens. Nec modò ad latè incendēdas in populo pietatis faces id Consalui valuit factum, sed etiam exemplum. Quippe multi Ecclesiarū Præsides cùm cognouissent, quantus in iis oppidis Christo accessisset honos, quanta templis frequentia, quanta populis consolatio & fiducia; non passi sunt diutius in finiti illius boni, quod immensa Christi Domini pietas adeò parabile fecit, penuriam esse.

Franciscus Petrus eodem tempore in ora Piscalia magni momenti conciliauit pacem. Henricus Henricicus complures iam annos in ea excolenda ora pari labore effectū que desudauerat. Præter cætera addita genti emolumenta, cùm Malabaricam linguam optimè didicisset, eius quamdam rationē composuerat, ex qua alij quoque minore negotio discedent: & Christianas in eam preces, ac pios quosdam libellos conuertebat. Sed quartum iam annum quidam inter se populi in graues factiones scissi, mutuisque haud paucis editis cadibus inexplabili dissidebant odio: ac propè erat, vt mutua se ad internecionem clade conficerent. Hoc malum quo esset incurabilius, Henricum diabolus vtrique parti suspectum fecerat. Vtraque studere eum aduersa suspicabatur. Quæ ipse compertare, homo, qui nihil nisi salutem eorum spectaret populorum, cum Provinciali Consaluo egit, vt alium mitteret, qui inueteratum malum dexterritate ac felicitate maiore, quam ipse curaret. Missus fuerat Vicarius quidam Apostolicus, sed exasperat vlcus, non fecerat medicinā. Sacro igitur Ascensionis Christi die Cocino Petrus profectus, amplius que septuaginta leucas, quia tunc propter hiemē, que ibi est, nauigatio cessat, emensus pedibus, Punicali ex Henrico statum rerum, semina que & incrementa odiorum cognoscit. Iam factionis, que potentior erat, populi in vnū conuenerant, communibus vt suffragiis sibi præficerent armorum ducem. Que res parti minus pollenti viribus metum, curarum que multum creabat. Franciscus cùm se ad congregatos tulisset, Deo bene iuuante, ita permulit, vt suam quisque domum quieturos polliciti repeterint. Mox que Punicale dissidentium populorum præfecti (Paragantinos ipsi nominant) euocati in mutuam amicitiam, Romanæ que Ecclesiæ ac Regis obedientiam die sanctorum Cosmæ & Damiani iurarunt. Eam celebritatem supplicatio letissima consecuta est. Populis conciliatis in propinquis eorum, qui ex vtraque parte necati fuerant, inter se singillatim pacificandis mensis est positus. Magna fuit hoc anno Punicali ob siccitatem rerum inopia. Vix nummis viginti ferebatur, quod vno antè veniebat. Ethnicorum sacrificuli minimè diuturnam siccitatem fore pollicebantur initio: ea tamen diu tenente, verso carmine spargebant in vulgus deos iratos, quòd populi nequaquam iam, vti solebant prius, gemmas ac margaritas idolis dicarent; eoque pluiam per diu negaturos. Quibus vocibus, & publica gentis calamitate commoti

Audium
augenda
pietatis
in diuini-
ssimū Christi
Corpus.

153
Pater in
à Francisca
Petro con-
ciliata inter
populos.

154
Pluuiæ pre-
dictus impo-
nata.

moti Patres, supplicationem ad eliciendas ex omnium bonorum fonte aquas, edixere. Voluitque summa bonitas, vt eodem profus die cepti imbres in multos deinceps dies perseverarent: vt veneficorum manifesta fieret vanitas Echnicorum, siue pollicerentur, siue negarent, quod nec ipsorum in manu erat, nec in demonum, quos colebant. Hæc in ora infra Goam Australi gesta sunt. At supra in Boreali cum suis in stationibus ceteri sedulo ac fructuose laborarunt, tum præcipue Ioannes Mesquita, & Egidius Barretus Diem Lusitanorum præsidio ingenti gaudio bonoque fuere.

155
Pater ad
Molucas
missi.

Conuersio
Reguli Bac-
cianensis.

E Molucis petitem præsidio Ioannes Beira & Nicolaus Nunnus Goam hoc anno venerunt. Beira ærumnis & corpore & mente affecta reuertus in India. Nicolaus statim creatus à Patriarcha sacerdos, vt qui linguas Molucensium callebat optimè, remissus cum subsidio est. Fraciscus cum eo Viera, qui ceteris præfesset, Antoniusque Fernandus sacerdotes, ac laici tres Fernandus Osorius, Balthasar Arantius, Simon Vera Aprilimense profecti Goa, Ternatemque Octobri appulli, auctam nuper Baccianensis Reguli conuersione Christianam Ecclesiam summo iusto gaudio reperire. Baccianus insula est vnà è Clauariis, quas vocant, duodeuiginti leucartim intervallo ab Ternate discreta. Eius Regulus Mahometanus Ternatino Regi parebat. Iuncta erat cum imperij nexu affinitatis necessitudo. Ternatini filiam Regis filius Baccianensis habebat in matrimonio. Hæc inter patiendum extincta veritus Baccianensis ne sibi, vel filio apud focerum alioqui auarum infidumque noxæ ea res esset, quasi leti auctoribus, eoque in vita regni que discrimen venirent; ad Lusitanorum sibi animos & opes aduungendas, filio vt Christianus fieret, periuasit in eumque transfudit regnum. Altissima sunt diuinæ mentis contilia. Paucis diebus mortuus est in sua impietate senex: ac superstes filius seruo ad religionem appulso animo constanter perseverauit. Missus à Præfecto Lusitano (is erat Odoardus Deça) Pater Antonius Vazius Regulam Christi gregi adiunxit, vnâque eius fratrem, tres sorores, & notham cum matre filiam, cognatos præterea, affines, ac nobilium maximam partem. Regulam, quod octauo post sancti Ioannis Baptiste natalem renatus est die, simulque in Regis Lusitani gratiam Ioannes est nuncupatus. Annum agebat quincum circiter & vigesimum, motum & oris forma, nisi paulum color obstarat fusciior, nostratibus propior quam suis. Confestim Mahometanum euerit: & in adiacentes insulas vnâ cum Patre Antonio excurrans ipsemet omnium ordinum viros iuxta ac feminas in Dominicam cœnam compellebat intrare: multoq; aggregatus Ecclesiæ maior foret numerus, nisi periculosus morbus Patrem ab secundissimo rerum cursu Ternatem se recipere coëgisset. Hæc Reguli Baccianensis ad Christum transitio Ternate cognita Lusitanis ceterisque fidelibus ingentem lætitiâ pepetit, quâ celebri supplicatione, festoque bellicorum fragore tormentorum significarunt. At Cæciliæ Regi Ternatino dolorem inulit acerrimum, vt qui Mahometanæ sectæ non solum apprime consulus ac tenax, sed

Hist. Societ. Iesu Tom. 2.

propugnator maximus, & columen erat vnicum: ad quem Cacizij tanquam ad supremum Antistitem confugiebant, vt ritus Mahometicos, & reconditiora superstitionis iura ex eo discerent. Is ergo cum blanditiis promissisque Ioannis animum frustra sollicitasset, postremò minas adiecit, denunciâns se pro capta iam ducere Lusitanorum arcem: iamque cum Bornei Rege de Lusitanis anno insequenti venturis ad vnum trucidandis conuenisse. Proinde videret etiam atque etiam quorum in vmbra lateret. Ad quæ respondisse Christiano pectore Ioannes fertur, sibi quidem, si occumbendum sit, deliberatū esse Christianum occumbere: verum, si Christianos ipse omnes de medio cogitare tollere, oportere eum gladio iterum aciem inducere. Hæc maximè sermonibus hominum celebrabantur, cum Sociorum nouum subsidium ab Goa Ternatem venit. Cæterum in lætitiâ publica quiddam haud perinde lætium inuentum est domi. Antonius Vazius, per quem Baccianensis Ecclesiæ fundamenta posita dictū est, aliis, quam sibi homo sapientior, idemque acer ingenio, & officiis sedulus, nec ambitione, vt res docuit, intactus, per absentiam Reçtoris Alfonso Castrij, dum is in Mauricia regione Euangelium serit, Præfecti arcis aliorumque Lusitanorum ad se versis animis, tum litteris quoque prolatis tanquam à Prouinciali Indiæ scriptis præfeturam sibi arrogarat, eo procliuus, quod cum propter summam quamdam modestiam, tum maxime ob infirmam valetudinem infrequetior Alfonso cum proximis vsus opinionem vulgo crearet, minime eum idoneum ei muneris esse. Ita dum agit & administrat omnia Vazius, multa indignè perpeßus Alfonso, vt erat malueßissimus, quò vitaret dissidia, iam amplius anno in regione Mauricia sese tenebat. Huius virtutem iam tum adolescentis Viera Olissipone dudum nouerat. Quippe ipsemet, apud quem Alfonso confitebatur, in studiis erudierat pietati, cupientemque Christi Domini seruitio vitam mancipare, in Indiam ad Xauerium miserat: à quo receptus in Societatem, ac postremò missus in Molucas octauum propè annum per eas excurrerebat insulas serens & excolens sanctam fidem, ac reliquos de Societate plerumque regens: quem ad se Viera continuò aduocauit. Inter hæc Vazius litteris Prouincialis Indiæ ad ipsum populum Ternatinum datis conuictus, & grauissimo morbo deterritus suam publicè noxam fateatur, & populum ab errore deducit. Cæterum nihilominus ab Societate homo talia tantaque populi offensione ausus, se regendus visus est: nec post multò in Indiam reportatus, cum propter insignem poenitentiam reditum ad Tiocinium impetrasset, quem exitum habuerit nusquam proditum reperi. At Alfonso receptis Viæræ litteris Ternatem protinus aduolauit. Ac facile cuique est cogitare quo sensu, quanta cum animi lætitiâ conserui nunc & collega, Pater olim in Christo ac filius post tot annos tam inter remotas gentes ad eò præter spem reuierint sese, mutuisque complexibus strinxerint. Attulerat Viera Goa Iobelaum. Per illud Alfonso animo instaurato ad Mauricias remittitur insulas Socios deducturus, qui per plagas eas præssent, statimque

156
Turba do-
mestica in
Moluco.

D

vbi

157
Bellum
Ternati-
num.

vbires composuerit, rediturus, ut primo quoque tempore transeat in Baccianum, nascentisq; eius Ecclesie, pro eo quantum cuiusque rei initia interest recte poni, ordinat statum firmetque. Eo Ferdinandus Osorius eodem die præmissus est, qui ad neophytum Regulum viam Alfonso sterneret, & meritam venerationem pararet. His digressis, bello omnia tumultuque complentur. Ad Odoardum Deçam Ternatinæ Lusitanorum arcis Præfectum iam pridem multa de perfidia occultisq; Regis Molucensis consiliis delata erant. Agitalse cum de Christianis Burri, Amboini & Mauri, omnibusque circa aliis delendis, & Lusitanorum præsidis per insidias occupandis, ut se non vnicum modo Regem efficeret, verum etiam pro Deo coli iuberet. Ad quæ vbi postremo tam insolenter Baccianensi denunciata Regulo accessere, Odoardus haud cunctandum ratus in arcem dissimulanter Regem eiusque fratrem Cizilgazaratam totius fraudis socium & administrum vocat & comprehendit. Magnæ inde concitate in populo vicinisque insulis turbæ, ac Decembri ineunte ad liberandum Regem contra Lusitanos arma sumpta. Hos inter armorum strepitus, quemadmodum anno insequenti reddam, Alfonso Castrius in religionis causa occisus est.

158
Res Iaponia.

Hoc tempore in Iaponia, cum Regulus Firandensis haud alienum ab religione præferret animum, permagnique referret in eo portu radices agere Christianam fidem, quod Lusitani ad eum quippe petoportunum, totaq; ex Iaponia mercatores libentissimè commearent; Balthasar Gagus vnâ cum Odoardo Silua, & Christiano Bungeni, per quos Dei legem promulgaret, eod discessit. Cosinus Turrianus & Ioannes Fernandus, qui concionibus ad Iapones valebat plurimum, subfistite Funaj in vrbe principe regni Bungenis: ibidemq; Gaspar Villela ac Socij à Melchiorre Nunio recens aduecti cõtentione magna edificandæ

linguæ, & comparando ad conuersionem gentis instrumeto, adiecere curam. Ferebat ad Quinanum Bungi Regem ab Ioanne Lusitanorum Rege dona Melchior. Eius in colloquium vbi primum venit, donis oblatiis rogauit, ut Bonziorum, quos veller, designaret, cum quibus de religionis veritate disceptaret: quod impetrari nunquam potuit. Timebat Rex ne, si nouam in Iaponia religionem veteribus spretis exciperet, occideretur à suis: regnoque turbulento nihil mouendum putabat: præterquam quod genus sectæ quam sequebatur, Epicureæ perisimile retardabat. Dynastæ Bungenes vicissim Regis obtendebant verecundiam, ne prius illo in peregrina sacra transirent, secuturos se protinus testantes, vbi Rex præiret. Ita sibi inuicem miseri vano fallacis respectu gratiæ caeleste intercludebant regnum. Ita utroque crudeliter Planus ille tartareus inani ludificabatur vmbra. Attribuit tamen Rex Patribus domum è suis cedrinam opere & materia, ut iis regionibus, nobilem: quam in templum illi veterè. Postque discessum Melchioris etiam aliquid annui redditus, & agrum Facatæ ad domum templumque condendum assignauit. Præclaram vbiq; Melchior de sanctitate Xauerij famam reperit, & celeberrimam nobilium factorum memoriam. Cupientem tanti viri exemplo Iaponiam penetrare intimam, motibus inuauit. Ex quo cum tres menses iacuisset, nondum satis firma valetudine, cum propter bella non multum in iis se insulis profecturum speraret, & Præfectura totius prouinciæ Indica diuturniorem absentiam non ferret, nesciens iam sibi successum, retrò in Indiam cursum vertit. In itinere iam venisse Consaluum & prouinciam administrare cognoscit. Goam tamen perrexit, ut de Sinarum Iaponiæque statu Patres coram edoceret. Inde solenni professione emissâ ad extremum hunc annum Cocinum abiit, ei domicilio præfaturus.

159
Melchior
Nunio
ex Iaponia
in Indiam
redit.

HISTORIÆ SOCIETATIS IESV LIBER SECVNDVS.

1558
1
Diuturni
interregni
incommoda.

ANNO inter hæc mille simus quingentesimus quinquagesimus octatus initur. Atque in Europa curæ omnes erant in conuentum generalem intentæ. Quæ diuturnum fert incommoda interregni, vbiq; sentiebantur. Negotia multa pendebant: mittebantur nulla Collegia: quamuis in diuersas Italia vnus civitates amplius triginta vocarentur. Accidebant in vita quotidiana frequentes casus, in quibus quid cõsentaneum institutus esset ambigebatur: earumque dubitationum plenæ vndique afferebantur litteræ. Nihil tamen certi respondebatur, ut res integræ concilio Patrum Præposito-

que reseruarentur. Plerosque & illa sollicitudo habebat, quod, ut incerta est hominum vita, metuebant ne interim veteres petitiq; disciplinæ domesticæ Patres, rebus necdum compositis, tollerentur: ne diuturna mōra sensim alienos à primo germanoq; spiritu mores inferret: ne multis in prouincijs proprii quidam ritus ita corroborarentur, & altas agerent radices, ut euelli, & ad communem totius corporis modum formari deinde peragrè possent. Has curas augebat, quod iam diu nihil ex Hispania noui accipiebatur. Ioannes Baptista Ribera ad virgendam rem cum mandatis iam dudum remissus, quæ vsus navigatione esset, quid rerum egisset, ignorabatur.

2
Sollicitudo
Patrum ad
congrega-
tionis insti-
ta diffusi-
tatis.